

અમૃતાન્ન-જલિ

શ્રીમદ્ ભગવદ્ ગીતાનું સમ્બોધી

ભાષાન્તર

ભાષાન્તરકર્તા
સ્વામી કૃપાલાલનંદ

ભગવાનશાન્તાનંદના
શ્રીચરણોમાં
સમર્પણ

કૃપાકાન્ત

શ્રી સદ્ગુરુદેવ સન્તશિરોમણિ પૂજ્યપાદ
સ્વામીશ્રી ૧૦૦૮ પંડિત શાન્તાનન્દજી મહારાજ
નર્મદાવટ-ગાનપ્તુદિગ-મંદોર (રાજપીપલા સરયાલ)

સેવા-પ્રણામ-પ્રશોધી, પાર્શ્વ, પું જાણુ જ્ઞાન તે,
મર્મને જાણુવાવાળા તે જ્ઞાની જ્ઞાન બોધશે

શ્રીમદ્જગદ્ગોવા, અધ્યાય ૪, શ્લોક ૭૪

પ્રથમ સંસ્કરણનું નવેદન

પૂજ્યપાદ સ્વામી શ્રી. કૃપાલાનન્દજી પ્રણિત શ્રીમદ્ ભગવદ્ ગીતાનું સગમ્યોક્તી બાધાન્તર પુસ્તકસ્વરૂપે પ્રસિદ્ધ કરતાં આનંદ થાય છે.

પૂજ્યપાદ સ્વામી શ્રી કૃપાલાનન્દજીના પુનિત નામથી સમસ્ત મૂળદાતી જનતા કદાચિત્ પરિચિત નહિ હોય. કિન્તુ વડોદરા રાજ્ય અને રાજપીપલા રાજ્યની પ્રજાને તો એમનું નામ અગ્નિવદ્યુ અને પ્રસાદુ નથી. આ બંને રાજ્યોનાં અસંખ્ય નાના-મોટા ગ્રામો તથા શહેરોમાં તેઓથીએ શ્રીમદ્-ભગવદ્-ગીતા ઉપર મધુર અને તલસ્પર્શી પ્રવચનો આપેલા છે. અને એ પ્રવચન વિદ્વંસ વર્ગમાં, અને સામાન્ય વર્ગમાં-આમ બંનેય વર્ગમાં અતિપ્રિય નીવડેલા છે.

વિશ્વમાં વિસ્તાર પામેલા ભમસ્ત મર્મેનો આરંભ ચિત્તશુદ્ધિથી થાય છે. છતાંય વિશ્વનો સામાન્ય વર્ગ ચિત્તશુદ્ધિને સ્પર્શ્યા વિના તત્તજ્ઞાન પ્રતિ વેગપૂર્વક દોડે છે. પૂજ્યપાદ સ્વામીજી ચિત્તશુદ્ધિને અતિશય મહત્ત્વ આપે છે. અને કહે છે : ‘વ્યક્તિએ સુખાત્મ જનપુ’ જોઈએ. એ પાતતા ચિત્તશુદ્ધિ દ્વારા પ્રાપ્ત થાય છે. ‘ધાર્મિક’ બન્યા પછી વ્યક્તિમાં લઘુતા-સંકુચિતતા-કે અપવિત્રતાનાં ઇશન ન થતાં જોઈએ.’

પૂજ્યપાદ સ્વામીજી જ્યાં જ્યાં ગિયરે છે ત્યાં ત્યાં એ! ગીતા-વર્ગ-સવારના પાંચ વાગે-ચલાવે છે. આવા અનેક ગીતા-

વર્જામાં એમણે એકની એક ફરિયાદ સતત સાંભળી તે એ કે
 'અમને પ્લોટો તો કંઈસય યઈ નય છે મિન્ટુ એના અર્થ નથી
 આવડતા' આ સાંભળ્યા પછી રામીજીએ આ સમસ્યોડો ભાષાન્તર
 ન્યુ છે

'અમૃતાન્ગલિ'ની (શ્રીમદ્-મગવદ્-ગીતાના આ સમસ્યોડો
 ભાષાન્તરની) એક હપ્તર પ્રત સ્વ થી અંભાલાવ પ્રભુદાસ ગાંધી
 (રાજપીપલા) ના રમણાર્થે અમૂલ્ય રહેચરા એમના ધર્મપત્ની
 ભગવતી જહાનખહેને રામીજીને અર્થના કરી રામીજીએ દા પાડી,
 કિન્ટુ પુસ્તક અમૂલ્ય આપનાથી તેનો ઘણો દુર્વ્યય થશે એમ જણાવ્યું.
 એટલે મૂળ કિમનથીયે ઘણી ઓછી કિમત દુરુપયોગ ન થાય તે
 માટે રાખી છે

પૂજ્યપાદ રામી ગી કૃપાલાનદજીના ગુરુદેવ સ્વર્ણનિક રામી
 શ્રી ૧૦૦૮ શાન્તાનંદજી ગદારાજની છગી આ પુસ્તકમાં મૂંઝાની
 હતી, કિન્ટુ તાત્કાલિક પ્લોટ તૈયાર ન થઈ શકવાથી એ શુભેચ્છા
 અપૂર્ણ રહી છે કિન્ટુ આ જ પુસ્તક મૂળપ્લોટો સહિત મુજબમાં
 છપાય છે તેમાં અનસ્ય મૂંઝાણ એવી શુભેચ્છા સેવીએ છાએ

આ પુસ્તક જન્માષ્ટમીના દિવસે જ પ્રસિદ્ધ થાય તે માટે પ્રેક્ષના
 માલિક થી નટવલ્લાનભાઈએ તથા પ્રેસમાં કાર્ય કરતા વાઈકર
 ખાઈઓએ અત્યંત પરિશ્રમ બિઠાવ્યો છે એને માટે સર્વનો આભાર
 માનીએ છીએ જયસન્નિયાનં ।

આપને

જયન્તીલાલ નાગેશ્વર ઉપાધ્યાય

ધી વૉડન ઇન્સ્ટિટ્યુટ ક. નિ

ન્યુ ગેલનરોડ, રાજપીપલા

વાયા અકલેશ્વર, આર એમ રેનવે

૨૦૦૨ જન્માષ્ટમી,

તા ૨૦ એપ્રિલ, ૧૯૪૬

દ્વિતીય સંસ્કરણનું નિવેદન

પૂજ્યપાદ સ્વામી શ્રી. કૃપાલાલદેવના શ્રીમદ્-ભગવદ્-ગીતાના સમગ્રલોકી વ્યાખ્યાનરના પ્રથમ સંસ્કરણ પાંચી તરત જ બીજા પંદર દિવસે બીજું સંસ્કરણ મુદ્રિત કરાવવાનો શુભસંયોગ પ્રાપ્ત થયો છે તેથી અત્યંત દર્દ થાય છે.

પ્રથમ સંસ્કરણ ઘણું ઉત્તાવળથી પ્રસિદ્ધ કર્યું હતું એટલે એના દ્વિ-રંગ પ્રતિ વિશેષ ધ્યાન આપી શકાયું નહોતું. હિન્દુ આ બીજું સંસ્કરણ મુદ્રિત કરાવવામાં વિશેષ ધ્યાન આપ્યું છે.

મુદ્રણદોષો રહે જ નહિ તે માટે અતિશય કાળજી રાખી હતી. છતાં મુદ્રણદોષો ઘણા રહ્યા છે.

શ્રીમદ્-ભગવદ્-ગીતાના મૂળ સંસ્કૃત શ્લોકોની નાગરીલિપિ ન રાખતાં ગૂજરાતી લિપિ ગમ્યા છે, કાંચુકે પૂજ્યપાદ સ્વામીજી પ્રત્યેક આમ જ્યારે શહેરમાં જે થોડા સમય પૂરતી પાઠશાલા-ગીતા-વર્ગ-ચલાવે છે તેમાં નાના બાલકો તેમ જ થોડું લણેલાં સ્ત્રી-પુરુષો પણ આવે છે.

પૂજ્યપાદ સ્વામીજીનું કથન છે કે 'ચેતાને દિન્દુ તરીકે જોળખાવતી પ્રત્યેક બ્યક્તિએ શ્રીમદ્-ભગવદ્-ગીતા સમગ્રપૂર્વક ભણી

લેવી જોઈએ તેવી જ રીતે થીમદ્-ભગવદ્-ગીતાના અધ્યાપનનું કાર્ય પ્રત્યેક આચાર્યે સ્વીકારી લેવું આવશ્યક છે ' એ દિશામાં પૂજ્યપાદ સ્વામીજી શક્ય હોય તેટલો પ્રયત્ન કરે છે.

ગીતાનું સ્થાન આપણા સામાજિક, ધાર્મિક અને (હવે તો મહાત્મા ગાંધીજીના રાજકારણપ્રવેશ પછી) રાજકીય જીવનમાં પણ અતિશય જિયુ છે થીમદ્-ભગવદ્-ગીતા વિશ્વના તત્વજ્ઞાનના સર્વોત્તમ પ્રથેમા પણ પ્રથમ સ્થાન ધરાવે છે. વિશ્વની એક પણ સુપ્રસિદ્ધ ભાષા એવી નહિ હોય કે જેમાં થીમદ્-ભગવદ્-ગીતાનું દિવ્ય સ્વરૂપ પ્રતિબિમ્બિત થયું નહિ હોય.

ભારતવર્ષના અન્ય આંતો સમાન ગૂઝરાતમાં પણ આવા સમજીલોહી ભાષાન્તરો થયા છે. પૂજ્યપાદ સ્વામીશ્રી કૃપાપાનન્દજીનું આ ભાષાન્તર માત્ર કવિત્વદષ્ટિએ જ સુદર છે એવું નથી પરન્તુ પૂજ્ય સ્વામીજી સ્વયં ગીતાભાષ્યા કોઈ કર્મચોગી સમા હોવાથી એમના ભાષાન્તરમાં થીમદ્-ભગવદ્-ગીતાનો અત્મા વિવસી રહ્યો છે. આ ભાષાન્તર માત્ર એક કરિદ્વારનો જ પ્રયત્ન નથી પણ એક અનુભવીની અનુભવ-ઉક્તિનું મનોહર ચિત્ર છે.

આ પુસ્તક પ્રકટ કરવામાં જે જે ભાઈઓએ અમૂલ્ય સહાય કરી છે એ સર્વનો અમે અંત કરણપૂર્વક આભાર માનીએ છીએ

જંત્રાલ (પચમકાલ), સાંઝસાલ, સેગવા, (વડોદરા રાજ્ય) તથા રાજપીપડા, સિસોદરા, ઉમરવા, આમવેથા વગેરે અનેક સ્થળોમાં વસતા સન્નજનોએ તથા સન્નારીઓએ આ પુસ્તકની પ્રાસદિકા આર્થિક ફાળો આપ્યો છે. પુસ્તક મૂળ કિંમતથી પણ ઓછી કિંમતે વેચાય તે માટે દાનની રકમો પણ આવેલી છે, આથી પુસ્તકની મૂળ કિંમતથીય ઓછી કિંમત લેવામાં આવશે.

દાનમાં આવેલી રકમો અને દાતાઓનાં નામ :

૧. આ. પા.

૩૦૦-૦-૦ જંગલ આમ સમસ્ત

૩૦૦-૦-૦ સાક્ષાત્ આમ સમસ્ત

૧૫૦-૦-૦ ભગરતી દુર્ગામહેન જગનદાસ (રાજપીપલા)

૫૦-૦-૦ શ્રી શાન્તિલાલ મોતીલાલ શાહ (સેગવા)

૨૫-૦-૦ શ્રી. ચીમનલાલ મોતીભાઈ પટેલ (વેરુગામ)

૮૨૫-૦-૦ કુલ દાનની રકમ

આશા છે કે પૂજ્યપાદ સ્વામીશ્રી કૃપાલાનદજીનો આ ઉત્તમ પ્રયાસ સર્વે કે તને માર્ગદર્શક અને ઉપયોગી નીવડશે.

સિસોદરા

(રાજપીપલા રાજ્ય)

તા ૧૦-૨-૪૭

આપના

રમેશ જાની

રજની ઉપાધ્યાય

અ નુ ક્ર મ

	ધ્યાન	૧૧-૧૨
૧	અભૂતનિર્વાયયોગ...	૧ થી	૧૩
૨	સાંખ્યયોગ	૧૪ થી	૩૧
૩	કર્મયોગ	૩૨ થી	૪૧
૪	જ્ઞાનકર્મસંન્યાસયોગ	૪૨ થી	૫૧
૫	કર્મસંન્યાસયોગ	૫૨ થી	૫૯
૬	અત્મસમયયોગ	૬૦ થી	૭૧
૭	જ્ઞાનનિજ્ઞાનયોગ	૭૨ થી	૭૯
૮	અક્ષરધ્વજયોગ	૮૦ થી	૮૭
૯	રાજનિઘ રાજશુદ્ધયોગ	૮૮ થી	૯૫
૧૦	વિભૂતિયોગ	૯૬ થી	૧૦૪
૧૧	વિશ્વરૂપદર્શનયોગ	૧૦૬ થી	૧૨૫
૧૨	ભક્તિયોગ	૧૨૬ થી	૧૩૧
૧૩	ક્ષેત્રક્ષેત્રજ્ઞવિભાગયોગ	૧૩૨ થી	૧૩૯
૧૪	શુદ્ધત્રયવિભાગયોગ	૧૪૦ થી	૧૪૭
૧૫	પુરુષોત્તમયોગ	૧૪૮ થી	૧૫૩
૧૬	દેવાસુરસ પદ્ધિભાગયોગ	૧૫૪ થી	૧૫૯
૧૭	ત્રદ્વાત્રયવિભાગયોગ	૧૬૦ થી	૧૬૭
૧૮	મોક્ષસંન્યાસયોગ	૧૬૮ થી	૧૮૫

ધર્મહાસે તથા જ્યારે અતિ અધર્મ વિસ્તારે
ત્યારે, ભારત સસારે સર્વ હું નિજ રૂપને
સન્તો સુરક્ષા અર્થે, દુષ્ટસદારમરણે,
ધર્મસર્યાપના માટે પ્રકટુ હું યુગે-યુગે

ધ્યાન

પર પ્રહા, પર ધામ, પર પવિત્ર, તે વિભો !
પુરુષ, નિત્ય ને દિવ્ય, અજન્મ આદિદેવ હો ! ૧

આપ જ આપને આપે બાણો હો, પુરુષોત્તમ !
ભૂતેશ, ભૂતસાહ્ય હો ! જગદીશ સુરેશ્વર ! ૨

તેથી પર અક્ષર વદ્ય આપ
આ વિશ્વનું શ્રેષ્ઠ નિધાન સ્થાન,
અનાથ હો, શાશ્વત ધર્મપાલ,
માતૃ તમે હો પુરુષ પુરાણ ૩

સમસ્ત આ વિશ્વ તણા પિતા હો,
ને પૂજ્ય, મોટા ગુરુનાથ ગુરુ,
ના તુલના કે અન્ય, વિશેષ કયાથી—
ત્રિલોકમાયે ? અનુપપ્રભાવી ! ૪

વરુણ, અગ્નિ, યમ, ચન્દ્ર, વાત,
પ્રજાપતિ, પ્રહાપિતાય આપ,
હજો નમસ્કાર હજાર વાર !
ફરી હજો વદન વાર વાર ! ૫

સમ તુ સર્વ લૂનોમા પ્રિયાપ્રિય ન કે। તને,
 તોયે બજે તને તેમા તુ, તેયે તુજમાં રહે. ૧
 બે ધોર પાનકીયે કે ઓકલાવે તને બજે,
 સત્વર થાય ધર્માત્મા, સાચત સાન્તિ મેળવે ૭
 અનન્ય ભાવથી બેઓ ચિંતવતા બજે તને,
 તે નિત્યયુક્ત બકનોના વહે તું યોગ-દામને ૮
 સ્ત્રીઓ વૈશ્યો તથા શૂદ્રો ને પાપ યેનિનાય બે,
 તેયે શ્રેષ્ઠ ગતિ પામે આવીને તુજ આશ્રયે. ૯

અનન્ન ! દેવેશ ! જગત્તિવાસ !
 છે સત્-અસત્થી પર બ્રહ્મ આપ,
 પ્રત્યક્ષ હો વહન-હો પરોક્ષ,
 હો સૌ દિશે વહન, સર્વઆત્મ !

સર્વપ્રિય સ્વામી કૃપાલાનન્દ

મયંતો પતિતસ્વભાવ
પૂહ, પ્રભો ધર્મનિવેશ્ય
દોરો મને નિશ્ચિત શ્રેયમાર્ગે
ધુ સિધ્ધિ બોધો, શરણે તમારે

શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતા, અધ્યયન ૨ શ્લોક ૭

संशोधनपत्र

[संस्कृत विभाग]

पृष्ठ	अध्याय	श्लोक	व्याख्यान	शुद्ध
२	१	१	धृतराष्ट्र उवाच	धृतराष्ट्र उवाच
२	१	२	वयनमध्वरीत	वयनमध्वरीत
२	१	५	धृष्टद्युम्न	धृष्टद्युम्न
८	१	२५	अनुष्मन्	अनुष्मन्
८	१	२६	पितृनय	पितृनय
८	१	२६	आतृन्	आतृन्
८	१	२७	श्वशुरा	श्वशुरा
८	१	२८	शोभदाश्व	शोभदाश्व
८	१	३०	राक्षसोऽय	राक्षसोऽय
८	१	३२	कि	कि
१२	१	४७	ओ नमुकृत्वा	ओ नमुकृत्वा
१४	२	१	कुलेक्षुम्भ	कुलेक्षुम्भ
१४	२	५	भोऽनु	भोऽनु
१४	२	५	अग्निध्यान	अग्निध्यान
१८	२	१७	महर्षि	महर्षि
१८	२	१८	नित्य	नित्य
१८	२	१८	उवाच	उवाच
२०	२	२३	न न कुले	न न कुले

પૃષ્ઠ	અધ્યાય	શ્લોક	અનુદ્ધ	શુદ્ધ
૨૦	૨	૨૭	મવો	મુવો
૨૦	૨	૨૮	શણોતિ	શણોતિ
૨૨	૨	૩૧	યુદ્ધા-હેયો	યુદ્ધાન્હેયો
૨૨	૨	૩૨	યદ્-છયા	યદ્-છયા
૨૨	૨	૩૩	ધમ્ય	ધમ્ય
૨૨	૨	૩૩	મરિધ્યાસ	કરિધ્યાસિ
૨૨	૨	૩૮	લ લા ન ભા	લાલાલાભો
૨૨	૨	૩૮	ન૨	ન૨
૨૨	૨	૪૮	શુદ્ધયા	શુદ્ધયા
૨૪	૨	૨૪	ભોગે વર્ધ	ભોગૈર્ધર્ધ
૨૪	૨	૪૧	વ્યવસાયાત્મિકા	વ્યવસાયાત્મિકા
૨૪	૨	૪૭	નાયદ્-ભાતિ	નાન્ય સ્તીતિ
૨૪	૨	૪૪	વ્યવસાયાત્મિકા	વ્યવસાયાત્મિકા
૨૪	૨	૪૫	નિયોગ	નિયોગ
૨૪	૨	૪૬	યાનાનર્થ	યાનાનર્થ
૨૬	૨	૫૨	શ્રુતસ્થ	શ્રુતસ્થ
૨૮	૨	૬૦	કૌતેય	કૌતેય
૨૮	૨	૬૪	અભાવસ્થે	અભાવસ્થે
૩૨	૩	૧	તારિ	તારિક
૩૨	૩	૨	વાકોન	વાકોન
૩૨	૩	૫	જર્ગલે	જર્ગલે
૩૪	૩	૧૨	શુદ્ધ ને	શુદ્ધ ને
૩૬	૩	૧૮	આસ્થ	આસ્થ
૩૬	૩	૨૦	કર્મભાવ	કર્મભાવ
૩૬	૩	૨૦	સપ્તમન	સપ્તમન
૩૮	૩	૨૭	ગુપ્ત	ગુપ્ત

પૃષ્ઠ	અધ્યાય	શ્લોક	અનુશ્રુત	શ્રુત
૩૮	૩	૩૦	ધ્યામ એનસા	ધ્યામએતસા
૪૮	૪	૩૦	નિરાશી	નિરાશી
૪૦	૩	૩૯	કા-તેય	કૌ-તેય
૪૦	૩	૪૦	એતૌન	એતૌન
૪૨	૪	૩	તેડધ	તેડધ
૪૪	૪	૧૨	દેવતો	દેના
૪૬	૪	૨૪	અહિન	અહિન
૫૪	૫	૩	યોગયુકતો	યોગયુકતો
૫૬	૫	૧૬	સાનાનધૂત કદમપા	સાનાનધૂતકદમપા
૫૬	૫	૨૩	શકનોતી	શકનોતી
૫૮	૫	૨૫	મૃપ	મૃપ
૫૮	૫	૨૬	વિવન્તાના	વિવદ્વાના
૬૦	૬	૬	શત્રતે	શત્રતે
૬૬	૬	૨૭	અહિમૃતકદમપમ	અહિમૃતકદમપમ
૬૮	૬	૩૫	અબ્યાસે-તુ-તેય	અબ્યાસે-તુ-કૌ-તેય
૬૮	૬	૩૬	સકપોડ	સકપોડ
૬૮	૬	૪૦	કશિત્	કશિત્
૭૨	૭	૫	અનલના	અનલના
૭૪	૭	૮	પારુપ	પારુપ
૭૬	૭	૧૮	એનતે	એનતે
૭૬	૭	૧૮	યુક્તાતમા	યુક્તાતમા
૭૮	૭	૩૦	વિદુર્કુક્ત	વિદુર્કુક્ત
૮૬	૮	૨૭	યોગકનો	યોગકનો
૯૦	૯	૧૧	માનુષી	માનુષી
૯૦	૯	૧૩	નૂનાદિમવ્યયમ	નૂનાદિમવ્યયમ
૯૨	૯	૧૮	સુકલ	સુકલ

पृ०	अध्याय	श्लोक	अशुद्ध	शुद्ध
६२	६	१८	जीमभयम	जीमभयम
६२	६	२२	वहाम्यदम	वहाम्यदम
६२	६	२३	पूरुडम	पूरुडम
६२	६	२४	तथैवन्ति	तथैवन्ति
६४	६	२५	पितृन्पान्ति	पितृन्पान्ति
६४	६	२६	अक्षय	अक्षय
६४	६	२७	महर्षिभू	महर्षिभू
६४	६	२८	आध्यात्म	आध्यात्म
६४	६	३१	कान्ते	कान्ते
१००	१०	१६	वभूतः,	वभूतः,
१०२	१०	२६	पितृणां	पितृणां
१०२	१०	३२	अवाहमभूतः,	अवाहमभूतः
१०८	११	८	रक्षयसे	रक्षयसे
११४	११	३०	नृपद्वि,	नृपद्वि,
१२२	११	४६	दृष्टमभेदः,	दृष्टमभेदः,
१२८	१२	६	अकनोपि	अकनोपि
१२८	१२	१२	अरे	अरे
१३२	१३	३	तत्क्षेत्र	तत्क्षेत्र
१३६	१३	२२	आधुक्तो	आधुक्तो
१४४	१४	२२	निवृत्त नि	निवृत्तानि
१४८	१४	१	यस्य	यस्य
१४८	१४	३	आदिन	आदिन
१५०	१५	१२	यस्य ज्ञे	यस्य ज्ञे
१५४	१६	५	देविमभि	देविमभि
१५४	१६	६	हो	हो
१५६	१६	१०	अवर्तन्तेऽशुचिप्रता	अवर्तन्तेऽशुचिप्रता

પૃષ્ઠ	અધ્યાય	શ્લોક	અનુષ્ઠ	શુદ્ધ
૧૫૬	૧૬	૬૪	સિદ્ધાંત	સિદ્ધાંત
૧૫૮	૧૬	૧૬	નરકેડશુચી.	નરકેડશુચી
૧૬૦	૧૭	૧	શાસ	શાસ
૧૬૦	૧૭	૨	ચવ	ચૈવ
૧૬૦	૧૭	૬	ચરીરચ	ચરીરચ
૧૬૨	૧૭	૧૨	આસનધાય	અભિસનધાય
૧૬૨	૧૭	૧૪	બ્રહ્મચર્યમહિ સા	બ્રહ્મચર્યમહિ સા
૧૬૪	૧૭	૧૭	ત્રિવિધ	ત્રિવિધ
૧૬૪	૧૭	૨૧	પરિક્ષિત	પરિક્ષિત
૧૬૬	૧૭	૨૫	ક્રિયન્તે	ક્રિયન્તે
૧૬૮	૧૮	૬	સંગમ	સંગમ
૧૭૦	૧૮	૧૧	શક્ય	શક્ય
૧૭૨	૧૮	૧૮	કર્તેતિ	કર્તેતિ
૧૭૬	૧૮	૪૧	પ્રાવભક્તાનિ	પ્રવિભક્તાનિ
૧૮૨	૧૮	૬૭	શ્રવે	શ્રુવે
૧૮૪	૧૮	૭૧	કર્મણ્યમ	કર્મણ્યમ

સંશોધનપત્ર

[ગૂઢરાતી વિભાગ]

પૃષ્ઠ	અધ્યાય	શ્લોક	અનુષ્ઠ	શુદ્ધ
૩	૧	૨	રમી	રમી,
૩	૧	૩	ભવ્ય ગુરો, તમે	ભવ્ય, ગુરો, તમે,
૩	૧	૫	શર શિરોમણિ.	શરશિરોમણિ
૫	૧	૮	અધ્યામા	અધ્યામા,
૭	૧	૧૬	‘અનન્ત વિજય’	‘અનન્તવિજય’
૭	૧	૨૨	સ ગે	સગે

પૃષ્ઠ	અધ્યાય	શ્લોક	અસુધ્ધ	શુધ્ધ
૭	૧	૨૩	શત્રુસૈન્યમા,	શત્રુસૈન્યમા,
૮	૧	૨૬	આચાર્યો	આચાર્યો,
૯	૧	૨૬	સખા	સખા,
૧૦	૧	૩૦	હૃદે	હૃદે,
૧૧	૧	૩૯	અમે	અમે,
૧૧	૧	૪૨	પિતૃતપશ્યુ.	પિતૃતપશ્યુ
૧૩	૧	૪૪	જનોને,	જનોના,
૧૩	૧	૪૭	વિદત્તે	વિદ્વાન્ને
૧૭	૨	૭	પતિત સ્વભાવ	પતિતસ્વભાવ
૧૭	૨	૯	મૂઝો	મૂઝો
૨૧	૨	૨૭	નિશ્ચિત,	નિશ્ચિત,
૨૩	૨	૩૧	અથ	અથ
૨૩	૨	૩૮	- હાન	હાનિ
૨૫	૨	૪૨	સકામીએ	સકામીએ
૨૫	૨	૪૩	અશ્વયં	અશ્વયં
૨૫	૨	૪૫	નિશ્ચિન્ત	નિશ્ચિન્ત
૨૭	૨	૫૧	છટી	છટી
૩૫	૩	૭	અઠ	અઠ
૩૫	૩	૮	અઠ	અઠ
૩૯	૩	૩૩	સા,	સા,
૪૧	૪	૩૭ [પ્રતોક્કની ઉપર આધીજન્મામાં]	શ્રી ભગવાનને દ્યા	
૪૭	૪	[મથાળે]	જનમન્યામયોગ	જાનકમન્યાસયોગ
૪૯	૪	"	"	"
૫૧	૪	"	"	"
૫૧	૪	૪૦	સંશયો અપથી	સંશયો અપથી
૫૭	૫	૧૭	તદપ	તદપ

પૃષ્ઠ	અધ્યાય	શ્લોક	અનુવ્રત	રૂપ
૬૩	૬	૯	શ્રૃંગ	શ્રૃંગ
૬૩	૬	૧૩	મીવાન	મીવાન
૬૩	૬	૧૪	મન્વિત	મન્વિત
૬૪	૬	૧૯	પ્રમાદ	પ્રમાદ
૬૪	૬	૨૦	ભને	આભને
૬૪	૬	૨૨	શ્રૃંગ	શ્રૃંગ
૬૪	૬ (નીચે ટિપ્પણીમાં)	૭	જાન્યુથી ૧,	જાન્યુરીને
૬૭	૬	૩૨	શ્રૃંગ	શ્રૃંગ
૬૭	૬	૩૩	શ્રૃંગ	શ્રૃંગ
૬૯	૬	૩૭	ચરનો,	ચિત્તનો,
૭૧	૬	૪૬	શ્રૃંગ	શ્રૃંગ
૭૩	૭	૪	જા	બુ
૭૩	૭	૪	પુદ્ગિ	સુદ્ગિ, [મજવાવાળો
૭૪	૭ (નીચે ટિપ્પણીમાં)			૧૦ સાંસારિક પદાર્થોને માટે
૭૭	૭	૧૮	શ્રૃંગ	શ્રૃંગ
૮૩	૮ (નીચે ટિપ્પણીમાં)	૬	ભવાની	૬ ભવાની
૮૬	૮	મથાળે	રાજ વદા	રાજવિદ્યા
૮૬	૮	૨	શ્રૃંગ	શ્રૃંગ
૮૬	૮	૪	જો મારો યોગદાતા	તેઓમાં હું રહ્યો નથી.
૯૩	૮	૨૦	મોમલકતો,	સોમલકતો, ૭
૯૩	૮	૨૨	અન-ભાવથી	અનન્યભાવથી
૯૩	૮	૨૨	લકતો	લકતો
૯૩	૮	૨૩	લકતો	લકતો
૮૭	૧૦ (નીચે ટિપ્પણીમાં)	૫	અકીર્તિએ	અકીર્તિએ
૧૦૫	૧૦	૪૧	અશ્વવન્દુ	અશ્વવન્દુ
૧૦૫	૧૦	૪૧	સા	સી

પૃષ્ઠ	અધ્યાય	શ્લોક	અનુવર્ત	શુદ્ધ
૧૧૧	૧૧	૧૮	શ્રષ્ઠ	શ્રેષ્ઠ
૧૧૫	૧૧	૨૬	આમારા	અમારા
૧૨૧	૧૧	૪૪	કૃપાર્થ,	કૃપાર્થ, ૨૧
૧૨૫	૧૧	૫૫	અસ ૫૨૮	અસ ૫૨૮
૧૨૭	૧૨	૩	અચન, વ,	અચન, ક્રુવ,
૧૨૭	૧૨ (નીચે દિપ્પણીમાં)	૩	હન્દ્રિઓનો	હન્દ્રિઓનો
૧૩૫	૧૩	૧૨	કથાય	ના કથાય
૧૩૫	૧૩	૧૪	બોક્તાયે	બોક્તાયે
૧૪૧	૧૪	૨	આ અસાન	આ સાન
૧૪૩	૧૪ (મથાળે)		ચાદમો અધ્યાય	ચાદમો અધ્યાય
૧૪૩	૧૪	૧૫	તમસમા	તમસમા
૧૪૫	૧૪ (મથાળે)		ચાદમો અધ્યાય	ચાદમો અધ્યાય
૧૪૫	૧૪	૨૫	રત્ન	ચતુ
૧૫૧	૧૫	૬	ચદ્ર	ચદ્ર,
૧૫૧	૧૫	૬	શ્રષ્ઠ	શ્રેષ્ઠ
૧૫૧	૧૫	૧૩	ભૂમિમાં	ભૂમિમાં
૧૫૩	૧૫ (મથાળે)		૫૬૨મો અધ્યાય-	૫૬૨મો અધ્યાય-
૧૫૩	૧૫	૧૫	સાના	સૌના
૧૫૫	૧૬ (નીચે દિપ્પણીમાં)	૩	હન્દ્રિઓનો	હન્દ્રિઓનો
૧૫૭	૧૬	૧૨	કામકેધ	કામકેધ
૧૫૭	૧૬	૧૪	આ રાત્રને	આ રાત્રને
૧૫૮	૧૬	૨૨	ત્રેય	ત્રેય
૧૬૫	૧૭	૧૬	મનાનિમદ્	મનાનિમદ્
૧૭૫	૧૮	૨૬	શુદ્ધિ અને	શુદ્ધિ ને
૧૭૬	૧૮	૪૭	લાગતુ	લાગતુ
૧૭૬	૧૮	૫૧	ધનિથી	ધનિથી
૧૮૧	૧૮	૫૮	સણ	સણે

નોંધ - આ સરોધનપત્રમાં દર્શાવેલ અનુવર્તનો મદદ અને ચાતુ ૫૨૨
બીમાં દૂરી જવાથી કે આડ જવાથી થઈ જવાથી થઈ છે.

અ મૃ તા ઝઝ લિ
(શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતા)
(સમ્બોધી)

અમૃતાઞ્ગલિ
પહેલો અધ્યાય
અર્જુનવિપાદયોગ

ધૃતરાષ્ટ્ર ઉવાચ

ધર્મક્ષેત્રે કુરુક્ષેત્રે . સમવેતા યુયુત્સવઃ,
માભક્તઃ પાણ્ડવાઽશ્વેઃ કિમકુર્વત સંજય. ૧

સંજય ઉવાચ

દૃષ્ટ્વા તુ પાણ્ડવાનીકં બ્યૂઠં દુર્યોધનસ્તદા,
આચાર્યઃપુપસંગમ્ય રાજા વચનમબ્રવીત. ૨

પસ્યેતાં પાણ્ડુપુત્રાણામાચાર્ય મહર્તી ચમૂખ,
બ્યૂઠાં દુપદયુત્રેણ તવ શિષ્યેણ ધીમતા. ૩

અત્ર શૂરા મહેષ્વાસા ભીમાર્જુનસમ્યા સુધિ,
યુયુધાનો વિરાટઃકૃપદઃકૃપદઃ મહારથઃ. ૪

ધૃષ્ટકેતુચેકિતાનઃ કાશિરાજઃકૃપીર્યવાન્,
પુરુજિત્સુન્તિભોજઃકૃપીર્યવાન્ નરયુગવઃ. ૫

સુધામન્યુઃકિન્ત ઉત્તમોજઃકૃપીર્યવાન્,
સૌભદ્રો દ્રૌપદેયાઃકૃપીર્યવાન્ મહારથાઃ. ૬

અમૃતાબ્જલિ

પહેલો અધ્યાય

અર્જુનવિપાદયોગ

ધૃતરાષ્ટ્ર જોડ્યા

ધર્મધામ કુરુક્ષેત્રે મળેલા યુદ્ધ હન્યતા
મારા ને પાંડુપુત્રોએ કહો, સંજય, શું કર્યું ? ૧

સંજય જોડ્યા

ચેળીને પાંડુપુત્રોની મેના વ્યૂહે રચી પછી
રાજા દુર્યોધને વેણુ કહ્યું દ્રોણ કને જઈ ૨

દુર્યોધન જોડ્યા

જુઓ આ પાંડુપુત્રોની સેના લગ્ય ગુરો, તમે.
રથેલી આપના ગાણા ગિણ દુપદના સુતે. ૩

મહાધન્વી,^૧ રથે રૌરા ભીમ-અર્જુન શા અહીં
હુયુધાન, વિરાટેય, દુપદેય મહાન્થી,^૨ ૪

ધૃષ્ટકેતુ, ચેકિતાન, કાશીરાજ પગકંઠી,
પુરુજિત, કુતિભોજેય, શૈબ્ય રૌર શિરોમણિ. ૫

શૂરવીર સુધામન્યુ, ઉત્તમૈજા પગકંઠી,
સૌભદ્ર,^૩ દ્રોપદીપુત્રો એ સર્વે જ મહારથી. ૬

૧ મેદો બાબાનગી, ૨ એ લો દસ હનર ચે પાળો સામે લડી રાકે તેવા
પગકંઠી લડરથો, ૩ ગુભઝનો પુત્ર-અભિમન્યુ.

અસ્માકં તુ વિશિષ્ટા યે તાન્નિજોધ દ્વિજેત્તમ,
નાયકા મમ મૈન્યમ્ય સંજ્ઞાય તાન્પ્રવીમિ તે ૭

ભવાન્ભીષ્મશ્ચ કર્ણુશ્ચ દ્રુપશ્ચ સમિતિજય,
અન્ધત્રામા વિકર્ણુશ્ચ મૌભદત્તિન્તયૈવ ચ ૮

અન્ધે ચ ણકુવ ચૂરા મદ્યે ત્યક્તશ્ચવિતા,
નાનાશત્રપ્રહુણા સર્વે યુદ્ધવિશારદા ૯

અપર્યાપ્ત તદસ્માક ણલ ભીમાભિરક્ષિતમ્,
પર્યાપ્ત ત્વિદમેતેષા ણલ ભીમાભિરક્ષિતમ્ ૧૦

અયનેષુ ચ સર્વેષુ યથાભાગમવસ્થિતા,
ભીષ્મમેવાભિગ્નન્તુ ભવન્ત સર્વ ષ્ઠેવ હિ ૧૧

તમ્ય સજનયન્હય કુરુવૃદ્ધ પિતામહ,
સિહનાદ વિનયોચ્ચૈ શખ દંભા પ્રતાપવાન્ ૧૨

તત શખાશ્ચ ભેર્યશ્ચ પણુવાનક્રોધુખા,
સહમૈવાભ્યહન્યન્ત સ શબ્દસ્તુમુલોડભવત્ ૧૩

તત શ્વેતૈર્હયૈર્યુગ્મે મહતિ સ્યન્દને સ્થિતૌ,
માધવ પાણ્ડવશ્ચેવ દિવ્યૌ શખૌ પ્રદંભતુ ૧૪

પાચજન્ય લ્પીક્રોધો દેવદત્ત ધનજય,
પૌણ્ડ દંભૌ મહાગળ ભીમકર્મા વૃકોદર ૧૫

આપણા શ્રેષ્ઠ ગૂણ જે તેયે જાણો, દ્વિજોત્તમ,^૪
 સંજાર્યે^૫ આપને લાખુ મેનાધિપતિ તે મુજ. ૭
 આપ હો, લીળમ ને કણુ, અગ્રામે નિજથી કૃપ,
 અપર્યામા વિઝણુંય, છે મોમદત્તનો સુત ૮
 હું કાજે પ્રાણ જેનારા ખીનયે શૂર છે બહુ,
 જે અશ્વ-શસ્ત્ર સંયુક્ત ચતુર સુદમા સહુ ૯
 અજેયઃ આપણી સેના રક્ષો લીળમપિતામહે,
 જેય^૭ જે એમની સેના રક્ષે છે લીમમેન તે. ૧૦
 બધાયે બ્યૂઠમાર્ગોમા પ્રાપ્તમ્થાને ઊભા રહી,
 રક્ષાને લીળમને આપ શ્રીમાનો સર્વ સા લણી ૧૧

સજય બોલ્યા

પ્રતાપી લીળમ દાદાએ ગજબો શખ જોરથી-
 આનન્દ પ્રેરતો તેને-સિદ્ધ શી ગજના કરી ૧૨
 પછી તો ગખ, ભેરી ને તુરાઈ,^૮ ઢોલ, મોખતો,
 એડ માથે બધા વાગ્યા લીળણ નાદ તે થયો ૧૩
 તે પડી સ્વેત અશ્વાળા મહારથે વિગનિત^{૧૦}
 માધને તેમ પાર્થેયે શખો કૂકયા અલાકિક ૧૪
 'પા-વજન્વ' હૃષીકિશે, દેવદત્ત ધનજયે,
 કૂકયો પૌંડ્ર મહાશખ લીમકર્મા^{૧૧} વૃકોદરે,^{૧૨} ૧૫

૪ માક્ષગોમા ૫ ક, ૬ ના ના મજે, ૬ વની ન ગમય તેરી, ૭ છતી
 રાગય તેરી, ૮ રૂપીને વગા રનુ નક વાર ૯ અમ્બોસગા ૧૦ બોલ્યા,
 ૧૧ બપના મ્મા ન સસવો ૧૨ લીમ પહેલો આવાગો

- अनन्ताविजय राज्ञः कुन्तीपुत्रो युधिष्ठिरः,
नकुलः सहदेवश्च सुघोषमल्लिपुष्पजः १६
- कारयश्च परमेष्वास शिष्यपुत्री च महारथः,
धृष्टद्युम्नो विराटश्च मात्यकिश्चापराजितः १७
- दुपहोः द्रौपदेयान् सर्वशः पृथिवीपते,
सौलङ्गश्च भडाभाहू शम्भान्दंष्ट्रु पृथक्पृथक् १८
- स घोषो धार्तराष्ट्राणां हृदयानि व्यहरत्यत्,
नलश्च पृथिवीं चैव तुमुषो व्यनुनादयन् १९
- अथ व्यवस्थितान्दृष्ट्वा धार्तराष्ट्रान्कपिष्वजः,
प्रवृत्ते शस्त्रसपाते धनुर्द्वयं चाण्डवः २०
- ऽपीडेश तदा वाव्यमिदमाह महीपते,
मेनयोऽलयोर्मध्ये रथं स्थापय मेऽभ्युत २१
- यावदेतानिगीमेऽहं योद्धुःकामानवस्थितान्,
तैर्मया नहं योद्धव्यमस्मिन् रणसमुद्रमे २२
- योऽन्यमानानवेमेऽहं यः श्येतेऽत्र ममागताः,
धार्तराष्ट्रस्य दुर्गुद्धेर्गुद्धे त्रियशिरीषवः २३
- स जयं विनायः
एवमुक्त्वोऽपीडेशो गुडादेयेन लारतः,
सेनयोऽलयोर्मध्ये स्थापयित्वा रथोत्तमम् २४

- ‘અનન્ત વિજય’ રાજા કુન્તીપુત્ર યુધિષ્ઠિરે,
નકુલે—સહદેવેયે, સુધોષ—મણિપુષ્પક. ૧૬
- એક બાણાવળી કાશ્ય^{૧૩} ને શિખંડી મહારથી,
ધૃષ્ટદ્યુમ્ન, વિરાટે ને અપરાજિત સાત્યકિ. ૧૭
- દ્રુપદ, દ્રૌપદીપુત્રો, અભિમન્યુ મહાભુજા,^{૧૪}
સર્વેએ, ધરણીનાથ, શંખો કૂકયા જુદા જુદા. ૧૮
- તે ઘામે અવની—આલે લીધણ^{૧૫} ઘોષણા કરી—
કૌરવોના ઉદા લેવા ભયની કટપના ભરી ૧૯
- વ્યવસ્થિત પછી પેખી કૌરવોને કપિધ્વજે,^{૧૬}
શત્રુસંધાન વેળાએ ઉઠાવી ધનુ પાડવે— ૨૦
- શ્રીકૃષ્ણને કહ્યું ત્યારે આ વચન, મહીપતે,
અર્જુન બોલ્યા
રાખો, બે સૈન્યની મધ્યે ગ્ધ મારો, પ્રલો, તમે ૨૧
- ન્યાં સુધી યુદ્ધકામી આ બિલેલા નીરખી લડું,
કે મારે યુદ્ધવ્યાપારે કેા સગે યુદ્ધ માડણ. ૨૨
- યોદ્ધાઓ નીરખુ આ જે આવ્યા છે શત્રુસૈન્યમા,
દુર્બુદ્ધિ ધાર્તાંગદ્રોણ^{૧૭} યુદ્ધે કથ્યાણુ ઇંચતા ૨૩
- સંજય બોલ્યા
ગુડાકેશે કહ્યું એવું માલગી મધુસૂદને^{૧૮}
ખંને તે સૈન્યની મધ્યે સ્થાપીને ગ્ધ એક તે— ૨૪

सीमशेषप्रमुखात् सर्वेषां च महीक्षिताम्,
 उवाच पार्थ पश्येतांसमवेतान्दुस्त्रनिति. २५

तत्रापश्यत्स्थितान्पार्थः पितृनथ पितामहान्
 आयायोन्मातुञ्जान्प्रातृन् पुत्रान्पौत्रान्सर्षांस्तथा. २६

श्वशुरा सुहृद्वैत्र सेनयोरुभयोरपि.
 तान्समीक्ष्य स कौन्तेयः सर्वान्धूनवस्थितान्, २७

कृपया पश्याविष्टो विरीटन्निदमध्रवीत्.

अर्जुन उवाच

हृद्भवेमं स्वजनं कृष्ण युधु-मुं समुपस्थितम्. २८

सीदन्ति मम गात्राणि भुजं च परिशुष्यन्ति
 चेपशुश्च शरीरे मे शमद्धपंश्च जयते. २९

गाण्डीवं त्रंसते हृन्नात्त्वश्येव परिदह्यते,
 न च शक्नोम्यवस्थातुं ज्वमतीव च मे मनः ३०

निमित्तानि च पश्यामि विपरीतानि केशव,
 न च श्रेयोऽनुपश्यामि हन्वा स्वजनमाहवे. ३१

न हांशे विजयं कृष्ण न च शान्त्वं भुजानि च,
 किं नो राज्ञ्येन गोविन्द किं भोगैर्भुविनेन वा. ३२

ભીષ્મ, દ્રોણ અને સર્વે રાજવીઓ સમક્ષમાં
ને બોલ્યા આમ 'જે, પાર્થ, મળેલો કુરુપક્ષ આ.' ૨૫

બિભેક્ષા નીરખ્યા પાર્થે ત્યાં પિતરો, પિનામહો,
આચાર્યો બંધુઓ, મામા, મયા પૈત્રો તથા સુતો. ૨૬

શ્વશુરો, સ્નેહસગીઓ બંનેયે પક્ષના વિષે,
બિભેક્ષા બંધુઓ સર્વે વિદ્વેષી કુન્તીપુત્ર તે. ૨૭

અત્યંત ઠરણ્યાર્યો વિપાદી^{૧૯} બનતા વધો.

અર્જુન બોલ્યા

દેખી આ સ્વજનો, કૃષ્ણ, સુદ્રવાશ્વ^{૨૦} ઉપસ્થિત,^{૨૧} ૨૮

ગળાંતા ગાત્ર આ મારા ને શોષ બિપજે મુખે;
કંથે કાયા વળી મારી તથા રોમાંચ ઉદ્ભવે, ૨૯

ગાદીન હાથથી છૂટે ત્વચાને^{૨૨} ઉપ્સુતા ઢહે,
ગદી શકું ન બિભો ને બાણે મારું ભમે મન, ૩૦

ને નીરખું નિમિત્તોયે^{૨૩} વિદોષી મર્વે, દેશવ,
નથી કંપાણ હું જોતો સુદ્રમા હણીને કુલ. ૩૧

ન વાશુ નિજય, કૃષ્ણ, રાજ્ય કે મુખ સૌ વળી.
અમારો જો મરે અર્થ રાજ્ય, લોભો, જીવિતથી^{૨૪} ? ૩૨

- યેવામથે ક્ષણિતં નો ગત્યં લોભા મુખ્યાનિ ચ,
 ત ઇમેડવચ્ચિતા ચુદ્ધે પ્રાણુસ્ત્યક્ત્વા ધનાનિ ચ. ૩૩
- આચાર્યા પિતર પુત્રાસ્તર્યવ ચ પિનામહા,
 માતુલા શ્વશુરા પૈત્રા શ્યાલા મગ્ગન્ધિનસ્તથા ૩૪
- એતાન્ન દન્તુમિચ્છામિ ક્ષતોડપિ મધુસૂદન,
 અપિ ત્રેલોક્યસાન્ધ્યસ્ય હેતો કિં તુ મદ્મીકૃતે. ૩૫
- નિહત્ય ધાર્તશપ્લાન્ન કા ગ્રીતિ સ્થાન્ન-નાર્દન,
 પા પ મે વા શ્ચેદન્માન્હૃતૈતાનાતતાયિન ૩૬
- તસ્માન્નાર્હા વય હન્તુ ધાર્તશપ્લાન્સ્વળાન્ધવાન્,
 સ્વ-ન હિ કથં હત્વા સુખિન આમ માધવ. ૩૭
- યદ્યપ્યેને ન પશ્યન્તિ લોભોપહતચેતસઃ,
 કુલક્ષયકૃત દોષ મિત્રદ્રોહ ચ પાતકમ્. ૩૮
- કથ ન ક્ષેપમન્માભિ પાપાદન્માન્નિવર્તિતુમ્,
 કુલક્ષયકૃત દોષ અપશ્યદ્દિલર્જનાર્દન ૩૯
- કુલક્ષયે પ્રણુશ્યન્તિ કુવધર્મા મનાતના
 ધર્મે નષ્ટે કુલ કૃત્સ્નમધર્મોડલિલવત્ચુત ૪૦
- અધર્માલિલવાત્કૃષ્ણ પ્રહુશ્યન્તિ કુલસ્ત્રિય,
 ત્રીપુ દૃષ્ટાસુ વાષ્ણેય જાયતે વર્ણમકર ૪૧
- મકરો નરકાયેવ કુલક્ષાના કુલમ્ય ચ,
 પતન્તિ પિતરો હેષા લુપ્તપિન્દોદકક્રિયા ૪૨

- ઇચ્છેલા જેમના અર્થે રાજ્ય, ભોગો, સુખો અમે,
ત્યાળી પ્રાણ-ધન-આશા તે તો ઊલા અહીં રહે. ૩૩
- આચાર્યો, પિતરો, પુત્રો, યાત્રો તથા પિતામહો,
મામાઓ, શ્વશુરો, સાળા, મળ ધી અન્ય જે જનો ૩૪
- તેઓ હણે મને તોયે હણવા ચાહ ના કરું
ત્રિવેદી અન્યના અર્થે તો કેમ તુષ્ઠ બૂમિ શુ ? ૩૫
- કૌરવોને હણી, કૃષ્ણ, અમારુ શુ થશે પ્રિય ?
હણી એ આતતાયીને^{૨૫} લાગશે પાપ કેવલ ૩૬
- તેથી ના માગવા શોભે કૌરવો નિજ બાધવ,
સ્વજનોને હણી કેમ પામશુ સુખ, માધવ ? ૩૭
- જો કે એ બ્રહ્મ બુદ્ધિના લોભી તો ન વિદોક્તા
કુલનાથે થતો દોષ ને પાપ મિત્રદોહમા ૩૮
- કુલનાથે થતો દોષ જાણનારા અમે પ્રભો,
પાપથી વગવા પાછા શે ન વિચારીએ કરો ! ૩૯
- કુલનાથે વિનાશન્ટા કુલધર્મો સનાતન,
ધર્મના લોપથી આખા કુલને હાથે પાતક ૪૦
- પાપની વૃદ્ધિથી, કૃષ્ણ, શ્રીઓ બ્રહ્મ થતી કુવે,
વાર્હૈય,^{૨૬} બ્રહ્મ શ્રીઓથી વર્ણસક્ર બિપત્રે ૪૧
- કુવે ને કુલનોને^{૨૭} નાખે નરકે સક્ર,
પિતરાયે પડે નીચે લોપાતા પિશ્તતર્ણ ૪૨

દેવૈરેતેઃ કુત્સાનાં વર્ણમંકરકારકે,
 ઉત્સાધન્તે જાતિધર્માઃ કુત્સધર્માઃ શાશ્વતાઃ ૪૩
 ઉત્તમત્રકુત્સધર્માણાં મનુષ્યાણાં જનાર્ઠેન,
 નરકેડનિયતં વામો ભવતીત્યનુશુશ્રમ. ૪૪
 અટો જાત મહત્પાપં કર્તું વ્યવસિતા વયમ્,
 યગજ્યમુખતોભેન હન્યું રવજનમુદતાઃ. ૪૫
 યદિ મામપ્રતીકારમશ્નં શશ્વપાણયઃ,
 ધાર્તરાષ્ટ્ર! રમે હન્યુસ્તન્મે શેમતરં જવેત્. ૪૬

સંજય ઉવાચ

એવમુક્તવાર્ણન. મંજ્યે રથોપસ્થઉપાવિશન્,
 વિમૃજ્ય સયરં ચાપ શોકસંવિમમાનસઃ. ૪૭

અધ્યાય પહેલો અંતર્ણ

- વર્ણ્યક્રકારી^{૨૮} આ દેખોથી કુલઘાતીના—
 ભતિ ને કુલના ધર્મે શાશ્વત દ્વામ^{૨૯} પામતા. ૪૩
- કુલધર્મે ટળ્યા જેના તે જનોને, જનાર્દન,^{૩૦}
 સૂણ્ય એવું અમે-‘થાય નરકે વાસ નિશ્ચય’ ૪૪
- અરે, કેવું મહાપાપ આદરવા અમે બધા
 રાજ્ય ને સુખના લોભે ઉત્સુકયા હાથુવા સગા! ૪૫
- અશસ્ત્ર અપ્રતિકારી^{૩૧} રહ્યા મુજને હથે—
 મશ્ત્ર કાગ્ધો બે તો હોમ^{૩૨} મારું થશે ખરે. ૪૬

સંજય બોલ્યા

- આમ કહી રથે પાર્થ ધનુ-બાણ પરિત્યજી
 શોકથી વિહવલે ચિત્તે બેઠો રથાસને પછી. ૪૭

અધ્યાય પહેલો સંપૂર્ણ

અમૃતાબ્જલિ

બીજો અધ્યાય

સાંખ્યયોગ

સજય ઉવાચ

ત' તથા દૃપયાવિષ્ણુપૂર્ણાકુલેક્ષણમ,
વિપીદન્તમિદં વાક્યસુત્રાચ મધુસૂદનઃ ૧

શ્રી ભગવાનુવાચ

કૃતસ્તવા કરમભિદં વિષમે સમુપસ્થિતમ્,
અનાર્થં શુદ્ધમસ્વર્ગ્યમક્રીતિં કરમણ્યુત્તમ ૨

કૃત્વૈષ્યં માસ્મગમ પાર્થ નૈતત્ત્વચ્ચુપપદ્યતે,
હુદ્રં હૃદયદૌર્બલ્ય ત્યક્ત્વોત્તિષ્ઠં પરતપ ૩

અર્જુન ઉવાચ

કથં ભીષ્મમહં સખ્યે દ્રોણં ચ મધુસૂદન,
ઇપુલિ પ્રતિ યોત્સ્યામિ પૂજાહર્ષવરિસૂદન ૪

ગુરુનહત્વા હિ મહાનુભાવાન્
એયો લોકેતુ લૈક્યમપીહ લોકે,
હત્વાર્થકામાંસ્તુ ગુરુનિહૈવ
ભુજ્ય ભોગાન્નૃધિરપ્રદિગ્ધાન્ ૫

અમૃતાબ્જલિ

બીજો અધ્યાય

સાંખ્યયોગ

સજય જોડયા

આવા એ કરુણાબ્યાપ્ત^૧ અશ્રુબ્યાકુલચમુના
વિધાઠી પાર્યંના પ્રત્યે શ્રી કૃષ્ણે વેણુ આ કહ્યા. ૧

શ્રી ભગવાન જોડયા

એકો ના આચરે એણુ સ્વર્ગ-કીર્તિ-વિનાશક,
આ અજ્ઞાન યશુ શાથી વિષમ સ્થલ, અર્જુન ? ૨

ના હુ કાયરતા ધાગ તને એ ચોભતી નથી,
મનહુ તુજેઈ કૌર્ભલ્ય ત્યાગી, ભિક, પરાકર્મી. ૩

અર્જુન જોડયા

પૂજ્ય આ બીજમ ને દ્રોણુ સમક્ષ, મધુસૂદન,
શે કરુ યુદ્ધ જાણેથી યુદ્ધમા, અરિસૂદન ? ૪

મહાનુભાવી ગુરુઓ ન મારી,
સિદ્ધાન્તથી જીવન શ્રેષ્ઠ માનુ,
પૂજ્યો હણીને સુખ રક્ત-લીનુ
જ ભોગવીશ ધન-કામ કપી. ૫

ન ચેતદ્વિદ્યઃ કતરન્નો ગરીયો
યદ્વા જયેમ યદિ વા નો જયેયુઃ,
યાનેવ હત્વા ન જિહ્વિષામ-
સ્તેડવસ્થિતાઃ પ્રમુખે ધાર્તરાષ્ટ્રાઃ.

૬

કા પં ણ્ય દો યો પ હ ત સ્વ ભા વ
પૃષ્ઠામિ ત્વાં ધર્મસંગૃહ્યેતા,
ચન્દ્રેયઃ સ્યાન્નિશ્ચિતં પ્રૂહિ તન્મે
શિષ્યસ્તેડહં શાધિ માં ત્વાં પ્રપન્નમ્.

૭

ન હિ પ્રપશ્યમિ મમાપનુદ્યાદ્
ચન્દ્રોક્રમુન્દોવણુમિન્દ્રિયાણુમ્,
અવાપ્ય ભૂમાવસપત્નમૃદ્
રાજ્યં મુરાણુમપિ ચાધિપત્યમ્.

૮

સંજય ઉવાચ

એવમુક્ત્વા તૃપીકેશં ગુરોકેશઃ પરંતપ,
ન યોતસ્ય ઇતિ ગોવિન્દમુક્ત્વા તૃપ્તીં બભૂવ હ.
તમુવાચ હૃષીકેશઃ પ્રહસન્નિવ ભારત,
ક્ષેનયોરુભયોર્મધ્યે વિપીઠન્તમિદં વચઃ.

૧૦

શ્રી ભગવાનુવાચ

અશોન્યાનન્વશોચસ્ત્વં પ્રજ્ઞાવાદંશ્ચ ભાષમે,
ગતાસૂનગતાસૂંશ્ચ નાદુશોચન્તિ પતિરૂતાઃ.

૧૧

ન ત્વેવાહં ભતુ નાચ્ચં ન ત્વં નેમે જનાધિપાઃ,
ન ચૈવ ન ભવિષ્યામઃ સર્વે વયમતઃ પરમ્.

૧૨

ન જાણતા શું કરવું ઘટે તે
કે કેણુ બેગા રણુ જીતશે તે;
જેને હણી જીવનની ન તૃણા
તે કૌરવો આમ સમક્ષ ઊભા. ૬

કાર્પણ્યદોષે પતિત સ્વભાવ
પૂછું, પ્રભો, ધર્મવિવેકમૂઢ,
દોરો મને નિશ્ચિત શ્રેય માર્ગો,
હું શિષ્ય, બોધો, શરણે તમારે. ૭

મમૃદ્ધિશાલી રિપુઓ વિનાશ
હું સ્વર્ગ-પૃથ્વી પર રાજ્ય પામું,
તોયે ન પેખું જે હરે વધેલો
આ શોક મારો તન શોષનારો. ૮

સજય બોલ્યા

શ્રી કૃષ્ણને કહી આવું ભાવ સ્પષ્ટ મુન કર્યો,
'હું લડું નહિ, ગોવિન્દ !' કહી પાર્થ મૂઝો રહ્યો. ૯

પછી બે સૈન્યના મધ્યે શોક-બ્યાકુલ પાર્થને,
મલકન્તા મુખે આવા કહ્યા વેણુ જનાર્દને ૧૦

શ્રી ભગવાન બોલ્યા

અયોગ્યનો કહે શોક, જ્ઞાની શાં કયનો કથે,
મૂઝા કે જીવતા માટે જ્ઞાનીઓ શોક ના કહે. ૧૧

હું, ઇં કે જૂપ આ સર્વે પૂર્વે ક્યારે હતા નહિ,
ન હઈશુ લવિચ્છેયે એવું પણ કહી નથી. ૧૨

દેહિનોઽસ્મિન્યથા દેહ કૌમારં યૌવનં જરા,
તથા દેહાન્તરગ્રાસિર્ધીરસ્તત્ર ન મુદ્યતિ. ૧૩

માત્રાસ્પર્શાસ્તુ કેાન્તેય શીતોષ્ણુસુખદુઃખદાઃ,
આગમાપાયિનોઽનિત્યાસ્તાંસ્તિતિશ્ચસ્વ ભારત. ૧૪

યં હિ ન વ્યથયન્ત્યેતે પુરુષં પુરુષર્ષભ,
સમદુઃખસુખં ધીરં સોઽમૃતત્વાય કલ્પતે. ૧૫

નાસતોઽવિગ્રને ભાવો નાભાવો વિધતે સતાઃ,
ઉભયોરપિ દષ્ટોઽન્તસ્ત્વનયોસ્તત્ત્વદર્શિભિઃ. ૧૬

અવિનાશિ સ્તુ તદ્વિદ્ધિ યેન સર્વમિદં તતમ્,
વિનાશમવ્યયસ્થાસ્ય ન કશ્ચિત્કર્તુમર્હં ત. ૧૭

અન્તવન્ત ઇમે દેહા નત્યસ્યેકતાઃ શરીરિણઃ
અનાશિનોઽગ્રમેયસ્ય તસ્માદુધ્યસ્વ ભારત. ૧૮

ય યેન વેત્તિ હન્તારં યન્મેનં મન્યતે હતમ્,
ઉભૃ તૌ ન વિગ્નનીતો નાયં હન્તિ ન હન્યતે. ૧૯

ન જાયતે ઐયતે વા કદાચિન્

નાથં ભૂત્વા ભવિતા વા ન ભૂયઃ,

અજ્ઞે નિત્ય શાન્ધતોઽયં પુરાણે।

ન હન્યતે હન્યમાને શરીરે. ૨૦

વેદાવિનાશિનં નિત્યં ય યેનમજ્જમવ્યયમ્,
કથં ન પુરુષ પાર્થ કં ઘાતયતિ હન્તિ કમ્. ૨૧

આ દેહે જેમ દેહીને બાલ-યૌવન ને જરા,
તેમ ખીજો મળે દેહ તેમાં ધીર મૂંઝાય ના. ૧૩

સયોગ વિધેના તો શ્રીતોષ્ઠુ સુખ-દુઃખ દે,
અનિત્ય જાય ને આવે સહી લે, પાર્થ, તેમને. ૧૪

જે ધીર પુરુષને આ વિધેા ના જરા કમે,
સુખ-દુઃખે રહે દ્વિધર મુક્તિને પાત્ર થાય તે. ૧૫

અસત્યનું ન અસ્તિત્વ સત્યનો છે વિનાશ ના,
જોવાયાં તત્ત્વદર્શીથી આ રીતે તત્ત્વ ઝેયના. ૧૬

અનાશી જાણુ તેને તુ, જેનાથી જગ વ્યાપ્ત આ,
વિનાશ અવિનાશીનો કરવા કેા સમર્થ ના. ૧૭

અવિનાશી પ્રભાતીત^૩ કદ્યાં નિત્ય શરીરીનાં-
અન્તવાળાં શરીરો આ તેથી યુદ્ધાર્થ સત્જ થા. ૧૮

જે ઝેને મારવાવાળો કે મરાતોય માનતા;
જાણુ ના તત્ત્વ તે બને, મારે ના ઝે, મરાય ના. ૧૯

ન જન્મતો કે મરતો કદાપિ
મોતો ન ઝે, કે ન હશે ન પાછો,
અજન્મ, ઝે નિત્ય, સદા, પુરાણો,
શરીરનાશે નહિ નાશ ઝેને. ૨૦

જે ઝેને અક્ષરાજન્મા,^૪ નિત્ય, અવ્યય^૫ જાણુતો,
તે નર કેમ ને કોને મારતો કે મરાવતો ? ૨૧

वासांसि ऽर्णानि यथा विडाय
नवानि गृह्णानि नरेऽपराधि
तथा गरीराणि विडाय ऽर्णानि—
न्यन्यानि मयाति नवानि देही. २२

नेनं छिन्दन्ति शत्राणि नेनं दहति पावक,
न न कवेदयन्त्यापि न गोपयति भारुण २३

अग्नेद्योऽयमहाहोऽयमद्भ्योऽशोभ्य शेव य,
नित्यं सर्वगत द्याद्युश्चक्षोऽय मनातन २४

अव्यक्तोऽयमचिन्त्योऽयमविकार्योऽयमुच्यते,
तस्मादेव विदित्वैनं नानुशोचिनुमर्हमि २५

अथ येनं नित्यज्ञत नित्यं वा मन्यसे मृतम्,
तथापि त्वं गडाभाटो नैव शोचिनुमर्हमि २६

क्षतस्य हि ध्रुवो मृत्युर्ध्रुवं लम्भ मृतस्य ग,
तस्मादपरिहार्योऽयं न त्व शोचिनुमर्हमि २७

अव्यक्तादीनि भूतानि व्यक्तमध्यानि भारत,
अव्यक्तनिधनान्येव न हि पण्डितेवना २८

आश्चर्यं वक्ष्यति कश्चिदेन—

माश्चर्यं वददनि नयेव आन्य,

आश्चर्यं वक्ष्ये न मन्य शत्रूनि

श्रुत्वाप्येन चेह न येव कश्चिन्

પરો પુરાણાં પતિયાગી જેમ
નવીન બીજાં નર ધારે-તેમ
દેહી પુરાણાં ત્યજીને શરીર
નવીન બીજાં શરીર ધરે છે. ૨૨

ગજો છેદી શકે ના કે અગ્નિ જોને હટી શકે,
ભીંતવી ના ગકે પાણી, મારુન ગોરી ના શકે. ૨૩

છેદાતો કે ખજાતો ના, લોભય કે સુકાય ના,
સર્વંચાપક જો નિત્ય, સ્થિર, નિશ્ચલ, ગાંધત. ૨૪

અવ્યક્ત^૧ અવિકાગી જોને અચિન્ત્ય^૨ કથાય છે,
નમાધાન કરી જોવું શોક ના કરવો ઘટે. ૨૫

માને તું યદિ આત્માને જન્મતો-મરતો મદા,
તોયે તાર, મહામાહો, શોક ના કરવો ઘટે. ૨૬

જન્મ્યાનુ^૩ નિર્જિતમૃત્યુ, મૂઆનો જન્મ નિશ્ચિત,
નિરુપાય વિષે તેથી શોક ના કરવો ઘટે. ૨૭

અદેહી આદિમા ભૂતો મધ્યમા દેહ ધારતા,
દેહ ત્યાગે અદેહી તો શોક ના કરવો ઘટે. ૨૮

જોને જુએ વિસ્મય-શો સુદૃષ્ટા,
કરે વળી વિસ્મય-શો સુવક્તા,
તથા મૂછે વિસ્મય-શો સુચાતા
સૂચ્યા છતાં કોઈ થતો ન જ્ઞાતા. ૨૯

દેહી નિત્યમવધોડય' દેહે સર્વસ્થ ભારત,
તરમાત્સર્વાણિ ભૂતાનિ ન ત્વં શોચિતુમર્હસિ. ૩૦

સ્વધર્મમપિ આવેદ્ય ન વિકમ્પિતુમર્હસિ,
ધર્મ્યાદિ યુદ્ધાઝ્ઠેયોડન્યક્ષત્રિયસ્થ ન વિધતે. ૩૧

યદ્દુઃશ્યા ઔપપત્ત' સ્વર્ગદ્વારમપાવૃતમ્,
સુખિનઃ ક્ષત્રિયાઃ પાર્થ લભન્તે યુદ્ધમીદશમ્. ૩૨

અથ ચૈત્વમિમં ધમ્યં મંશ્રામં ન કરિષ્યસિ,
તત્ સ્વધર્મં કીર્તિં ચ હિત્વા પાપમવાપ્સ્યસિ. ૩૩

અકીર્તિં આપિ ભૂતાનિ કથયિષ્યન્તિ તેડવ્યયામ્,
સંભાવિતસ્ય ચાકીર્તિર્મં રણાદિરિચ્યતે. ૩૪

ભમાદ્રણાદુપરત' મન્સ્યન્તે ત્વાં મહારથાઃ
યેપાં ચ ત્વં બહુમતો ભૂત્વા યાસ્યમિ લાઘવમ્. ૩૫

અવાચ્યવાત્સંશ્ચ બદ્ધૂન્વદિષ્યન્તિ તવાહિતાઃ,
નિન્દન્તરનય મામર્થ્યં તતો દુઃખતરં સુક્રિમ્. ૩૬

હતો વાપ્રાપ્સ્યસિ સ્વર્ગં જિત્વા વાભોદ્યસે મહીમ્,
તરમાદુત્તિષ્ઠ કૌન્તેય યુદ્ધાય કૃતનિશ્ચયઃ. ૩૭

સુખદુઃખે મમે કૃત્વા લાભાલાભા જ્યાનયૌ,
તતો યુદ્ધાય યુજ્યસ્વ નવં પાપમવાપ્સ્યમિ. ૩૮

એવા તેડભિહિતા સાંખ્યે બુદ્ધિર્યોગે ત્વિમાં ગૃણુ,
યુદ્ધયા યુક્તો યયા પાર્થ કર્મબન્ધં પ્રદાસ્યમિ. ૩૯

- આ આત્મા સર્વ દેહોમાં નિત્ય અને અવધ્ય છે,
તેથી સંપૂર્ણ બૂતોનો શોક ના કરવો ઘટે. ૩૦
- વળી સ્વધર્મ જોતાંયે શોભે ના લીજતા તંને,
ના ધર્મયુદ્ધથી બીજું શ્રય ક્ષત્રિયને ખરે. ૩૧
- અનાયાસે મળ્યું આવી ઉઘાડું સ્વર્ગ-દ્વાર શું,
ક્ષત્રિયો ભાગ્યવન્તા જે તે લલે યુદ્ધ આ સમું. ૩૨
- જો ધર્મયુક્ત આ યુદ્ધ, ભારત, શું નહિ કરે,
તો સ્વધર્મ અને કીર્તિ શુભાવી પાતકી બને. ૩૩
- દીર્ઘકાલ સુધી લોકો ગારો તારી અકીર્તિને,
મૃત્યુથીયે ઘણી હીન અકીર્તિ માનનીયને. ૩૪
- અતિ સન્માન પામેલો ધારીશ લઘુતા હવે,
તો ઠરી યુદ્ધથી નાઠો શૂરાઓ એમ માનશે. ૩૫
- તારા સામર્થ્યને નિન્દી શત્રુઓ તુજ બોલશે,
અયોગ્ય વચનો તેથી વધુ દુઃખ કયું હશે ? ૩૬
- હજીયે પામશે સ્વર્ગ, જીત્યે ભોગવશે મહી;
તેથી શું બિદ, કૌન્તેય, નિશ્ચય યુદ્ધનો કરી. ૩૭
- લાભદાન, સુખો-દુઃખો, હાર-જીત સમાં ગણી,
સજ્જ થા યુદ્ધને અર્થે પાતક લાગશે નહિ. ૩૮
- કહી આ સાંખ્યની જીદિ, કર્મયોગ હવે સૂચ,
લાલી તે જીદિ શું, પાર્થ, તોડીશ કર્મબંધન. ૩૯

नेहालिकुम्भनाशोऽस्ति प्रत्यवायो न विद्यते,
स्वल्पमप्यस्य धर्मस्य त्रायते बहुतो लयात्. ४०

व्यवसायात्मिका बुद्धिरेकेह कुरुनन्दन,
अदुःशाभा ह्यनन्ताश्च बुद्धयेऽप्यवसायिनाम्. ४१

'यामिमां पुष्पितां वायं प्रवदन्त्यविपश्चितः,
वेदवाहस्ताः पार्थ नान्यदस्मीति वादिनः. ४२

कामात्मानः स्वर्गपरा जन्मकर्मक्षलप्रदाम्,
क्रियाविशेषजुष्ठां लोके धर्मगतिं प्रति. ४३

लोके धर्मप्रसक्तानां तयापहृतयेतसाम्,
व्यवसायात्मिका बुद्धिः समाधौ न विधीयते. ४४

त्रैशुब्यविषया वेदा निस्त्रैशुब्यो लवान्मुनः,
निर्द्वन्द्वो नित्यसत्त्वस्थो निर्योगक्षेम आत्मवान्. ४५

यानानर्थं डिङ्पाने स रितः म'प्युतोदके,
तावान्सर्वेषु वेदेषु ब्राह्मणस्य विजानतः ४६

कर्मजुषेवाधिकारस्ते मा क्क्षेत्रेषु कदाचन,
मा कर्मक्षलहेतुर्भूमां ते संगोऽन्यकर्मणि. ४७

योगस्थः कुरु कर्माणि संगं त्यक्त्वा धनंजय,
सिद्धयसिद्धयोः संगो भूत्वा समत्वं योग उच्यते. ४८

બીજનાથ નથી યોગે, અસ્તિત્વ હેતુનુંય ના,
સાધન ધર્મનું સ્વરૂપ ઉગારે લયથી વડા. ૪૦

નિશ્ચયાત્મક આ બુદ્ધિ, કુરેનંદન, એક છે,
સકામીઓ તણી બુદ્ધિ બેદોવાળી અનન્ત છે. ૪૧

વેદાર્થવાદમાં મમ^૯ સ્વર્ગમંગી^{૧૦} પ્રકામીઓ^{૧૧}
'અન્ય કાંઈ નથી' એવું કહેનારા મતિહીનો ૪૨

ભોગ-અર્થને અર્થે અતિક્રિયાપ્રધાન જે,
જન્મ-કર્મફલો દેતી ભૂષિત વાળીને વહે. ૪૩

ભોગ-અર્થ આત્મકત વાળીમુઘ્ધ નરો તણા,
ઉરે કદી નથી હોતી નિશ્ચયાત્મક બુદ્ધિ આ. ૪૪

ત્રિગુણાત્મક વેદાર્થો નિષ્કામી, આત્મનિષ્ઠ થા,
સહાસરવસ્થ,^{૧૨}નિર્દન્દ,^{૧૩}નિશ્ચિન્નયોગશ્લેષમાં. ૪૫

જલનિધિ^{૧૪} ચતાં પ્રાપ્ત કૃપમાં અર્થ જેટલો,
તેટલો અર્થ વેદોમાં સંન્યાસી બ્રહ્મનિધને. ૪૬

છે તારી કર્મમાં સત્તા કિન્તુ ફલે કદી નહિ,
હો ના કર્મફલે આશા, હો ના અકર્મમાં રુચિ. ૪૭

૪૨ યોગે રહી કર્મો ત્યાગી સંગ, ધનંજય,
હર્ષશોકે રહી તુલ્ય, સમતા એ જ યોગ છે. ૪૮

૯ કેવલ ફલ મુખિમાં પ્રેમ સખ્યાવાળા ૧૦ સ્વયને જ પરમ શ્રેષ્ઠ માનનારા,

૧૧ કલની હચ્છાવાળા, ૧૨ નિત્ય વસ્તુમાં સ્થિત, ૧૩ મુખદુઃખ વગેરે બેદાં

વગરનો, ૧૪ સ્નાન

દ્વરેષુ દાવર કર્મં શુદ્ધિયોગાદનજય,
 શુદ્ધો શરણમન્વિચ્છ કૃપણા ફલહેતવ ૪૯
 શુદ્ધિયુક્તો જહાતીહ ઉભે સુદૃઢકૃતે,
 તન્માધોગાય યુન્યસ્વ યોગ કર્મંસુ ડૌશલમ્. ૫૦
 કર્મંજ શુદ્ધિયુક્તા હિ ફલ ત્યજ્વા મનીષિણુ,
 જન્મખન્ધવિનિર્મુક્તા પદ ગચ્છન્યનામયમ્ ૫૧
 યદા તે મોહકલિણ શુદ્ધિર્વ્યતિતરિચ્યતિ,
 તદા ગન્તાસિ નિવેદ શ્રોતબ્દ્યથ શ્રતમ્ય ચ ૫૨
 શ્રુતિવિપ્રતિપન્ના તે યદા સ્થામ્યતિ નિશ્ચલા,
 સમાધાવચલા શુદ્ધિન્તદા યોગમવાપ્સ્યસિ ૫૩

અબુર્ન ઉવાચ

સ્થિતપ્રજસ્ય કા ભાષા સમાધિસ્થસ્ય કેશવ,
 સ્થિતધી િ પ્રભાષેન કિમાસીત નજેત ડિમ્. ૫૪

શ્રીભગવાનુવાચ

પ્રજહાતિ યદા કામાન્સર્વાન્પાર્થ મનોગતાન્,
 આત્મન્યેવાત્મના તુષ્ઠ સ્થિતપ્રજન્તદોચ્યતે ૫૫
 દુષ્ટોભવતુદિગ્મના સુષ્ટેષુ વિગતસ્પૃહ,
 વીતરાગભયકોવ સ્થિતધીર્મુનિચ્યતે. ૫૬
 ય સર્વં નાનભિરનેહ્યન્તત્તત્રાપ્ય શુભાશુભમ્,
 નાભિનન્દતિ ન દ્વેષ્ટિ તમ્ય પ્રજ્ઞા પ્રતિષ્ઠિતા ૫૭

અકામ કર્મ અત્યન્ત નિવૃત્ત^{૧૫} બુદ્ધિયોગથી,
 બુદ્ધિને ગરણે થા તુ, દીન છે કલલોષી તો ૪૯
 બુદ્ધિશુદ્ધિ આહીં ત્યાગે પાપ ને પુણ્ય ભયને,
 તેથી પ્રવૃત્ત થા યોગે કર્મકૌશલ્ય યોગ છે ૫૦
 બુદ્ધિયોગી મુનિઓ તો કર્મજન્મ્યા ક્ષેત્રે ત્યજી,
 દોગવે નિત્ય શાંતિને જન્મભયનથી છડી ૫૧
 મોહના પડને જ્યારે બુદ્ધિ તારી તરી જશે,
 સૂણ્ય ને સૂણ્યવાયોગ્ય ત્યારે નીગમ ભાસશે ૫૨
 થયેલી શ્રુતિથી મુગ્ધ બુદ્ધિ તારી થશે સ્થિર,
 નિશ્ચલ આત્મમા ન્યાડે ત્યારે તુ યોગ પામીશ ૫૩

અર્જુન બોલ્યા

ચિરબુદ્ધિ સમાધિન્ય કેવી એટા કરે, પ્રભો ?
 સ્થિતપ્રજ્ઞ^{૧૬} વદે, વર્તે ને રહે કેમ તે કહો ૫૪

શ્રી ભગવાન બોલ્યા

મનની કામના સર્વે ત્યાગીને આત્મમા રહે
 આત્મા વડે જ અતુલ, લક્ષણે સ્થિતપ્રજ્ઞ તે ૫૫
 મનમા શોક ના હોય, સુખોનીયે અપૃહા ગમી,
 ગયા ગમ-ભય-કોપ, તે ચિરબુદ્ધિનો મુનિ ૫૬
 ન કંટે હર્ષ કે દ્વેષ જે પામીને પ્રિયાપ્રિય,
 હોય બધે અનાસક્ત તેની પ્રજ્ઞા^{૧૭} યહ ચિર ૫૭

यदा संहरणे आद्यं क्रमोऽङ्गानीव सर्वशः,
 धन्वियाणीन्द्रियार्थेभ्यस्तस्य प्रजा प्रतिष्ठिता. ५८

विषयं वनिवर्तन्ते निराह्वारस्य देहिनाः,
 रमयन् रसोऽध्यस्य परं दृष्ट्वा निवर्तते. ५९

यतो ह्यपि नान्तेय पुरुषस्य विपश्चितः,
 धन्वियाणि प्रमाथीनि हरन्ति प्रसन्नं मनः. ६०

तानि सर्वाणि मय्यग्य युक्त आनीत मत्परं,
 वशे हि यस्येन्द्रियाणि तस्य प्रजा प्रतिष्ठिता. ६१

ध्यायते विषयान्पुंसः स गस्तेषूपलभ्यते,
 संगतसंलभ्यते क्षम क्षमात्क्रोधोऽलिभ्यते. ६२

ढोधाद्भवति भोक्तुं भोक्तात्तृभुनिविभ्रमः,
 तृभुतिभ्रंशाद्भुतिनाथो भुतिनाथात्प्रवृत्त्यति. ६३

नागद्वेषविभुर्तेस्तु विषयानिन्द्रियैश्चरन्,
 आत्मवश्येविधेयात्मा प्रसादमधिगच्छति. ६४

प्रसादे सर्वदुःखानां हानिरस्योपलभ्यते,
 प्रसन्नमेतत्तो ह्यागु भुद्धिं पर्यवतिष्ठते. ६५

नारितं भुद्धिरयुक्तस्य न आयुक्तस्य लावना,
 न आलावयतं शान्तिरशान्तस्य कुतः सुखम्. ६६

धन्वियाणां हि चरतां यन्मनोऽनु विधीयते,
 तदस्य हरति प्रज्ञां वायुर्नावमिवाम्भसि. ६७

- કાચળો જેમ જોને તેમજે પૂર્ણ ઇન્દ્રિયો-
મ કેવે વિષયોમાથી તેની પ્રજ્ઞા થઈ સ્થિત ૫૮
- વિષયો ના ગ્રહે તેના વિષયો તો શમે છતા,
શમે ના ગગ, જાનીને તો શમે પ્રહ્લાદશને. ૫૯
- ચત્તશીય ગ્રહે તોયે જલાત્કાઁ વિવેકીના-
મનને ઇન્દ્રિયો મત્ત વિષયોમા લઈ જતી ૬૦
- તે મર્વને વશી ગુપ્ત શુક્ત ને મત્પગાયણ,
સ્વાધીન ઇન્દ્રિયો જેની તેની પ્રજ્ઞા થઈ સ્થિત ૬૧
- વિષયધ્યાનથી તેમા ધ્યાનીને રાગ ઊપજે,
રાગથી નીપજે જામ, કામથી જોધ મળવે ૬૨
- ક્રોધથી મૂઢતા જન્મે, મૂઢતાથી સ્મૃતિ ચલે,
વિસ્મૃતિ હનતી જ્ઞાન, અજ્ઞાને શ્રેય ના લભે ૬૩
- રાગ ને લેપથી રૂઝ્ય ત્વાધીન ઇન્દ્રિયો વડે
વિષયો માણતો યોગી ચિત્ત નિર્મલતા વડે ૬૪
- નિર્મલતા વડે એના હુ ખો સૌ પામના કાય,
પ્રસન્નચિત્તની પ્રજ્ઞા થાય મત્તવઁ સુસ્થિત ૬૫
- અયોગીને નથી જ્ઞાન જ્ઞાનાભાવે ૬૬ ન લાવના,
રાજાભાવે ૬૭ નથી જ્ઞાનિ, મુખ કયા શાંતિના વિના? ૬૬
- રમતી ઇન્દ્રિયોમાથી જેના સજે ગમે મન,
તે હરે પુદ્ધિને, જેમ નીરમા નાવ મારુત ૬૭

તસ્માદસ્ય મહાબાહો નિગૃહીતાતિ સર્વથા,
ઇન્દ્રિયાણીન્દ્રિયાર્થેષ્યસ્તસ્ય પ્રજા પ્રતિષ્ઠિતા. ૬૮

યા નિશા સર્વભૂતાનાં તસ્યાં ભગતિં મંથમી,
યસ્યાં ભથ્થતિ ભૂતાનિ સા નિશા પશ્યતો મુનેઃ. ૬૯

આ પૂર્વે માણુ મચ્છ પ્રતિષ્ઠં
સમુદ્રમાપઃ પ્રવિશન્તિ ચક્ષુઃ,
તદ્દેહકામા યં પ્રવિશન્તિ સર્વે
સ શાન્તિમાપ્નોતિ ન કામકામી. ૭૦

વિહાય કામાન્યઃ સર્વાન્પુમાંશ્ચરતિ નિઃસ્પૃહઃ,
નિર્મમો નિરહંકારઃ સ શાન્તિમધિગચ્છતિ. ૭૧

એવા પ્રાદ્ધી સ્થિતિ પાર્થ નૈનાં પ્રાપ્ય વિમુક્ચતિ,
સ્થિતવાચ્યામન્તાકાલેડધિ બ્રહ્મનિર્વાણુમૃચ્છતિ. ૭૨

અધ્યાય બીજો સંપૂર્ણ

તેથી જેની, મહાખાણો,^{૧૨} કચેલી સર્વથા વશ
ઈન્દ્રિયો વિષયોમાથી તેની પ્રજ્ઞા થઈ ગિયો ૬૮

અજ્ઞાને સુમ ભોગીઓ, જ્ઞાને જાગૃત મયમી,
જ્ઞ સારે જાગના ભોગી તેમા સુષુપ્ત સયમી ૬૯

સદા ભજે છે જલના પ્રવાહો,
છતા ન અગ્નિ^{૧૩} ચલતો ડહાપિ,
સૌ કામના તેમ સમાય જેમા,
તે શાન્તિ પામે નહિ કામકામી^{૧૪} ૭૦

સ પૂર્ણ કામના ત્યાગી અહ તા-મમતા વિના,
જે નિ રૂપી રહી વર્તે તે પામે સત્વ સ્થિરતા^{૧૫} ૭૧

આ છે પ્રજ્ઞદશા, પાર્વ, એ પામી મોહ ના રહે,
એ નિષ્ઠે અન્નકાવેચે પ્રજ્ઞનિર્વાણ મેળવે ૭૨

અધ્યાય ખીજો સ પૂર્ણ

અમૃતાબ્જલિ

ત્રીજો અધ્યાય

કર્મયોગ

અર્જુન ઉત્તર

જ્યાયત્મી ચેતઃર્મણસ્તે મના બુદ્ધિર્જનાદન,
તાત્કિ કર્મણિ ઘોરે મા નિયોજયસિ પ્રેશવ ૧

બ્યામિશ્રેણેવ વાઙ્મેન બુદ્ધિ મોહયસીવ મે,
તદેક વદ નિશ્ચિત્ય ચેન શ્રેયોઽહુમાપ્નુયામ્ ૨

શ્રીકૃષ્ણનાનુનાય

લોકેઽભિન્નિનિધા નિષ્ઠા પુરા પ્રાપ્તા મયાનથ,
જ્ઞાનયોગેન સાખ્યાના કર્મયોગેન યોગિનામ્ ૩

ન કર્મણામનારભાન્તે ઽર્થ પુરયોઽશ્નુતે,
ન ચ સન્યસનાદેવ મિદ્ધિ મમધિગચ્છતિ ૪

ન હિ કશ્ચિદ્દશ્યુમપિ જાતુ તિષ્ઠત્યકર્મકૃત્,
કાર્યતે દ્વાવશ કર્મ સર્વ પ્રવૃત્તિજર્ગુણૈ ૫

કર્મેન્દ્રિયાણિ સયન્ય ય આસ્તે મનસા સ્મરન્,
ઇન્દ્રિયાર્થાન્ વિમૂઢાત્મા મિથ્યાચાર સ ઉચ્યતે ૬

અમૃતાબ્જલિ

ત્રીજો અધ્યાય

કર્મયોગ

અર્જુન યોદ્યા

જ્ઞાન જ કર્મથી શ્રેષ્ઠ, પ્રસો, જો માન્ય આપને,
તો પછી ઘોર-આચારે પ્રેરો, કેશવ, શે મને? ૧

મિશ્ર-શાં પાકયથી ભારી કરો છે બુદ્ધિ મૂઢ-શી,
નિર્ણીત વાત તે જોધો પામું છું શ્રેય જે થકી. ૨

શ્રી હાગવાન યોદ્યા

અહીં જો જાતની નિષ્ઠા^૧ પૂર્વે, નિષ્પાપ, મેં કહી,
જાનીની જ્ઞાનયોગે ને યોગીની કર્મયોગથી. ૩

કરે ના કર્મ^૨ કેા તેથી નિષ્કર્મી^૩ ના થઈ શકે,
ને માત્ર કર્મના ત્યાગે સિદ્ધિયે ના વરી શકે ૪

કર્મ કર્યા વિના કેાડ ના દાણુમાત્રયે ગઢે,
પ્રકૃતિના ગુણે પ્રાણી અવગે^૪ કર્મ આચરે. ૫

હઠે કર્મેન્દ્રિયો રૂધી, મનથી સ્મગ્તો ગઢે-
વિપયોને મહામૂઢ-મિથ્યાચારી કધાય તે. ૬

यदित्यन्दिष्याणि मनसा नियम्यारभतेऽर्जुन,
कर्मेन्द्रियैः कर्मयोगमसक्तः स विशिष्यते. ७

नियतं कुरु कर्म त्वं कर्म न्यायेऽद्यकर्मणः,
शरीरयात्रापि य ते न असिद्धयेऽकर्मणः. ८

यज्ञार्थात्कर्मणोऽन्यत्र लोकोऽयं कर्मणान्धनाः,
तदर्थं कर्म कौन्तेय मुक्तसंभः समाचर. ९

सहयज्ञाः प्रजाः स्याद्वा पुद्गलाय प्रजपतिः,
अनेन प्रसविष्यैवमेव वोऽस्तिवष्टकामधुक्. १०

देवान्भावयतानेन ते देवा भावयन्तु वाः,
परस्परं भावयन्तः श्रयः परमवाप्स्यथ. ११

छष्टान्मोगान्छि वो देवा दास्यन्ते यज्ञभाविताः,
तैर्दत्तान्प्रदायेक्यो यो ब्रुते स्तेन एव सा. १२

यज्ञशिष्टाशिनः सन्तो भुज्यन्ते सर्वकिंश्चिदपि,
भुङ्क्ते ते त्वघं पापा ये पथन्त्यात्मकारणात्. १३

अन्नाद्भवन्ति भूतानि पर्जन्यादन्नसंभवः
यज्ञाद्भवति पर्जन्यो यज्ञः कर्ममनुद्भवः. १४

कर्म अक्षोद्भवं विद्धि अक्षाक्षरसमुद्भवम्,
तस्मात्सर्वगतं ब्रह्म नित्यं यज्ञे प्रतिष्ठितम्. १५

- ઇન્દ્રિયો મનથી જીતી કર્મેન્દ્રિયે સદાચરે-
કર્મયોગ-અનાસક્ત રહીને, પાર્થ, શ્રદ્ધા તે. ૭
- સ્વધર્માચરે નિર્મેલો, કર્મ શ્રદ્ધા અકર્મથી,
ન તારી હેહુયાત્રાએ સિદ્ધ થાય અકર્મથી. ૮
- યજ્ઞાર્થ કર્મથી ભિન્ન કર્મે જાંધાય માનવી,
યજ્ઞાર્થે કર્મ, કૌન્તેય, આચર સંગથી છૂટી. ૯
- યજ્ઞો સહ પ્રજા સર્જી, પ્રજા આશિષતા વધા:
'આથી પામો તમે વૃદ્ધિ, આ પૂરો ઇષ્ટ કામના'. ૧૦
- યજ્ઞોથી પોષણે દેવો, પોષો તે તમને પ્રતિ,
પામશો પરમશ્રેય પરસ્પર પોષતા રહી. ૧૧
- આપશે ઇષ્ટલોગો તે યજ્ઞસંતુષ્ટ, તેમને,
ન અર્પી તેમનું અર્ચ્યું માણે જે ભોગ ચોર તે. ૧૨
- યજ્ઞશેષ જમનારા સન્તો સૌ પાપથી છૂટે,
સંધિ જે પોષવા દાયા તે પાપી પાપને જમે. ૧૩
- અન્નથી જિપજે જીવો, વૃદ્ધિથી અન્ન નીપજે,
યજ્ઞથી ચાય છે વૃદ્ધિ, કર્મથી યજ્ઞ ઉદભવે. ૧૪
- કર્મ વેદ વડે જાણુ, વેદ અક્ષરથી શયો,
સર્વવ્યાપી સદા તેથી અક્ષર યજ્ઞમાં રહ્યો. ૧૫

એવં પ્રવર્તિતં ચક્રં નાનુવર્તયતીહ યઃ,
અધાયુરિન્દ્રિયારામો મોઘં પાર્થ સ જીવતિ. ૧૬

યસ્ત્વાત્મરતિરેવ સ્થાદાત્મતૃપ્તશ્ચ માનવઃ,
આત્મન્યેવ ચ સંતુષ્ટસ્તસ્ય કાર્યં ન વિદ્યતે. ૧૭

નૈવ તસ્ય કૃતેનાર્થો નાકૃતેનેહ કશ્ચન,
ન ચાસ્ત્ય સર્વભૂતેષુ કશ્ચિદર્થઽપ્યપાશ્રયા. ૧૮

તસ્માદસક્રાતઃ સતતં કાર્યં કર્મ સમાચર,
અસક્રો દ્વાચરન્કર્મ પરમાત્મેતિ પૂરુષઃ. ૧૯

કર્મણુવ હિ સંસિદ્ધિમાશ્રિતા જનકાદયઃ,
લોકસંગ્રહમેવાપિ સંપ્રસન્નકર્તુમર્હસિ. ૨૦

યદ્યદાચરતિ ષ્રેષ્ઠસ્તત્તદેવેતરો જનઃ,
સ યત્પ્રમાણું કૃણોતે લોકસ્તદનુવર્તતે. ૨૧

ન મે પાર્થાસ્તિ કર્તવ્યં ત્રિષુ લોકેષુ કિંચન,
નાનવાત્સભવાત્સવ્યં વર્તે એવ ચ કર્મણિ. ૨૨

યદિ ઇહં ન વર્તેયં જનું કર્મણ્યતન્દ્રિતઃ,
મમ વર્તમાનુવર્તન્તે મનુષ્યાઃ પાર્થ સર્વશઃ ૨૩

ઉત્સીદ્યુરિમે લોકા ન કુર્યાં કર્મ ચેદહમ્,
સંકરસ્ય ચ કર્તા સ્યામુપહન્યાગિભાઃ ૩૦૫. ૨૪

ચાલતા ચક્રને, પાર્થ, અનુગામી^૫ જને ન જે,
પાતકી ઇન્દ્રિયાન્નમ^૬ વ્યર્થ જીવન તે જીવે. ૧૬

પણ આત્માનુરાગી^૭ જે આત્મામાં તૃપ્ત માનવી,
આત્મસંતુષ્ટ હો તેને શ્રેય કર્તવ્ય કો નથી. ૧૭

કરે કે ના કરે તેને સંસારે અર્થ ના રહ્યો,
ના રહ્યો સર્વભૂતોમાં એને સંબંધ સ્વાર્થનો. ૧૮

તેથી રહી અનાસક્ત કાર્ય કર્મ સદા કર,
અસક્ત કરતો કર્મ મેળવે મોક્ષ માનવ. ૧૯

કર્મ દ્વારા જ સંસિદ્ધિ મેળવી જનકાદિએ,^૮
જનકસ્થાણુ જોતાંયે તને તે કરવાં ઘટે. ૨૦

સતજન આચરે જે જે તે તે જ અન્ય આચરે,
તે જે સિદ્ધ કરે તેને લોકો પશુ સમાદરે. ૨૧

નથી કર્તવ્ય કાંઈયે મારે, પાર્થ, ત્રિલોકમાં,
ન કાંઈ પામવું શ્રેય તોયે વર્તું જ કર્મમાં. ૨૨

જો કદાપિ ન વર્તું હું થઈ સાવધ કર્મમાં,
તોયે તેવું જ લોકોયે લાગશે, પાર્થ, વર્તવા. ૨૩

ચાય આ લોક ગૌ બ્રહ્મ જો કરું કર્મ હું ન તો.
ચાઉં સંકરનો કર્તા ને હનતા આ પ્રબલ તણો. ૨૪

सकृताः कर्मण्यविद्वांसो यथा कुर्वन्ति भारत,
कुर्याद्विद्वांस्तथा सकृद्विद्वीर्षोऽप्यहम्. २५

न पुद्गिमेहं जनयेदज्ञानां कर्मसंगिनाम्,
नेपयेत्सर्वकर्माणि विद्वान्भुक्ताः समाचरन्. २६

प्रकृतेः क्रियमाणानि गुणैः कर्माणि सर्वशः,
अहंकारविमूढात्मा कर्ताहमिति मन्यते. २७

तत्त्ववित्तु महाभाषां शुणु कर्मविभागयोः,
शुष्या शुष्केषु वर्तन्ते इति भूत्वा न संश्रुते. २८

प्रकृतेर्गुणसंभूदाः संश्रुन्ते शुणु कर्मसु,
तानकृत्स्नविदो मन्दान्कृत्स्नविन्न विद्यासूते. २९

मयि सर्वाणि कर्माणि संन्यस्याध्यात्मचेतसा,
निराशीर्निर्भो भूत्वा मुध्यन्व विगतवशः, ३०

ये मे भक्तमिदं नित्यमनुतिष्ठन्ति मानवाः,
श्रद्धावन्तोऽनभूयन्तो भुव्यन्ते तेऽपि कर्माणि ३१

ये तेनान्यसूयन्तो नानुतिष्ठन्ति मे भक्तम्,
मर्वजानविमूढांस्तान्विद्धि नष्टानयेत्तसः. ३२

मदशं येष्टते स्वस्याः प्रकृतेर्ज्ञानवानपि,
प्रहृतिं यान्ति भूतानि नित्रहः किं करिष्यति. ३३

इन्द्रियस्येन्द्रियस्यार्थं रागद्वेषौ व्यवस्थिता,
तयोर्न वशभागोऽस्तीत्यस्य परिधन्विनौ. ३४

- કર્મસંક્રાન્તિ કરે કર્મ અજ્ઞાની જેમ, તેમજ
કરે જ્ઞાની અનાસક્ત ઇચ્છતો લોકગુહિત. ૨૫
- અજ્ઞાની કર્મસંગીની^{૧૦} અશ્રદ્ધા ના પ્રકાશવી,
સૌ કર્મો યુક્ત જ્ઞાનીએ પ્રેરવાં યોગ્ય આવરી. ૨૬
- પ્રકૃતિના શુદ્ધો કારા સર્વ કર્મો કરાય છે,
અહંકારે બની મુગ્ધ 'હું કર્તા' એમ માનતો. ૨૭
- શુદ્ધકર્મવિભાગોના તત્ત્વને ભાપુનાર તો,
'શુદ્ધો વર્તે શુદ્ધ' એવું માની આસક્ત ના થતો. ૨૮
- પ્રકૃતિના શુદ્ધો મૂઢા આસક્ત શુદ્ધકર્મમાં,
મદ, અપ્મન^{૧૧} તેઓને મર્વજે^{૧૨} ન ચળાવવા. ૨૯
- મારામા સર્વ કર્મોને અર્પી અધ્યાત્મબુદ્ધિથી,
કામના-મમતાશૂન્ય લઈ સતપાપને ત્યજી. ૩૦
- અસૂયાશૂન્ય,^{૧૩} શ્રદ્ધાશુ જે કોઈ નર આચરે-
સદા આદર્શને મારા તે કર્મયુક્ત થાય છે. ૩૧
- પરંતુ જે અસૂયાળા મારો આદર્શ ના શ્રદ્ધે,
શ્રેયશ્રદ્ધ થયા બાજુ શ્રદ્ધજ્ઞાનવિમૂઢ તે. ૩૨
- અનુમદે જ પોતાની પ્રકૃતિ મમ જ્ઞાનીએ,
સ્વભાવવશ ભૂતો સા, નિઃશ્ચય શું કરી શકે ? ૩૩
- પ્રત્યેક ઇન્દ્રિયાર્થોમા^{૧૪} વનેલા રાગદ્વેષ જે,
શ્રેયમાર્ગે કરે વિદ્યા, ચલુ ના વશ તેમને. ૩૪

૯ કર્મમા આસક્ત થયેલો, ૧૦ કર્મમા પ્રતિવાળની, ૧૧ મૂઢા, ૧૨ મર્વજે નબળા, ૧૩ શેલુદ્ધિથી ગદિત, ૧૪ ઇન્દ્રિયના ભોજન.

શ્રેયાન્સ્વધર્મો વિગુણઃ પરધર્માત્સ્વનુષ્ઠિતાત્,
સ્વધર્મે નિધનં શ્રેયઃ પરધર્મો લયાવહઃ. ૩૫

અર્જુન ઉવાચ

અથ કેન પ્રયુક્તોઽયં પાપં ચરતિ પૂરુષ,
અનિચ્છન્નપિ વાચ્છેય ળલાદિવ નિયોજિતઃ. ૩૬

શ્રીભગવાનુવાચ

કામ એવ ક્રોધ એવ રજોગુણસમુદ્ભવઃ,
મહાશનો મહાપાપ્મા વિદ્યયેનમિદુ વૈરિણમ્. ૩૭

ધૂમેનામિયતે વહ્નિયંથાદશો મક્ષેન ચ,
યથોક્ષ્મેનાવૃતો ગર્ભસ્તથા તેનેદમાવૃતમ્. ૩૮

આવૃત જ્ઞાનમેતેન જ્ઞાનિનો નિત્યવૈરિણા,
કામરૂપેણ કાન્તેય દુષ્પૂરેણાનલેન ચ. ૩૯

ઇન્દ્રિયાણિ મનો બુદ્ધિરસ્યાધિષ્ઠાનમુચ્યતે,
એતૈવિમોહયત્યેવ જ્ઞાનમાવૃત્ય દેહિનમ્. ૪૦

તત્ક્રમાત્વમિન્દ્રિયાણ્યાદૌ નિયમ્ય ભવતર્પણ,
પાપ્માનં પ્રજહિ હોનં જ્ઞાનવિજ્ઞાનનાશનમ્. ૪૧

ઇન્દ્રિયાણિ પગણ્યાદુરિન્દ્રિયેભ્યઃ પરં મનઃ
મનમસ્તુ પરા બુદ્ધિર્થો બુદ્ધેઃ પરતસ્તુ સં. ૪૨

એવં બુદ્ધેઃ પરં બુદ્ધિન્ના સંસ્તભ્યાત્માનમાત્મના,
જહિ શત્રું મહાળાહો કામરૂપં દુરાસદમ્. ૪૩

અધ્યાય ત્રીજો સંપૂર્ણ

જીણા -વધર્મમા શ્રેય સુસેચા પરધર્મથી,
સ્વધર્મે મૃત્યુએ શ્રેષ્ઠ, પરધર્મ લાયકર ૩૫

અર્જુન જોડયા

ત્યારે મનુષ્ય ડોનાથી પ્રેરાડ પાપ આચરે,
ન ઇચ્છતાય તે, જાણે ચોક્કસ ન હોય કે બચે ! ૩૬

ઉદ્ભવેલો રત્નેશુભે આ કામ એ જ કોવ છે,
મહાભક્તી,^{૧૫} મહાપાપી, એને જાણુ રિપુ જગે ૩૭

ધુમાડે અશ્વિ ઠકાય, મેલથી જેમ કપાણુ,
ચોરથી ગર્ભ ઠકાય, કામથી જ્ઞાન તેમજ ૩૮

એ કામરૂપ, ડોનેય, સદા અતૃપ્ત-અનિથી
ઠકાય જ્ઞાન જીવેતુ જ્ઞાનીના નિત્ય શનવી ૩૯

ઇન્દ્રિયો મન ને બુદ્ધિ એના -ધાન ઝથાય છે,
કરે છે મુગ્ધ એનાથી આવગે જ્ઞાન ઢેહીને ૪૦

તેથી તુ ઇન્દ્રિયો પેલા રાખી સ્વાધીન, અર્જુન,
જ્ઞાનવિજ્ઞાનના ધાતી એ પાપી કામને હડ ૪૧

કડી છે ઇન્દ્રિયો શ્રષ્ઠ, શ્રેષ્ઠ ઇન્દ્રિયથી મન,
મનથી શ્રેષ્ઠ છે બુદ્ધિ, આત્મા બુદ્ધિથી ઉત્તમ ૪૨

એમ બુદ્ધિ પર જાણી બુદ્ધિથી નિગ્રહી મન,
હૃદય કામરૂપી એ ગાનુને, પાથ, તુ હજુ ૪૩

અધ્યાય ત્રીને સ પ્રર્ણ

અમૃતાઞ્જલિ

થોથો અધ્યાય

જ્ઞાનકર્મસંન્યાસયોગ

શ્રીભગવાનુવાચ

ઇમ વિવસ્વતે યોગ પ્રોક્તવાનહમવ્યયમ્,
વિવસ્વાન્મનવે પ્રાહ મનુરિક્ષ્યાકવેડધ્રવીત્. ૧

એવ પરમ્પરાપ્રાપ્તમિમ રાજર્ષયો વિદુઃ,
સ કાલેનેહ મહતા યોગો નષ્ટઃ પરતપ ૨

સ એવાય મમા તેડધ યોગ પ્રોક્ત પુરાતન
ભક્તોડસિ મે સખા એતિ રહન્ય દ્યોતકૃતમમ્. ૩

આર્જુન ઉત્તર

અપર ભવતો જન્મ પર જન્મ વિવસ્વત,
કથમેતદિભનીયા ત્વમાદૌ પ્રોક્તવાનિતિ ૪

શ્રીભગવાનુવાચ

બહૂનિ મે વ્યતીતાનિ જન્માનિ તવ આર્જુન,
તાન્યહ વેદ સર્વાશ્ચિ ન ત્વ વેત્ય પરતપ ૫

અજ્ઞોડયિ સન્નયયાત્મા ભૂતાનામીશ્વરોડપિ સન્,
પ્રવૃત્તિ સ્વામધિષ્ઠાય સભવામ્યાત્મમાયયા ૬

અમૃતાંબલિ

ચોથો અધ્યાય

જ્ઞાનકર્મસંન્યાસયોગ

શ્રી ભગવાન બોલ્યા

સૂર્યને અવિનાશી આ યોગ મેં આદિમાં કહ્યો,
સૂર્યે ને મનુને બોધ્યો, તેણે હંદવાક્રને કહ્યો. ૧

એમ પરંપરા કાશ રાજપિં બાણુતા હતા,
નીચકાલે ધર્યો નહ યોગ તે, પાર્થ, લોકમાં. ૨

તે પુરાતન આ યોગ શ્રેષ્ઠ મર્મ વરે બર્યો,
તુ માન લકન ને મિત્ર તેથી આજ તને કહ્યા. ૩

અર્જુન બોલ્યા

આપ તો હમણા જન્મ્યા, સૂર્યનો જન્મ પૂર્વમાં,
ગી રીતે સમજું કે એ બોધ્યો આપે જ આદિમાં ? ૪

શ્રી ભગવાન બોલ્યા

વીત્યા મારા તથા તારા ઘણાંયે જન્મ, અર્જુન,
તું બણતો નથી તેને, હું બાણું સૌ, પરંતપ. ૫

અવિનાશી અજન્મા ને જૂતોનો ઈશ તેખણ,
જન્મું છું યોગમાયાથી સ્વપ્રકૃતિ કરી વશ. ૬

यदा यदा हि धर्मस्य शान्तिर्भवति भारत,
अभ्युत्थानमधर्मस्य तदात्मानं शृणुम्यहम्. ७

परित्राणाय साधूनां विनाशाय च दुष्टताम,
धर्ममस्थापनार्थाय संभवामि युगे युगे. ८

जन्म कर्म च मे दिव्यमेव यो वेत्ति तत्त्वतः
त्यक्त्वा देहं पुनर्जन्म नैति मामेति शोचतुर्न. ९

पीतरागभयक्रोधा मन्मथा मामुपाश्रिता,
षड्वेदा ज्ञानपसा पूता मद्भावमागताः १०

ये यथा मां प्रपद्यन्ते तांस्तथैव लज्जाम्यहम्,
मम चत्मानुवर्तन्ते मनुष्याः पार्थ मर्षशः ११

कांक्षन्तः कर्मणां मिद्धिं यजन्त एह देवताः,
क्षिप्रं हि मानुषे लोके सिद्धिर्भवति कर्मणा. १२

आतुर्वर्ष्यं मया सृष्टं शुष्ककर्मविलासशः,
तस्य कर्तारमपि मां विद्ध्यकर्तारमव्ययम्. १३

न मां कर्माणि विम्बन्ति न मे कर्मभूते स्पृहा,
धृति मां योऽलिङ्गनाति कर्मणिर्न च लब्धते. १४

एवं सप्तवा कृतं कर्म पूर्वैरपि सुमुमुक्षुभिः,
कुरु कर्मैव तत्मात्नं पूर्णं पूर्वतरं कृतम्. १५

ધર્મદ્રામે તથા જ્યારે અતિ અધર્મ વિન્તરે,
ત્યારે, ભ્રાસ્ત, સસારે સર્જું હું નિજ રૂપને ૭

મનો સરસવા અર્થે, દુષ્ટસહારકારણે,
ધર્મ મન્યાપના માટે પ્રકટું હું યુગે યુગે. ૮

જાપે જે તત્ત્વથી મારા જન્મ-કર્મ અલૌકિક,
તે દેહાને મને પામે, ફરી જન્મે ન, અર્જુન ૯

શૂન્ય ગગ-ભય-કોષે, માગ આશ્રિત, હું-મય,
જ્ઞાનશુદ્ધ ધણા સનો થયા માગ રૂગે ગ્રિયત. ૧૦

જે ભાવે જે મને મેવે, તેને તેમ કળ સદા,
પ્રવર્તે બાવુકો^૧ માગ માર્ગમાં, પાર્થ, સર્વથા^૨ ૧૧

કર્મના ફલને વાછી^૩ ફલેન્દ્રુ^૪ દેવ મેવતા,
મત્તર કર્મની સિદ્ધિ થાય છે જનલોકમાં. ૧૨

શુભ ને કર્મના ભેદે સર્જ્યા મે આર વર્ણને,
તેનો કતા છતા જાણ અકર્તા, અવ્યય મને ૧૩

તૃપ્તા નથી ફલે તેથી કર્મો ના લેપતા મને,
એમ જે તત્ત્વથી જાણે બધાતો કર્મથી ન તે ૧૪

આવું જાણી કર્યું કર્મ પૂર્વનાયે યુગ્યુએ,
આનન્દ કર્મ તેથી તુ આનર્થુ જેમ પૂર્વજે ૧૫

- दैवमेवापरे यज्ञ योगिन पर्युपासते,
 अह्नाभ्रावपरे यज्ञ यज्ञेनैवोपशुद्धवति २५
- श्रोत्रादीनीन्द्रियाग्र्ये स यमाश्रितु शुद्धवति,
 शब्दादीन्विषयानन्य इन्द्रियाश्रितु शुद्धवति २६
- सर्वाणीन्द्रियदर्भाणि प्राणुदर्भाणि आपरे,
 आत्मन यमयोगाग्नौ शुद्धवति ज्ञानदीपिते २७
- इ यथानारतपोयज्ञा योग यज्ञास्तथापरे,
 स्वाध्यायज्ञानयज्ञाश्च यत य स शितमता २८
- अपाने शुद्धवति प्राण्य प्राण्युपान तथापरे,
 प्राण्युपानगती रुद्ध्या प्राण्युपाभपरायण्य २९
- अपरे निश्चिताहारा प्राण्युप्राण्युषु शुद्धवति,
 सर्वेऽध्येते यज्ञविदो यज्ञशचित्तमभा ३०
- यज्ञशिष्टाभृतस्तुभ्यो यान्ति ब्रह्म सनातनम्,
 नाथ लोकोऽस्त्ययज्ञस्य कुतोऽन्य कुतस्तम ३१
- एव णुविधा यज्ञा वितता ब्रह्मणो भुजे,
 दर्भान्विद्धि तान्सर्वानेव ज्ञाना विभोक्ष्यसे ३२
- श्रेयान्द्रो ग याद्यज्ञा ज्ञानाय न परतप,
 सर्व दर्भाणि च पार्थ ज्ञाने परिसमाप्यते ३३
- तद्विद्धि प्रणिपातेन परिभ्रमेन नैवया,
 उपदेक्ष्यन्ति ते ज्ञान ज्ञानिनस्तत्त्वदर्शिन ३४

- અન્ય યોગીજનો સાથે દેવ-ચક્ર-ઉપાસના,
બ્રહ્મ-અગ્નિ વિષે જ્ઞાની યજ્ઞ યજ્ઞે જ હોમતા ૨૫
- શ્રોત્રાદિ ઇન્દ્રિયો અન્ય હોમે સુયમ-અગ્નિમાં,
શબ્દાદિ વિષયો કોઈ હોમતા ઇન્દ્રિયાગ્નિમાં ૨૬
- હોમે પ્રાણેન્દ્રિયે જન્મ્યાં સ પૂર્ણું કર્મ અન્ય કો-
જલાવી જ્ઞાનથી અગ્નિ આત્મસંયમયોગનો ૨૭
- કોઈ દ્રવ્યે, તપે, યોગે, સ્વાધ્યાયે, કોઈ જ્ઞાનથી,
યતનશીલ કરે આવા યજ્ઞો ઉચિત્તો ગ્રહી ૨૮
- અપાને પ્રાણ કો હોમે, પ્રાણે હોમે અપાન કો,
પ્રાણાપાન ગતિ રૂંધી પ્રાણાયામ ઉપાસકો ૨૯
- અન્ય યોગી મિતાહારી^{૧૧} પ્રાણુમા પ્રાણ હોમતા,
યજ્ઞે પાપ ટળ્યા જેના એ સૌ જ્ઞાતા^{૧૨} જ યજ્ઞતા ૩૦
- યજ્ઞ-શેષ-અમી-લોગી પાને બ્રહ્મ સનાતન,
આ લોકે યજ્ઞહીનોનો ન, તો કયાથી ખછી પર ? ૩૧
- વિન્નતયાં વેદવાણીથી આવા ત્રિવિધ યજ્ઞ જે,
તે સૌ કર્મે થતા જાણુ એ જાણી મુખત છુ યશે ૩૨
- છે દ્રવ્ય યજ્ઞથી શ્રેષ્ઠ જ્ઞાનયજ્ઞ, પરતપ,
નિ શેષ કર્મ સ પૂર્ણ જ્ઞાનમાં પામતા લય ૩૩
- એવા-પ્રણામ-પ્રત્યોથી, પાર્થ, છુ જાણુ જ્ઞાન તે,
મર્મને જાણવાવળા તે જ્ઞાની જ્ઞાન જોખરો ૩૪

किं कर्म किमकर्मेति कवयोऽप्यत्र मोहिताः ,
तत्ते कर्म प्रवक्ष्यामि यज्ज्नात्वा मोक्षयसेऽशुभात् . १६

कर्मणो ह्यपि गोद्धव्य गोद्धव्यं च विकर्मणु ,
आकर्मणुश्च गोद्धव्य गदना कर्मणो गति . १७

कर्मण्यकर्म य पश्येदकर्मणि च कर्म य ,
स पुद्भिर्मानमनुष्येषु स युक्तः श्रुतकर्मकृत् १८

यस्य सर्वे सभारक्षा कामसकम्पवर्जिता ,
ज्ञानाग्निदग्धकर्माणुं तमाहुः पण्डित भुधा १९

त्यक्त्वा कर्मक्षेत्रं गन्तव्यं नित्यतृप्तो निराश्रयः
कर्मण्यभिप्रवृत्तोऽपि न च किञ्चित्करोति स . २०

निराशीर्यतचित्तात्मा त्यक्तं सर्वं परित्यज्य
शान्तिं केवलं कर्म कुर्वन्नाप्नोति किञ्चिदम् . २१

यदृच्छतामसं तुष्टो हर्षातीतो विमत्सरः ,
समः सिद्धावसिद्धौ च कृत्वापि न निबध्यते . २२

गतस्य गत्य युक्तस्य युक्तानावस्थितश्चेतसः ,
यज्ञायायस्त कर्म समञ्जः प्रविलीयते २३

अहार्थं अहं हविर्हृदाग्नौ अहंणा हुतम् ,
अहं व तेन गन्तव्यं अहंकर्मसमाधिना . २४

- શાસ્ત્રોચે^૫ થયા મુગ્ધ કે કર્મ શું ? અકર્મ શું ?
 તે કર્મતત્ત્વ બોધું જે બાણી સંસારથી દે. ૧૬
- બાણુ^૬ કર્મનું તત્ત્વ, તેવું વિકર્મનું; વળી,
 અકર્મ^૭ બાણુ^૮ શોણે ગૃહ છે કર્મની ગતિ. ૧૭
- કર્મે અકર્મ જે દેખે ને જે કર્મ અકર્મમાં,
 વિવેકી તે મનુષ્યોમાં યોગી તે પૂર્ણ કર્મવાન. ૧૮
- જેના સર્વે સમારંભો^૯ કામસંકલ્પવર્જિત^{૧૦},
 જ્ઞાનામિત્રી^{૧૧} બળ્યાં કર્મો તેને શાણા કહે બુધ^{૧૨}. ૧૯
- કર્તૃત્વભાવના ત્યાગી, નિત્યતૃપ્ત, નિરાશ્રયી,
 કર્મમગ્ન રહે તોયે કાંઈ તે કરતો નથી. ૨૦
- તનમનવિજેતા જે નિરાશી^{૧૩}ને અસંગ્રહી,
 કેવલ દેહથી કર્મ કરે, પાપ ન પામતો. ૨૧
- તૃપ્ત અચિંતબ્યા લાલે દ્વન્દ્વ-મત્સર છે ગયાં,
 સ્વર્ગ ને શોકમાં તુલ્ય ના બંધાતો કરે છતાં. ૨૨
- સંગનિવૃત્ત ને મુક્ત જ્ઞાનમાં સ્થિર ચિત્તના-
 ચરાય^{૧૪} વર્તનારાનું પૂર્ણકર્મ વિનાશનું. ૨૩
- હવિ પ્રહ્લ, ક્રિયા પ્રહ્લ, હોતા-અમિય પ્રહ્લ છે.
 કર્મે પ્રહ્લ મતે જેને તેને પ્રહ્લ જ પ્રાપ્ત છે. ૨૪

दैवभेदापरे यज्ञ योगिनः पर्युपासते,
 अक्षाभापरे यज्ञ यजेनैवोपशुद्भवति. २५

श्रोत्रादीनीन्द्रियाऽन्ये संधमाग्निषु शुद्भवति,
 शब्दादीन्विषयानन्य इन्द्रियाग्निषु शुद्भवति २६

सर्वाणीन्द्रियकर्माणि प्राण्डकर्माणि व्यापरे,
 आत्मसंयमयोगाभा शुद्भवति ज्ञानदीपिते २७

द्रव्ययज्ञास्तपोयज्ञा योग यज्ञास्तथापरे,
 स्वाध्यायज्ञानयज्ञाश्च यत य म शितमता २८

अपाने शुद्भवति प्राण्य प्राण्युत्पानं तथापरे,
 प्राण्युत्पानगती ऋष्या प्राण्युत्पानमपरायणा २९

अपरे नियताहारा प्राण्युत्पानेषु शुद्भवति,
 सर्वेऽभ्येते यज्ञविदो यज्ञक्षपितकर्मणा ३०

यज्ञशिष्टाभूतशुभे यान्ति अक्षा सनातनम्,
 नाय लोकोऽन्ययज्ञस्य कृतोऽन्य कुरुसत्तम ३१

एव गुरुविधा यज्ञा वितता अक्षाणो भुभे,
 कर्मणन्विद्धि तान्सर्वानेव ज्ञात्वा विभोदयमे ३२

अथा न्द्रव्यमया घृता ज्ञानयज्ञ पन्तप,
 सर्व कर्माणि च पार्व ज्ञाने परिसमाप्यते ३३

तद्विद्धि अणिष्ठातेन परिश्रमेन मेवया,
 उपदेक्षन्ति ते ज्ञान ज्ञानिनस्तत्त्वदर्शिन ३४

- અન્ય યોગીજનો સાથે દેવ-યજ્ઞ-ઉપાસના,
બ્રહ્મ-અગ્નિ વિષે જ્ઞાની યજ્ઞ યજ્ઞે જ હોમતા ૨૫
- શોત્રાદિ ઇન્દ્રિયો અન્ય દોષે સંયમ-અગ્નિમાં,
શબ્દાદિ વિષયો કેઈ હોમતા ઇન્દ્રિયાગ્નિમાં. ૨૬
- હોમે પ્રાણેન્દ્રિયે જન્મ્યાં સંપૂર્ણ કર્મ અન્ય દો-
જલાવી જ્ઞાનથી અગ્નિ આત્મસંયમયોગનો. ૨૭
- કેઈ દ્રવ્યે, તપે, યોગે, સ્વાધ્યાયે, કેઈ જ્ઞાનથી,
યતનશીલ કરે આવા યજ્ઞે ઉચ્ચ મતો ગ્રહી ૨૮
- અપાને પ્રાણુ કે હોમે, પ્રાણુ હોમે અપાન કે,
પ્રાણુપાન અતિ રૂંધી પ્રાણુયામ ઉપાસકો ૨૯
- અન્ય યોગી મિતાહારી^{૧૧} પ્રાણુમા પ્રાણુ દોમતા,
યજ્ઞે પાપ દળ્યાં જેના એ સૌ જ્ઞાતા^{૧૨} જ યજ્ઞના ૩૦
- યજ્ઞ-શ્રેષ્ઠ-અમી-લોગી પારે બ્રહ્મ સનાતન,
આ લોકે યજ્ઞહીનોનો ન, તો કયાથી પછી પર? ૩૧
- વિસ્તર્યા વેદવાણીથી આવા વિવિધ યજ્ઞ જે,
તે સૌ કર્મે થતા જાણુ એ જાણી મુક્ત તું થશે ૩૨
- છે દ્રવ્ય યજ્ઞથી શ્રેષ્ઠ જ્ઞાનયજ્ઞ, પરતપ,
નિ શેષ કર્મ સંપૂર્ણ જ્ઞાનમા પામતા લય ૩૩
- સેવા-પ્રણામ-પ્રશ્નોથી, પાર્થ, તું જાણ જ્ઞાન તે,
મર્મને જાણુવાવાળા તે જ્ઞાની જ્ઞાન યોધશે ૩૪

यत्तदात्वा न पुनर्गेहमेव यास्यसि पाण्डव,
येन भूतान्यशेषेषु द्रक्ष्यस्यात्मन्यथो भयि. ३५

अपि चेदसि पापेभ्यः सर्वेभ्यः पापकृत्तमः,
सर्वं ज्ञानभ्रवेनैव वृजिनं संतरिष्यसि. ३६

यद्येषांसि समिद्धेऽग्निर्लभस्मात्पुरुतेऽर्जुन,
ज्ञानाग्निः सर्वकर्माग्निं लभस्मात्पुरुते तथा. ३७

न हि ज्ञानेन सदृशं पवित्रमिह विद्यते,
तत्स्वयं योगसंसिद्धः कालेनात्मनि विन्दति. ३८

श्रद्धायैल्लभते ज्ञानं तत्परः संयतेन्द्रियः,
ज्ञानं लब्ध्वा परा शान्तिमचिरेणाधिगच्छति. ३९

अज्ञश्चाश्रद्धानश्च संशयात्मा विनश्यति,
नायं लोकोऽस्ति न परः न भुवः संशयात्मनः ४०

योगसंन्यस्तकर्माणुं ज्ञानसंछिन्नसंशयम्,
आत्मवन्त न कर्माणि निष्पन्नन्ति धनंजय. ४१

तस्मादज्ञानसंलूत हृत्स्थं ज्ञानासिनात्मनः,
छित्तैनं संशयं योगमातिष्ठोत्तिष्ठ लभत. ४२

श्रीश्री अध्याय संपूर्ण

- જે લાણી ન કરી આવે મોહ, પાંડવ, પામશે,
જેથી દેખીશ આત્મામાં-મારામાં જૂતમાત્રને. ૩૫
- અને છે પાતકીથીયે તું મહાપાતકી કરી,
સંપૂર્ણ પાપને તોયે તરીકે જ્ઞાનનાવથી. ૩૬
- ભરમમય કરે જેમ પ્રતીત અગ્નિ કાંડને,
ભરમમય કરે તેમ જ્ઞાનાગ્નિ સર્વ કર્મને. ૩૭
- સસારે જ્ઞાનના પુણ્ય પવિત્ર નથી કાંઈયે,
અનુભવે શ્વય આત્મે કાલાન્તે યોગસિદ્ધ તે. ૩૮
- મેળવે જ્ઞાન શ્રદ્ધાથી જે જિતેન્દ્રિય, તત્પર,
મેળવી જ્ઞાન, પામે તે શાશ્વત શાન્તિ સત્પર ૩૯
- અજ્ઞાની, ભાવનાહીન, સંશયી શયથી ચલે,
આ લોકે, પરલોકે ના, સુખે ના સંશયી લહે ૪૦
- સમર્થાં યોગથી કર્મો છેવા જ્ઞાનથી સશય,
ન એવા પ્રજ્ઞજ્ઞાનીને બાધે કર્મો, ધનજય ! ૪૧
- તેથી એ ઉરને તારે અજ્ઞાનજન્ય સશય-
છેલી જ્ઞાનાગ્નિથી,^{૧૩} પાર્શ્વ, છીઠ, તું યોગ આચર. ૪૨

ચોથો અધ્યાય સંપૂર્ણ

અમૃતાખ્યલિ

પાત્રમે અધ્યાય

કર્મમ ન્યાસયોગ

અર્જુન ઉવાચ

સ ન્યાસ કર્મણા કૃષ્ણ પુનર્યોગ ચ શસમિ,
ચક્ષ્ણ્ય એતયોદેક તમે શ્રુદ્ધિ સુગિશ્ચિતમ્ ૧

શ્રીભગનાતુવાચ

સ ન્યાસ કર્મયોગશ્ચ નિ શ્રેયસકરાવુભૌ,
તયોરતુ કર્મસ ન્યાસાત્કર્મયોગો વિશિષ્યતે ૨

જ્ઞેય સ નિત્યસ ન્યામી યો ન દેષ્ટિ ન કાશતિ,
નિર્દન્દ્રો હિ મહાળાટે સુખ બન્ધાત્પ્રમુચ્યતે ૩

સાખ્યયોગો પૃથ બાલા પ્રવદન્તિ ન પન્ડિતા
એકમધ્યામ્વિન સમ્યગુભયોર્વિન્દતે ફલમ્ ૪

યત્પ્રાપ્યે પ્રાપ્યને ન્ધાન તમેગેરપિ ગચ્ચતે,
એક સાખ્ય ચ યોગ ચ ય પશ્યન્તિ સ પદ્યન્તિ ૫

સ ન્યામશ્ચ મહાળાટે દુ ખમાપ્તુમયોગત,
યોગયુખ્નો સુનિર્મલ નન્વિષ્ણુધિગચ્છન્તિ ૬

અમૃતાબ્જલિ

પાંચમો અધ્યાય

કર્મસંન્યાસયોગ

અર્જુન બોલ્યા

કર્મત્યાગ પછી, કૃષ્ણ, પ્રશ્નસો^૧ કર્મયોગને;
એ બેમા એક જે શ્રેષ્ઠ હોય તે જ કહો મને. ૧

શ્રી ભગવાન બોલ્યા

કર્મસંન્યાસ ને યોગ બંનેયે મોક્ષ અર્પતા,
કર્મસંન્યાસથી શ્રેષ્ઠ કર્મનો યોગ, તે છતા. ૨

બાળ્યો નિત્ય-સંન્યાસી આશા-દેવ કંઈ ન જે,
દંડમુક્ત, મહાબાહો, છટે બંધનથી સુખે. ૩

સાંખ્ય ને યોગને ભિન્ન શિશુ^૨ કે' પાંડિતો નહિ,
મેળવે ફલ, બેમાથી સુદૃઢ એકમા રહી ૪

જે સ્થાન પામતા સાંખ્યો,^૩ યોગીયે તે જ પામતા,
સાંખ્ય ને યોગ જે એક દેખે તે યોગ્ય દેખતા. ૫

યોગ વિના, મહાબાહો, કર્તૃત્વત્યાગ^૪ શક્ય ના,
યોગમુક્ત મુનિ શીઘ્ર થતો તન્મય પ્રાપ્તમા. ૬

- યોગયુક્તો વિશુદ્ધાત્મા વિજિતાત્મા જિતેન્દ્રિયઃ,
 સર્વભૂતાત્મભૂતાત્મા કુર્વન્નપિ ન લિપ્યતે. ૭
- નૈવ કિચિત્કરોમીતિ યુક્તો મન્યેત તત્ત્વવિત્,
 પશ્યન્શૃણ્વન્સ્પૃશન્જિઘ્રન્નશ્નન્ગન્ધન્સ્વપન્ધ્વસન્. ૮
- પ્રલપન્ વિસ્રજન્ ગૃહ્ણન્તુન્મિષત્તિમિષત્તપિ,
 ઇન્દ્રિયાણીન્દ્રિયાર્થેષુ વર્તન્ત ઇતિ ધારયન્. ૯
- બ્રહ્મણ્યાધાય કર્માણિ સંગં ત્યક્ત્વા કરેતિ યઃ,
 લિપ્યતે ન સ પાપેન પદ્મપત્રમિવામ્ભસા. ૧૦
- કાર્યેન મનસા શુદ્ધયા કેવલૈરિન્દ્રિયૈરપિ,
 યોગિનાઃ કર્મ કુર્વન્તિ સંગં ત્યક્ત્વાત્મશુદ્ધયે. ૧૧
- યુક્તાઃ કર્મફલં ત્યક્ત્વા શાન્તિમાપ્નોતિ નેષ્ટીક્રીમ્,
 અયુક્તાઃ કામકારેણ ફલે સક્તો નિબધ્યતે. ૧૨
- સર્વકર્માણિ મનસા સન્ધસ્થાસ્તે મુખં વશી,
 નવદારે પુરે દેહી નૈવ કુર્વન્ન કારયન્. ૧૩
- ન કર્તૃત્વં ન કર્માણિ લોકસ્ય સ્જજતિ પ્રભુઃ,
 ન કર્મફલસંયોગં સ્વભાવસ્તુ પ્રવર્તતે. ૧૪
- નાદસ્તે કસ્યચિત્પાપં ન ચૈવ સુકૃતં વિભુઃ,
 અસાનેનાવૃતં જ્ઞાનં તેન મુહ્યન્તિ જન્તવઃ. ૧૫

- યોગયુક્ત, વિશુદ્ધાત્મા,^૧ જીતેલો મન-ઇન્દ્રિયો,
સમ્યગ્દર્શી^૨ ન લેપાતો કર્મ આચરતો છતાં ૭
- સૂષ્ણુ, સ્પર્શો, જીર્ણો, સૂચો, જન્મે કે મ્હાસ લે, વદે,
ચાલે, ઊઠે, અહો, ત્યાગે, આજ ખોલે તથા મીચે- ૮
- ‘ કરતો હું નથી કાંઈ ’ માને તત્ત્વજ્ઞ^૩ યોગી તો,
ઇન્દ્રિયો નિજ અર્થોમા વર્તે છે એમ માનતો ૯
- ત્યાગી આસક્તિ ને કર્મો પ્રદા-અર્પણ જે કરે,
તે લેપાતો નથી પાપે જલમા પદ્મ-પદ શો. ૧૦
- કાયા ૮ મન-સુદ્ધિથી કે માત્ર ઇન્દ્રિયો વડે
આત્મશુદ્ધયર્થ^૪ યોગીએ નિઃસર્ગ^૫ કર્મને કરે. ૧૧
- યોગી કર્મફલો ત્યાગી શદ્ધાની શાન્તિ મેળવે,
સકાંતો ફલનો રાગી બધાએ કામના વડે ૧૨
- સૌ કર્મો મનથી ત્યાગી સ્વયમી સુખથી રહે,
નવદારેપુરે^૬ દેહી, ના કરે ના કરાવતો ૧૩
- ભૂતોના કર્મ, કર્તૃત્વ, કર્મનો ફલયોગ વા,
સર્જતો ના પ્રભુ, કિન્તુ પ્રકૃતિ જ પ્રવર્તતી ૧૪
- પ્રભુ તો પાપ કે પુણ્ય કોઈના ના કદી અહો
દકાસુ જ્ઞાન અજ્ઞાને તેથી સૌ મોહમા પડે ૧૫

૧ શુદ્ધચિત્ત વધેલો. ૨ સર્વ પ્રાણીઓના આત્માઓ પરમાત્મામાં એક બાવ પામેલો. ૩ તત્ત્વને અભ્યુપાસાને ૮ આત્માની શુદ્ધિ માટે ૯ અનાસક્ત ૧૦ મોહ, જે આત્મ, જો કાળ, જે નસકેસ, જે મળદ્રાવ્યથી નવ દરવાજાવાળા નખરમા. (કરીમા)

ज्ञानेन तु तदज्ञानं येषां नाशितमात्मनः,
तेषामादित्यवज्ज्ञानं प्रकाशयति तत्परम् . १६

तद् शुद्धयस्तदात्मानस्तन्निष्ठास्तत्परायणा,
गच्छन्त्यपुनरावृत्तिं ज्ञाननिर्धूतं कल्मषां . १७

विद्याविनयसंपन्ने प्राद्वक्ष्ये गवि हस्तिनि,
शुनि चैव श्वपाके च पण्डिताः समदर्शिनः . १८

धैर्यं तैर्जितं सर्गो येषां साम्ये स्थितं मनः,
निर्दोषं हि समं ब्रह्म तस्माद्ब्रह्मक्षितिं स्थिताः . १९

न ब्रह्मैतन्मिथं प्राप्य नोद्विजेत्प्राप्य आप्रियम्,
स्थिरशुद्धिरसंभूता ब्रह्मविद्ब्रह्मक्षितिं स्थितः . २०

आद्वैतदर्शोऽवसक्तात्मा विन्दत्यात्मनि यत्सुखम्,
स ब्रह्मयोगयुक्तात्मा सुखमक्षयमश्नुते . २१

ये हि संस्पर्शान् शोभां दुःखयोगान् च ये ते,
आद्यन्तवन्तः कौन्तेय न तेषु रमते शुभः . २२

शक्नोतीदृशं यः सोढुं प्राकृत्यरीरविभोक्षणात्,
कामकोपौदराव वेगं स युक्तः स सुभी नरः . २३

योऽन्तः सुषोऽन्तरारामस्तथान्तर्गर्थोतिरेव यः,
स योगी ब्रह्मनिर्वाण ब्रह्मभूतोऽधिगच्छति . २४

- તે અજ્ઞાન થયું નહીં જેમનું તત્ત્વજ્ઞાનથી;
તેમનું મૂર્ખ-શુ જ્ઞાન પ્રકાશે પરમાત્મને ૧૬
- તદ્રૂપ બુદ્ધિ ને ચિત્ત, પ્રહ્લમા નિષ્ક, તન્મય,
જ્ઞાને નિષ્પાપ^{૧૧} છે એવા થાય છે પ્રહ્લમા લય. ૧૭
- વિદ્યા-વિનયથી યુક્ત પ્રાક્ષણ, ગન્, ગો વિષે
તથા આહાસમા, જ્ઞાને^{૧૨} જ્ઞાનીઓ સમદૃષ્ટિ છે. ૧૮
- તે સંસાર અહીં છૂટ્યા જે નમત્વે^{૧૩} થયા સ્થિર,
પ્રહ્લ છે સમ નિર્દોષ તેથી તે પ્રહ્લમા ચિત્ત ૧૯
- ના હૃદયે પ્રિયને પામી અપ્રિયે શોડ ના કરે,
નિર્મોહી,^{૧૪} સ્થિર બુદ્ધિનો પ્રહ્લજ^{૧૫} પ્રહ્લમા રહ્યો ૨૦
- વિષયોમા અનાસક્ત હૃદ-આનંદ મેળવે,
તે સમાધિ વડે યુક્ત અક્ષય સુખ ભોગવે ૨૧
- વિષયેન્દ્રિયથી^{૧૬} જન્મ્યા ભોગો મૂલ જ હુ પના,
છેપજે ને વિનાગે એ તેમા ગાણા ન રાચતા ૨૨
- કામ ને ક્રોધના વેગો મૃત્યુ પૂર્વે જ જે જીતે,
યોગી તે નર સંસારે ને સુખી પણ તે જ છે ૨૩
- આત્મપ્રકાશમા કીડા કરે જે શાંતિ માણુતો,
પામી પ્રહ્લત્વ તે યોગી પ્રહ્લનિર્વાણ પામતો. ૨૪

તલન્ટે પ્રહ્લનિર્વાણમૃયય ક્ષીણકલ્મષા,
 છિન્નદ્રૈષ્ઠા યતાત્માન સર્વભૂતહિતે રતા ૨૫
 કામક્રોધવિયુક્તાના યતીના યતચેતસામ્,
 અભિતો પ્રહ્લનિર્વાણ વર્તતે વિદિતાત્મનામ્ ૨૬
 રૂપશાન્કૃત્વા બહિર્બાહ્યાશ્વમુઞ્ચેવાન્તરે બ્રુવો,
 પ્રાણાપાનો સમૌ કૃત્વા નાસાભ્યન્તરચારિણૌ ૨૭
 યતેન્દ્રિયમનો બુદ્ધિર્નિર્મોક્ષપરાયણ,
 વિગતેચ્છાભયક્રોધો ય સદા મુક્તા એવ સ ૨૮
 ભોક્તાર યજ્ઞતપસા સર્વલોકમહેશ્વરમ્,
 સુદૃઢ સર્વભૂતાના જ્ઞાત્વા માં શાન્તિમૃચ્યતિ ૨૯

પાચમે અધ્યાય સંપૂર્ણ

- સર્વના હિતમાં મગ્ન, ક્ષીણપાપ,^{૧૭} અસંશયી,
સંયતેન્દ્રિય^{૧૮} બ્રહ્મજ્ઞો બ્રહ્મનિર્વાણ પામતા. ૨૫.
- કામ ને ક્રોધથી શૂન્ય, કરેલા વશચિત્તના,
આત્મજ્ઞાતા યતિઓને મોક્ષ જીવન-મૃત્યુમાં. ૨૬
- બ્રાહ્મ અર્થો ત્યજી ગાદી, દાદિ જૂ મધ્યમાં જડી,
નાસિકામાં વહેનારા પ્રાણપાન^{૧૯} સમા કરી. ૨૭.
- ઇન્દ્રિયો મન-બુદ્ધિનો જેતા, મોક્ષપરાયણ,
શૂન્ય ઇચ્છા-લય-ક્રોધે તે મુનિ નિત્ય મુક્ત જ. ૨૮
- યજ્ઞ ને તપનો લોકતા, સર્વ-લોક-મહેશ્વર,
ને સર્વાત્મ મને જાણી પામે છે શાંતિ શાશ્વત. ૨૯.

પાંચમો અધ્યાય સ પૂર્ણ

अमृताञ्जलि

छठो अध्याय

आत्मसंयमयोग

श्रीभगवानुवाच

- अनाश्रित कर्मफलं कार्यं कर्म करोति यः,
स संन्यासी यः योगी यः न निरग्निर्न्याकथि १
- यः संन्याममिति प्रादुर्योगः तं विद्धि पाण्डव,
न ह्यसंन्यस्तस्य कदापि योगी लवति कश्चन २
- आरुन्क्षोर्मुनेर्योगः कर्म कारणमुच्यते,
योगाद्भूतस्य तस्यैव शमः कारणमुच्यते ३
- यदा हि नेन्द्रियाण्येव न कर्मस्वनुपज्जते,
सर्वसंन्यसंन्यासी योगाद्भूतस्तद्वद्व्यते ४
- उद्धरेदात्मनात्मानं नात्मानमवसादयेत्,
आत्मैव ह्यात्मनो बन्धुरात्मैव रिपुरात्मनः ५
- बन्धुरात्मात्मनस्तस्य येनात्मैवात्मना जितः,
अनात्मनस्तु शतत्वे वर्तेतात्मैव शत्रुपत् ६

અમૃતાબ્જલિ

છત્રો અધ્યાય

આત્મસંયમયોગ

શ્રી ભગવાન બોલ્યા

કર્મફલે નિરાશી^૧ જે કર્તવ્ય કર્મને કરે,
તે સંન્યાસી અને યોગી, ના નિરશિ, ન અક્રિય. ૧

જેને સંન્યાસ કે' શાણ્ણા તેને તું યોગ જાણુજે,
વિના મંકટપ-સંન્યાસ^૨ યોગી થાય ન કોઈએ. ૨

યોગેશ્વર મુનિને અર્થે કહ્યું છે કર્મ સાધન,
યોગસિદ્ધિ વગેલાને સ કટપાભાવ^૩ માધન ૩

ભોગ કે કર્મમા જ્યારે રાગવૃત્તિ ન જીપજે,
સર્વસ કટપ-મન્યામી કથાય યોગસિદ્ધિ તે ૪

તારવો નિજને નિજે, નિજને ન કુળાડવો,
નિજ છે નિજનો બધુ, નિજ છે શત્રુ નિજનો ૫

નિતેન્દ્રિય થયો છે જે તે સ્વય નિજનો મખા,
વથ છે ઈન્દ્રિયોને જે તે સ્વય નિજનો રિપુ ૬

જિતાત્મન પ્રશાન્તસ્ય પરમાત્મા સમાહિત,
શીતોષ્ણુષ્ણુઘ્નુઘ્નુ ઝેષુ તથા માનાપમાનયોઃ ૭

જ્ઞાનવિજ્ઞાનતૃપ્તાત્મા કૂટસ્થો વિજિતેન્દ્રિય,
યુક્ત ઇત્યુચ્યતે યોગી સમલોપાશમદાયન ૮

સુહૃન્મિત્રા ર્યુદાસીનમધ્યસ્થદ્વેષ્યબંધુષુ,
સાધુષ્વપિ ચ પાપેષુ સમખુદ્ધિર્વિશિષ્યતે ૯

યોગી યુજ્યત સતતમાત્માન રહસિ સ્થિત,
એકાદી યતચિત્તાત્મા નિરાશીરપવિશ્રુત ૧૦

શુચૌ દેશે પ્રતિષ્ઠાપ્ય સ્થિરમાસનમાત્મન,
નાત્યુચ્છિન્ન નાતિનીચ ચૈવાલિનકુશોત્તરમ્ ૧૧

તત્રૈકાગ્ર મન કૃત્વા યતચિત્તેન્દ્રિયઙ્ગિય,
ઉપવિશ્યાસને યુજ્યધોગમાત્મવિશુદ્ધયે ૧૨

સમ કાયશિરોગ્રીવ ધારયન્નન્યલ સ્થિર,
સપ્રેક્ષ્ય નામ્નિકાગ્ર સ્વ દ્વિશશ્ચાનવલોકયન્ ૧૩

પ્રશાન્તાત્મા વિગતલીર્ઘ્રહ્યચારિન્તે સ્થિત,
મન સયમ્ય મન્યિત્તો યુક્ત આસીત મત્પર ૧૪

યુજ્યન્નેવ સદાત્માન યોગી નિયતમાનસ,
શાન્તિ નિર્વાણપરમા મત્સ સ્થામધિગચ્યતિ ૧૫

- દાઢે-તાપે, યુગે-દુઃખે, માન ને અપમાનમાં,
નિર્વિકારી, જિતાત્મા જે તે રહે આત્મભાવમાં. ૭
- જ્ઞાનવિજ્ઞાનથી તૃપ્ત, અવિકારી, જિતેન્દ્રિય,
કથાય યુક્ત યોગી તે હેમે-લોહ-રજે સમ. ૮
- સ્નેહી, શત્રુ, સખા, મધ્ય, ઉદાસી, દેખ્ય, છાધુમા,
સમ સાધુ-અસાધુમા તે યોગી શ્રદ્ધ સર્વમા. ૯
- તૃષ્ણા-પરિવ્રજો ત્યાગી, વશીને મનબુદ્ધિને,
એકાન્તે એકલો યોગી ધ્યાનમાં ચિત્ત પોરવે. ૧૦
- શુદ્ધ સ્થાને ક્રમે રાખી દર્બ, ચર્મ પછી પટ,
ન ગંધું કે ઘણું નીચું સ્થાપી સ્થિર સ્વઆસન ૧૧
- ખેસી તે આસને યોગ આત્મશુદ્ધચર્ચા આદરે,
કરીને મન એકાગ્ર, વશી ચિત્તેન્દ્રિયક્રિયા. ૧૨
- રાખી કાયા, શિર, શ્રીવા, સમાન, દઢ, નિઃશ્વલ,
નાસાગ્ર દઢિને સ્થાપી વિલોકતો ન કેા દિશ્ય. ૧૩
- રહી નિર્ભય ને શાન્ત, બ્રહ્માચર્યવ્રતે સ્થિર,
સંયમી મન મચ્ચિત્ત ને રહે મત્પરાયણ. ૧૪
- આમ અખંડ આત્માને ગૂંધતો યોગનિષ્ઠ તે.
પામે છે મુગ્ધમાં રેતી શ્રેષ્ઠ કેવલ શાન્તિને. ૧૫

नात्यश्नतस्तु योगोऽस्ति न यैकान्तमनश्नतः,
न याति स्वप्नशीलस्य ज्ञातृतो नैव आर्जुन. १६

युक्तताहारविहारस्य युक्तचेष्टस्य कर्मसु,
युक्तान्धभावबोधस्य योगो लवति दुःखदा. १७

यदा विनियत यित्तमात्मन्येवावतिष्ठते,
निस्पृह सर्वकामेभ्यो युक्तं धृत्युच्यते तदा. १८

यथा दीपो निवातस्थो नेङ्गते सोऽपि स्मृता,
योगिनो यतयित्तस्य युञ्जतो योगमात्मनः. १९

यत्रोपरमते यित्त निरुद्ध योगसेवया,
यत्र यैवात्मनात्मानं पश्यन्नात्मनि लुप्यति २०

सुषमात्यन्तिकं यत्तद्गुणद्विधाहमतीन्द्रियम्,
वेत्ति यत्र न यैवायं स्थितश्चलति तत्त्वतः. २१

य लब्ध्वा आपरं लाभं मन्यते नाधिकं ततः,
यस्मिन्स्थितो न दुःखेन गुरुणापि विद्यास्थिते २२

तं विद्याद्दुष्कृतमयोगवियोग योगसंज्ञितम्,
म निश्चयेन योक्तव्यो योगोऽनिर्विण्णुचेतसा. २३

सङ्गोऽप्यप्रलवान्नाभारत्यक्त्वा मर्वा न शेयतः,
मनसैवेन्द्रियग्रामं निनियम्य समन्ततः. २४

- અત્યાહારી, નિરાહારી કે અતિ સ્વમશીલને,^૭
અતિ બંધનનેયે વા યોગ સિદ્ધ થતો નથી ૧૬
- યોગ્ય વિહાર—આહાર, યોગ્ય આચાર કર્મમા,
યોગ્ય ભગૃતિ—નિદ્રાથી ફલે તે યોગ હું ખહા ^૮ ૧૭
- એકાગ્ર ચિત્ત આત્મામા જ્યારે તન્મયતા વરે,
નિરાશી સર્વ લોભોનો ત્યારે ઝથાય યુક્ત તે ૧૮
- વાયુશૂન્ય સ્થલે જેમ દીપક ડોલતો નથી,
તે પ્રમાદ વશી ધ્યાનીના છતેલા ચિત્તની કહી ૧૯
- યોગાભ્યાસે નિવારેલુ ચિત્ત જ્યા ગાન્ત થાય ને
જ્યા માથી આત્મને જોતો થાય જ્યા તૃપ્ત આત્મમા ૨૦
- અનન્ત, ઇન્દ્રિયાતીત^{૧૦} આનંદ બુદ્ધિશાલ્ય જે,
તેને અનુભવે જ્યા ને તત્વથી જ્યા ન એ ચલે ૨૧
- જે પામી અન્ય કો લાભ તેથી શ્રબ્ધ ન માનતો,
મહાહુ ખેચ ના ડાલે જેમા સુસ્થિત તે થયો ૨૨
- હું ખના યોગથી શૂન્ય બલુવો યોગનામી^{૧૧} તે,
નિશ્ચયથી અનિર્વેદ^{૧૨} યોજવા યોગ્ય યોગ તે ૨૩
- ત્યાગી નિ શેષ સંપૂર્ણ સકલપત્તન્ય કામના,
તથા ઇન્દ્રિયસંઘાત^{૧૩} નીમી મનથી ગર્વધા— ૨૪

૭ દિપબત્તીન ૮ હું ખનો નાચ કરવ રે ૯ માન. ૧૦ ઇન્દ્રિયોથી અતીત
૧૧ જેનું નામ યોગ હિ ૧૨ કટાક્ષણ સિવાય પ્રસન્નચિત્તથી, ૧૩ ઇન્દ્રિયોને
અનુભવ

शन शनैरुपभेद्भुद्धया धृतिगृहीतया,
 आत्मन स्थ मन कृत्वा न किञ्चिदपि चिन्तयेत् २५
 यतो यतो निश्चरति मनश्च यत्नमस्थिरम्,
 ततश्चतो नियम्येत्तदात्मन्येव वश नयेत् २६
 प्रशान्तमनस ह्येन योगिन सुखमुत्तमम्,
 उपैति शान्तं रजसं ब्रह्मभूतजम्भम् २७
 युञ्जन्नेव सदात्मानं योगी विगतजम्भम्,
 सुप्तेन ब्रह्मसंस्पर्शमत्यन्तं सुखं नश्नुते २८
 सर्वभूतस्थमात्मानं सर्वभूतानि आत्मनि,
 दृक्षते योगयुक्तात्मा सर्वत्र समदर्शन २९
 यो मां पश्यति सर्वत्र सर्वं च मयि पश्यति,
 तन्मयाहं न प्रणुश्यामि स च मे न प्रणुशयति ३०
 सर्वभूतस्थित यो मां लज्जत्येकत्वमास्थित,
 सर्वथा वर्तमानोऽपि स योगी मयि वर्तते ३१
 आत्मौपम्येन सर्वत्र समं पश्यति योऽर्जुन,
 सुखं वा यद्वि वा दुःखं स योगी परमो मत ३२

अर्जुन उवाच

योऽयं योगस्त्वया प्रोक्तः साम्येन मधुसूदन,
 म्येनस्थाहं न पश्यामि च यन्तत्वात् स्थितिं स्थिराम् ३३

ક્રમે ક્રમે બને શાન્ત ધૈર્યપૂર્વક બુદ્ધિથી,
ને ચિંતવે ન કાંઈયે આત્મામાં મન પોરવી. ૨૫

ત્યાંથી ત્યાંથી સરી જાય મન ચંચલ, અસ્થિર,
ત્યાં ત્યાંથી નિગૂઢી રાખે આત્મામાં જ સુનિશ્ચલ. ૨૬

વિક્ષેપશત્ય,^{૧૪} નિષ્પાપ ને નિર્મનસ્ક,^{૧૫} ભારત,
હવનમુક્ત યોગીને મળે છે સુખ ઉત્તમ. ૨૭

આમ નિષ્પાપ તે યોગી ગંધતો નિત્ય આત્મને,
આત્માનુભવતું શ્રેષ્ઠ સુખ સહજ મેળવે ૨૮

આત્માને સર્વ જૂતોમાં, આત્મામાં સર્વ જૂતને—
પેળે છે યોગથી મુક્ત મર્વમાં મમદર્શી જે. ૨૯

જે સર્વત્ર મને દેખે ને દેખે સર્વ હું વિષે,
તેને પરોક્ષ^{૧૬} ના ધાઉં, ના પરોક્ષ મનેય તે. ૩૦

મને એકત્વભાવે જે સર્વજૂતે અનુભવે,
સર્વધા વર્તતોયે તે યોગી વર્તે જ હું વિષે ૩૧

નિજની હિમમાં દ્વારા સર્વત્ર સુખ—હું ખને,
દેખે છે તુલ્ય જે યોગી તે મને શ્રેષ્ઠ માન્ય છે. ૩૨

અર્જુન બોલ્યા

સમત્વભાવથી બોધ્યો આપે જે શ્રેષ્ઠ યોગ આ,
એની વાચત્યના અંગે દેખતો નથી સ્થિરતા. ૩૩

ચચલ હિ મન કૃષ્ણ પ્રમાયિ ળલવદ્દભૂ,
તસ્યાદ નિઝહ મન્યે વાયોરિવ મુદુઝરમ્ ૩૪

શ્રીભગવાનુવાચ

અસશય મહાબાહો મનો દુર્નિશ્ચય ચલમ્,
અભ્યાસે- હુ ઁ તેષ વેશાયેણ ચ ગૃહ્યતે ૩૫

અમયતાત્મના યોગો દુષપ્રાપ ઇતિ મે મતિ,
વશ્યાત્મના હુ ચતતા શક્યોઽવાપ્તુમુપાયત ૩૬

અર્જુન ઉવાચ

અયતિ શ્રદ્ધયોષેતો યોગાચ્ચલિતમાનસ,
અપ્રાપ્ય યોગમસિદ્ધિ કા ગતિ કૃષ્ણ ગચ્છતિ ૩૭

ઠન્થિન્નોભયવિપ્રાદ્ધિન્નાઅભિવ નશ્યતિ,
અપ્રતિષ્ઠો મહાબાહો વિમૂઢો ઘ્રક્ષણ પથિ ૩૮

એતન્મે મશય કૃષ્ણ છેત્તુમર્હ્યશેષત,
તદન્ય સશયસ્યાચ્ય છેત્તા ન હુપપદતે ૩૯

શ્રીભગવાનુવાચ

પાર્થ નંચેહ નામુત્ર વિનાશસ્તમ્ય વિદ્યતે,
ન હિ કલ્યાણુત્કથિત્ત્વગ્નિ તાત ગચ્છતિ ૪૦

પ્રાપ્ય પુણ્યકૃતા લોખનુયિત્વા શાશ્વતી સમા,
શુચીના શ્રીમતા ગેહે યોગબ્રહ્મોઽભિજયતે ૪૧

કૃષ્ણ ! આ મન ઉદ્દેગી, ચચલ, પ્રણલ, દંડ,
માનુ નિઝરું છે તેનો વાયુ શો અતિ દુષ્કર ^{૧૭} ૩૪

શ્રી ભગવાન બોલ્યા

નિસદેહ, મહાળાહો, મન દુર્જેય, ^૧ ચચલ,
તોયે અભ્યાસ-વૈરાગ્યે કૌન્તેય, શક્ય મંયમ ૩૫

યોગ અસંયમી દ્વારા સંધાવો માનુ દુર્લભ,
અતિ આત્મવશી તેને સાધનમાધ્ય સુલભ. ૩૬

અર્જુન બોલ્યા

આસ્તિક, યત્નથી શૂન્ય, યોગે ચલિત ચત્તનો,
ન પામી યોગસંસિદ્ધિ શી ગતિ, કૃષ્ણ, પામતો ? ૩૭

પ્રહ્લાના માર્ગમા શુભ, બેથી ચલ્યો અનાશ્રિત-
વિયોગી વાહણી જેવો પામે છે શુ વિનાશ જ ? ૩૮

મારો સંશય આ, કૃષ્ણ, દેહવા આપ યોગ્ય છે,
આપથી શ્રેષ્ઠ ના બીજો સભવે ડેહનાર કો. ૩૯

શ્રી ભગવાન બોલ્યા

આ લોકે, પરલોકેયે તેનો નાશ થતો નથી,
તાત, કલ્યાણયાત્રી ડો કરી પામે ન દુર્ગતિ ૪૦

પામી ધામો સુધર્મીના ત્યા પસી દીધકાલ ને,
શુદ્ધ શ્રીમન્તના યેગ બન્ને છે યોગલ્પ તે. ૪૧

- અથવા યોગિનામેવ કુલે લલતિ ધીમતામ્,
એતદ્ધિ દુર્લભતર લોકે જન્મ યતીદશમ્. ૪૨
- તત્ર ત ણુદ્ધિનયોગ લલતે પૌર્વદેહિકમ્,
યતતે ચ તતો ભૂય મસિદ્ધૌ કુરુનન્દન. ૪૩
- પૂર્વાભ્યાસેન તેનૈવ ક્રિયતે હ્યવશોઽપિ મ,
જિનામુગ્ધિ યોગમ્ય શબ્દપ્રજ્ઞાતિવર્તતે. ૪૪
- પ્રયતનાત્રતમાનસ્તુ યોગી મંગુદ્ધકિલ્બિય,
અનેકજન્મસ સિદ્ધસ્તતો યાતિ યસ ગતિમ્. ૪૫
- તપસ્વિયોઽધિકો યોગી જ્ઞાનિયોઽપિ મતોઽધિકઃ,
કર્મિભ્યશ્ચાધિકો યોગી તસમાધોગી લવાશ્ચુન ૪૬
- યોગિનામપિ મયેવાં મદ્ગતેનાન્તરાત્મના,
શ્રદ્ધાવાન્ભજતે ચો મા મ મે સુક્ષ્માત્મો મત , ૪૭

છઠ્ઠો અધ્યાય સંપૂર્ણ

- અથવા સુર યોગીના કુલમા જન્મ તે ધરે,
આવેા જે જન્મ સસારે મહાકુલંભ છે ગરે ૪૨
- ત્યા પૂર્વજન્મની તેને સમત્વશુદ્ધિ સાચડે,
તેના પ્રભાવથી પાછો સિદ્ધયથ^{૧૯} યત્ન આદરે ૪૩
- પૂર્વના એ જ સરકારે પ્રેરાય અવશેય^{૨૦} તે,
યોગજિજ્ઞાસુએ લઘે^{૨૧} વેદોક્તાકર્મપાકને^{૨૨} ૪૪
- અભ્યાસે પાપથી છૂટી યોગી પ્રયત્નગીલ તે,
ઘણા જન્મે થઈ સિદ્ધ પામે કૈવલ્યધામને ૪૫
- યોગી શ્રેષ્ઠ તપસ્વીથી ને જ્ઞાનીર્થીય શ્રેષ્ઠ જ,
કર્મર્થીય ગણ્યો શ્રેષ્ઠ તેથી થા યોગી, અનુન ૪૬
- સને શ્રદ્ધાળુ મારામા ગૂથેલા ચિત્તથી મને,
તે યોગી સર્વયોગીમા વિશિષ્ટ^{૨૩} માન્ય છે મને ૪૭

છકો અન્યાય સપુણ

અમૃતાબ્જલિ

સાતમેા અધ્યાય

જ્ઞાનવિજ્ઞાનયોગ

શ્રીભગવાનુવાચ

- મથ્યાસદ્ગતમનાઃ પાર્થ યોગં મુંલન્મદ્વશયઃ,
અસંશયં સમથં માં યથા જ્ઞાસ્યસિ તત્કૃતુઃ. ૧
- જ્ઞાનં તેડ્ઢં સવિદ્જ્ઞાનમિદં વક્ત્ર્યાભ્યરોપતઃ,
યજ્ઞજ્ઞાંત્વા નેહ ભૂયોઽન્યજ્ઞજ્ઞાતવ્યમવશિષ્યતે. ૨
- મનુષ્યાણાં સહસ્રેષુ કશ્ચિદતતિ સિદ્ધયે,
યતતામપિ સિદ્ધાનાં કશ્ચિન્માં વેત્તિ તત્ત્વતઃ. ૩
- ભૂમિરાપોઽનલો વાયુઃ ખં મનો બુદ્ધિરેવ ચ,
અહંકાર ઇતીયં મે લિંગા પ્રકૃતિસ્ત્રધા. ૪
- અપરેયમિતસ્ત્વન્યાં પ્રકૃતિં વિદ્ધિ મે પરામ્,
હવભતાં મહાળાહો યથેદં ધાર્યતે જગત્. ૫
- એતદોનીનિ ભૂતાનિ સર્વાણીત્યુપધારય,
અહં કૃત્સ્નસ્ય જગતઃ પ્રભવઃ પ્રલયસ્તથા. ૬
- મત્તઃ પરતરં નાન્યત્કિંચિદસ્તિ ધનંજય,
મયિ સર્વમિદં પ્રોતં સૂત્રે મણિમણ્ડા ઈવ. ૭

અમૃતાઞ્જલિ

સાતમો અધ્યાય

જ્ઞાનવિજ્ઞાનયોગ

શ્રી ભગવાન બોલ્યા

મોહિત મુજમાં, મારા આશ્રયે યોગ સાધતો,
મને સમગ્ર નિઃશંક જેમ બાણીશ તે સૂણ. ૧

કહું આ જ્ઞાન ગંધર્વ^૧ વિજ્ઞાનસહ હું તને,
જે બાણી લોકમાં બીજું સાતવ્ય^૨ શેષ ના રહે. ૨

હંતરો માનવીઓમાં મિદ્ધયર્થ^૩ યત્ન કો કરે,
યત્નવન્તાય સિદ્ધોમાં કો' જ તત્ત્વે લહે મને. ૩

ભૂ, જલ, વદ્ધિ,^૪ વા, વ્યોમ, મન, બુદ્ધિ અહ કૃતિ,
આમ આ અદ્ધધા^૫ મારી થઇ વિભક્ત^૬ પ્રકૃતિ ૪

આ તો હું અપરા એથી ધગ પ્રકૃતિ અન્ય છે,
લવના રૂપમાં જેણે ધાર્યું આ પ્રજ્ઞ^૭ વિશ્વને ૫

આ જે પ્રકૃતિથી જન્મે સૌ ભૂતો બાણુ એમ તુ,
સમગ્ર સૃષ્ટિનો, પાર્થ, ઉત્પત્તિ-લય હું જ છું. ૬

મારાથી પર ના બીજું કોઈ તત્ત્વ, ધનજય,
હું-માં આ સર્વ ગૂંચાણ સૂત્રમાં મણિના સમ. ૭

- રમોડહમમ્સુ કોન્તેય પ્રભાસ્મિ યશિસૂર્યયો,
પ્રણવઃ સર્વવેદેષુ શબ્દઃ યે પાર્શ્વઃ નૃપુ. ૮
- પુણ્યો ગન્ધઃ પૃથિવ્યાં ચ તેજઃશ્ચાસ્મિ વિભાવસૌ,
જીવનં સર્વભૂતેષુ તપશ્ચાસ્મિ તપસ્વિ પુ. ૯
- બીજં મા સર્વભૂતાનાં વિદ્ધિ પાર્થ સનાતનમ્,
બુદ્ધિર્બુદ્ધિમતામગ્નિમિ તેજસ્તેજસ્વિનામહમ્. ૧૦
- બલ બલવતાં ચાહં કામરાગવિવર્જિતમ્,
ધર્માવિરુદ્ધો ભૂતેષુ કામોડાસ્મિ ભરતર્ષભ. ૧૧
- યે ઈવ સાત્ત્વિકા ભાવા રાજસ્રારતામસાશ્ચ યે,
મત્ત એવેતિ તાન્વિદ્ધિ ન ત્વહં તેષુ તે મયિ. ૧૨
- ત્રિભિર્ગુણમયૈર્ભાવૈદેભિઃ સર્વમિદં જગત્,
મોહિનં નાભિજનાતિ મામેભ્યઃ પરમવ્યયમ્. ૧૩
- દેવી હ્યેષા ગુણમયી મમ માયા દુરત્યયા,
મામેવ યે પ્રપદ્યન્તે માયામેતાં તરન્તિ તે. ૧૪
- ન માં દુષ્ટૃતિનો મૂઢા પ્રપદ્યન્તે નરાધમાં,
માયયાપહૃતજ્ઞાના આસુરં ભાવમાશ્રિતાં. ૧૫
- અતુર્વિધા ભજન્તે મા જનાં મુકૃતિનોડધુનં,
આત્તો વિજ્ઞાસુરર્થાર્થી જ્ઞાની ચ ભરતર્ષભ. ૧૬

રમ હું જલમા, પાર્થ, પ્રભા હું મૂર્ચા-ચન્દ્રમા,
વેદે હું, ગણ્દ વ્યોમે હું, પુન્નપત્ત પુરુષમા. ૮

પવિત્ર ગધ પૂરીમા, અગ્નિમા હું પ્રકાશ હું,
હૃદયત મર્વ જૂનોમા ને તપ હું તપસ્વીતુ ૯

શાન્ધત બીજ તુ જાણુ મને જ સર્વ જૂતતુ,
બુદ્ધિ હું બુદ્ધિમાનોની, તેજસ્વીઓતુ તેજ હું. ૧૦

કામ ને ગમથી શૂન્ય જવ હું જાવવાનતુ,
મપર્ણ જૂતામા, પાર્થ, કામ ધર્માનુકૂલ' હું ૧૧

ખીન સાત્વિક જે ભાવો, રાજમી, તામમીય જે,
માનાથી ઊપજ્યા તેમા હું નથી, મુજમા ન તે ૧૨

સર્વ સસાર આ મુઘ્ધ ત્રિગુણી ભાવથી થયો,
મને અબ્યથને એથી પર તેથી ન જાણતો ૧૩

દેવી ગુણમયી માગી આ માયા હુન્તર' અતિ,
માગે જ શરણે આવે તે આ માયા જતા તરી ૧૪

જે જ્ઞાનક્ષત માયાથી, સેવે આસુરી લક્ષણો,
ન લે તે આશરો મારો પાપી મૂઢ નરાધમો ૧૫

આર્ત, નિઃશ્વાસુ, અર્ચ્યાથી, જ્ઞાની, ચાર પ્રકારના,
મેવે મને સુધર્મીઓ, ભરતર્પણ' અર્ચુન. ૧૬

૬ શાસ્ત્રને અનુજી ૭ મુલેલીથી એ જગાય એવી ૮ સ્કન્ધ-નિવારણ મંડે
જવવાળો ૯ ચયાપ' રૂપે જાણવાની હિંમતથી લક્ષણાવાળો ૧૧ નિઃશ્વાસી ૧૨
મોતવશીઓમા અન્ધ

तेषां ज्ञानी नित्ययुक्तः एकलक्षितविशिष्यते,
प्रियो हि ज्ञानिनोऽन्यथमहं स य मम प्रियः १७

उदारा सर्वं ज्ञेयते ज्ञानी त्वात्मैव मे मतम्,
आस्थित महि युक्तात्मा मा भवानुत्तमां गतिम्. १८

जङ्घनां जन्मनामन्ते ज्ञानवान्मा प्रपद्यते,
वासुदेवः सर्वमिति स महात्मा सुदुर्लभः १९

कामैस्तैस्तैर्हृतज्ञानाः प्रपद्यन्तेऽन्यदेवता,
ततः नियममास्थाय प्रकृत्या नियता एव सा. २०

यो यो यां यां तनुं लक्ष्य श्रद्धयार्थितुमिच्छति,
तस्य तस्यायत्ना श्रद्धां तामेव विदधाभ्यहम्. २१

स तथा श्रद्धया युक्तस्तस्याराधनमीकते,
लक्षते च ततः कामान्भवेव विहितान् हि तान्. २२

अन्तवत्तु ईशं तेषां तद्गुणवत्यल्पमेधमात्मा,
देवान्देवयज्ञे यान्ति भद्रलक्ष्ता यान्ति मामपि २३

अव्यक्तं व्यक्तित्वापन्नं मन्यन्ते मामधुन ध्वजं,
परं ला व म ज्ञ न न्तो ममाव्ययमनुत्तमम्. २४

नाहं प्रकाशः सर्वस्य योगमाया-समावृतः,
भूद्भोऽयं नाशितनानि वोक्ते मामाज्जमव्ययम् २५

वेदाहं समवीतानि वर्तमानानि आशुन,
लविष्माणि च लूतानि मा तु वेदं न कश्चन २६

- તેમાં જ્ઞાની ગદા યોગી એકનિષ્ઠ, વિશિષ્ટ^{૧૩} તે.
હું અતિપ્રિય જ્ઞાનીને ને અતિપ્રિય તે મને. ૧૭
- અધ સર્વે જ એ તોયે જ્ઞાની તો મુજ આત્મ જ,
શદ્ધો સલગ્ન મારામાં માનીને ગતિ ઉત્તમ. ૧૮
- ઘણાયે જન્મના અન્તે 'વામુદેવ જ સર્વ જ,'
જ્ઞાની એમ મને સેવે, તે મહાત્મા મુહુર્તભ. ૧૯
- પ્રેરણા ત્વરણાવે જે કામોથી જ્ઞાનશ્રદ્ધ તે,
નેવીને નિયમો બાળા આરાધે અન્ય દેવને ૨૦
- શ્રદ્ધાથી પૂજવા છ'ટે જે ભક્ત જે સ્વરૂપને,
તે જ સ્વરૂપમા તેની શ્રદ્ધા કરું મુનિશ્વલ ૨૧
- તે શ્રદ્ધાથી થઈ યુક્ત તેનું પૂજન આકરે,
મેં નિર્માણ કરેલા તે ભોગો તેના વડે લલે. ૨૨
- તે અદ્યજ્ઞુદ્ધિ કામીના તે ફલ નાશવન્ત છે,
દેવના ભક્ત દેવોને મારા ભક્ત મને મળે ૨૩
- ન જાણી અવ્યય મારા પરમોત્તમ લાવને,
મૂઠા અવ્યયને માને પામેલો વ્યક્તિ લાવને ૨૪
- હું હીપ્યો યોગમાયાથી પ્રત્યક્ષ નથી સર્વને,
એથી આ મૂઠ જાણે ના સર્જનમા અવ્યયી મને. ૨૫
- ભૂતકાલે થયા ભૂતો, છે વર્તમાનમાય તે,
યથે ભવિષ્યમા તેને જાણુ, જાણે ન કેા મને ૨૬

ઇંદ્રા દેવસમુત્થેન દ્રન્દ્રમોહેન ભારત,
 સર્વભૂતાનિ સંભોહં સર્ગો યાન્તિ પરંતપ. ૨૭
 યેષાં ત્વન્તગતં પાપં જનનાં પુણ્યકર્મણામ્,
 તે દ્રન્દ્રમોહનિર્મુક્તા ભજન્તે માં દૃઢવતાં. ૨૮
 જરામરણમોક્ષાય મામાશ્રિત્ય ચતન્તિ યે,
 તે બ્રહ્મ તદ્વિદુઃ કૃત્સ્નમધ્યાત્મં કર્મં ચાણિભમ્. ૨૯
 સાધિભૂતાધિદેવં માં સાધિયસં ચ યે વિદુઃ,
 પ્રયાણકાલેઽપિ ચ માં તે વિદુર્મુક્તચેતસઃ. ૩૦

સાતમો અધ્યાય સંપૂર્ણ

- રાગ ને દેવથી જન્મ્યા દ્વન્દ્વ મોહથી, ભારત,
રસારે સર્વ ભૂતો આ મોહ પામે, પરંતપ. ૨૭
- પણ ને પુણ્યશાલીનાં યયાં છે પાપ ક્ષીણ તે—
રાગદ્વેષાદિથી^{૧૪} છૂટા મને દહ મતે સજે. ૨૮
- છટવા જન્મ-મૃત્યુથી ને મારા આશ્રયે મથે,
તે જાણે પ્રજ્ઞ, સંપૂર્ણ અધ્યાત્મ, પૂર્ણ કર્મને. ૨૯
- સાધિભૂતાધિ દેવે ને માધિયજ્ઞ મને લહે^{૧૫}
સે શુક્તચિત્તવાજા સૌ દેહાન્તેયે મને લહે. ૩૦

માતમો અધ્યાય સંપૂર્ણ

^{૧૪} રાગદ્વેષ વેદેશી ^{૧૫} અધિભૂત, અધિવે અને અધિયજ્ઞ વાચે સદિત ને મને લાગે.

અમૃતાઞ્જલિ

આકામેા અધ્યાય

અક્ષરબ્રહ્મયોગ

અર્જુન ઉવાચ

કિં તદ્ બ્રહ્મ કિમધ્યાત્મં કિં કર્મં પુરુષોત્તમ,
અધિભૂતં ચ કિં પ્રોક્તમધિદેવ કિમુચ્યતે. ૧

અધિયજ્ઞ કથં કૌડત્ર દેહેડસ્મિન્મધુસૂદન,
પ્રયાણકાલે ચ કથં જ્ઞેયેડસિ નિયતાત્મભિા. ૨

શ્રીભગવાનુવાચ

અક્ષર બ્રહ્મ પરમં સ્વભાવોડધ્યાત્મમુચ્યતે,
ભૂતભાવોદ્દલવક્રરો વિસર્ગઃ કર્મસંશિન. ૩

અધિભૂતં કારો ભાવઃ પુરુષશ્ચાધિદેવતમ્,
અધિયજ્ઞોડહુમેવાત્ર દેહે દેહભૂતા વર. ૪

અન્નકાલે ચ ભાગેવ સ્મરન્મુક્ત્વા કલેવરમ્,
ય પ્રયાતિ ચ મદ્ભાવ યાતિ નાસ્ત્યત્ર સંશય. ૫

યં યં વાપિ સ્મરન્શ્રવં ત્યજત્યન્તે કલેવરમ્,
ત તમેવેતિ ઝૌનેય સદા તદ્ભાવભાવિત. ૬

અમૃતાંજલિ

આઠમો અધ્યાય

અક્ષરબ્રહ્મયોગ

અર્ચુન બોલ્યા

બ્રહ્મ, અધ્યાત્મ, તે શું છે ? શું કર્મ, પુરુષોત્તમ ?
અધિભૂત કણું કેને ? કયાએ અધિદેવ શું ? ૧
અધિયજ્ઞ અહીં કોણ ? કેમ આ દેહમાં રહ્યો ?
દેહાન્ને સંયમી દ્વારા શી રીતે જ્ઞેય આપ છે ? ૨

શ્રી ભગવાન બોલ્યા

અક્ષર તે પરં બ્રહ્મ, કે' અધ્યાત્મ સ્વભાવને,
જૂતોનેા ભાવ જન્માવે કર્મનામી વિસર્ગ^૧ તે. ૩
ક્ષરભાવ અધિભૂત,^૨ પુરુષ અધિદેવ^૩ છે,
નરોત્તમ, અધિયજ્ઞ હું જ છું ઝોમ જાણજે. ૪
મને જ સ્મરતો ત્યાગે અન્તકાલે શરીર જે,
તે નિ-સદેહ, કૌન્તેય, પામે સુજ સ્વરૂપને ૫
વા, જે જે સ્મરતો ભાવ ત્યજે અન્તે શરીરને,
તેને તેને જ તે પામે નિત્યની ભાવના વડે. ૬

૧ યાગવિહિત વજ્ર, દાન અને દોષ આદિના નિમિત્તથી જે દ્રવ્યાન્તરોના ત્યાગ કરાય તે ૨ શબ્દ જડ સૃષ્ટિ ૩ પ્રધાન-સક્રિય, ઉપશાન

तस्मात्सर्वेषु कालेषु भामनुस्मर शुभ्य य,
मध्य पिं तमनोपुद्धिर्मात्रेवेध्यस्य स' स यम्. ७

अभ्यासयोगयुक्तेन चेतसा नान्यगामिना,
परमं पुरुषं दिव्यं याति पार्थानुश्रितयन्. ८

कविं पुंशं पुंशं भुञ्जते तां र-
मं लो० रणीयां स भुञ्जते रमं रमं,
सर्वस्य धाता रमयि न्य रू'य-
माहित्यवर्षु तमसः परस्तात्. ६

प्रयाणुका ले भन सा ड य ले न
भक्त्या युक्ते। योगवलेन शैव,
भूयोर्माध्ये प्राणुभावेत्य सभ्यं
स त पर पुरुषमुपैति दिव्यम्. १०

य द क्ष र वे द वि द्रो व द न्ति
विशन्ति यद्यतये वीतरागा,
यदिच्छन्ते। अक्षय्यं यरन्ति
तत्ते पदं स श्रेष्ठेषु प्रवक्ष्ये ११

सर्वदाशङ्खि स यम्य मनो हृदि निरुध्य य,
भूय्याधायात्मन प्राणुभास्थितो योगधारणम्. १२

ओमित्येकाक्षरं अक्षं व्याहरन् भामनुस्मरन्,
यः प्रयाति त्यजन्देहं स याति परमा गतिम्. १३

સદા સંતોષ થા મારા ધ્યાને ને મુદ્ધ આચર,
મન-બુદ્ધિ મને અર્પી મને યાગીશ નિઃશય. ૭

અભ્યાસયોગમા મગ્ન, અચલ ચિત્તવી મને,
જે સદા સ્મરતો, પામે પરપુરુષ દિવ્ય તે. ૮

અનાદિ સર્વજ્ઞ જગન્નિયન્તા
સૂક્ષ્માતિસૂક્ષ્મ^૪ સદ્ગુના વિધાતા,
અચિન્ત્યરૂપ, તમચી અતીત
ને સૂર્ય-શા દોતકને^૫ સ્મરે જે ૯

પ્રયાવૃક્કાલે સ્થિર ચિત્ત દ્વારા,
જે લક્ષિત ને યોગળલે ભરલો,
ભૂમધ્ય^૬ સ્થાપી સમ પ્રાણ પ્રાર્થે
તે-તે પરપુરુષ દિવ્ય પામે ૧૦

જેને વહે અક્ષર વેદવેત્તા,
જેમા પ્રવેશે યતિ શગછેટા,
જે ઇન્દ્રિયા આચરે બ્રહ્મચર્ય,
ઠહું તને તે પદ સાંરૂપ ૧૧

સયમી દ્વાર સંપૂર્ણ, નિરોધી મનને દહે,
ને યોગધારણા સગ ધારી સ્વપ્રાણ મસ્તકે ૧૨

જે જો બ્રહ્માક્ષરી બ્રહ્મ બ્યતો-સ્મરતો સગ,
બાય છે દેહને ત્યાગી તે પરગતિ મેળવે ૧૩

अनन्ययेताः सततं ये। मां स्मरति नित्यशः,
तस्याहं सुखलः पार्थ नित्ययुक्तस्य योगिनः। १४

भामुपेत्य पुनर्जन्म . दुःखात्ययमशान्वितम्,
नाप्नुवन्ति भूतमानः संसिद्धिं पशुमां गताः। १५

आश्रय्यशुवनाऽद्वेष्टाः पुनरावर्तिनोऽर्जुन,
भामुपेत्य तु कौन्तेय पुनर्जन्म न विद्यते। १६

स ह स युग पर्यन्तमहर्षिर्दृष्ट्वा ह्यो विदुः,
रात्रिं युगसङ्ख्यन्तां तेऽहोरात्रविदो जनाः। १७

अव्यक्ताद्रव्यकृतयः सर्वाः प्रभवन्त्यहुरागमे,
रात्र्यागमे प्रलीयन्ते तत्रैवाव्यक्तं संशये। १८

भूतधामः स ओषाधं भूत्वा भूत्वा प्रलीयते,
रात्र्यागमेऽवशः पार्थ प्रलयत्यहं रागमे। १९

परस्तस्मात्तु भावेऽन्योऽव्यक्तोऽव्यक्तात्सनापनः,
यः स सर्वेषु भूतेषु नश्यत्यु न विनश्यति। २०

अव्यक्तोऽक्षर ईशुक्तस्तमाहुः परमां गतिम्,
यं प्राप्य न निवर्तन्ते तद्धाम पशुमां भव। २१

पुरेयः स परः पार्थ शक्त्या लब्धस्तवनन्यथा,
यस्यान्तःस्थानि भूतानि येन सर्वमिदं ततम्। २२

यत्र कावे त्वनावृत्तिमावृत्तिं चैव योगिनः,
प्रयाता यान्ति तं कालं वक्ष्यामि शरतर्षभ। २३

- મને અનન્ય ચિત્તે જ જે સદા-મર્વદા સ્મરે,
અતિ સુલભ હું એવા સદા મંલગ્ન યોગીને. ૧૪
- તે પરં ત્રિદિ પામેલા યોગી પામ્યા પત્રી મને,
અનિત્ય, દુઃખદુઃ ધામ પુનર્જન્મ ન મેળવે. ૧૫
- બ્રહ્માના લોકથી માઠી પુનરાવૃત્તિ^૧ સર્વને,
નથી થતો પુનર્જન્મ, પાર્થ, પામ્યા પત્રી મને ૧૬
- હજાર યુગની રાત્રિ, હજાર યુગનો દિન—
જે પ્રજાપતિનો જાણે તે જ્ઞાતા કાલતત્ત્વના. ૧૭
- આ દશ્યમાત્ર મંપૂર્ણ બ્રહ્માના સૂક્ષ્મ દેહથી,
દિવસ ઊગતા જન્મે, રાત્રિમા લય પામતુ. ૧૮
- તે જ આ ભૂતનો મધ જન્મી-જન્મી પરાધીન,
રાત્રિમા લય પામે ને ઊપજે દિન ઊગતા ૧૯
- તે અન્યકૃત^૨ થકી શ્રેષ્ઠ અન્ય અન્યકૃતભાવ છે,
સનાતન ન નાશે જે નાશે ભૂતો છતાય તે ૨૦
- તેને અક્ષર, અવ્યક્ત ને કહે છે પરગતિ,
તે જ મારું પર ધામ પામી જન્મે ન કેા ફરી ૨૧
- પરંપુરુષ તે પ્રાપ્ત થાય અનન્મ લક્ષિતથી,
જેના વિષે વસે ભૂતો જેનાથી જગ વ્યાપ્ત આ ૨૨
- પગી જે માર્ગમાં યોગી કૈવલ્ય^૩ પામતા અને
પામતા જન્મ જે માર્ગે કહું તે માર્ગે હું તને ૨૩

અમિત્યોતિરહઃ શુક્લઃ ષષ્ઠમાસા ઉત્તરાયણમ્,
તત્ર પ્રયાતા ગચ્છન્તિ બ્રહ્મ બ્રહ્મવિદો જનાઃ. ૨૪

ધૂમો રાત્રિસ્તથા કૃષ્ણઃ ષષ્ઠમાસા દક્ષિણાયનમ્,
તત્ર ચાન્દ્રમસં જ્યોતિર્યોગી પ્રાપ્ય નિવર્તતે. ૨૫

શુક્લકૃષ્ણે ગતી દ્યોતે જગતઃ શાશ્વતે મતે,
એકયા યાત્યનાવૃત્તિમન્યયાવર્તતે પુનઃ. ૨૬

નૈતે સૃતી પાર્થ જાન-યોગી મુહ્યતિ કશ્ચન,
તદ્માત્સર્વેષુ કાલેષુ યોગયુકતો ભવાન્નૃનઃ. ૨૭

વેદેષુ યજ્ઞેષુ તપઃસુ ચૈવ
દાનેષુ યત્પુણ્યફલં પ્રહિષ્ટમ્,
અત્યેતિ તત્સર્વમિદં વિહિત્વા
યોગી-પરં સ્થાનમુપૈતિ ચાદમ્. ૨૮

આઠમો અધ્યાય સંપૂર્ણ

અગ્નિચોતે, દિને, શુકલે, છ માસે ઉત્તરાયણે,
તે માર્ગે જે પળેલા તે બ્રહ્મજ્ઞો બ્રહ્મ મેળવે ૨૪

ધૂમે, રાત્રે તથા કૃષ્ણે, છ માસે દક્ષિણાયને,
પણી ચોગી વળે પાછો પામીને ચન્દ્રજ્યોતિને ૨૫

માન્યા અનાદિ આ માર્ગો વિન્ધના શુકલ-કૃષ્ણજે,
એક દ્વારા મળે મોક્ષ, પુનર્જન્મ જીતી વટે ૨૬

મોહ પામે ન કે ચોગી જાણતો આમ માર્ગ આ,
તે માટે સઘળો કાલ, અર્હુન, યોગયુક્ત થા ૨૭

વેદો વિષે યજ્ઞ-તપો વિષે ને
દાનો વિષે પુણ્યફલો કહ્યા જે,
આને લહી તે સઘળા વટાવે,
ચોગી પર શાન્તિ ધામ પામે ૨૮

આઠમો અધ્યાય સંપૂર્ણ

અમૃતાઞ્જલિ

નવમો અધ્યાય

રાજવિધારાજગુણયોગ

શ્રીભગવાનુવાચ

ઇદં તુ તે ગુહ્યતમં પ્રવક્ષ્યામ્યનસૂયવે,
જ્ઞાનં વિજ્ઞાનસહિતં યજ્ઞસાત્વા મોક્ષસેડ્ગુભાત્. ૧

રાજવિદ્યા રાજગુણં પવિત્રમિદમુત્તમમ્,
પ્રત્યક્ષાવગમં ધર્મ્યં સુસુખં કર્તુમવ્યયમ્. ૨

અશ્રંદધાનાઃ પુરુષા ધર્મસ્થારથ પરંતપ,
અપ્રાપ્ય માં નિવર્તન્તે મૃત્યુસંસારવર્ત્તનિ. ૩

મયા તત્તત્તમિદં સર્વં જગદ્વ્યક્તમૂર્તિના,
મત્સ્થાનિ સર્વભૂતાનિ ન ચાહં તેષ્વવસ્થિતઃ. ૪

ન ચ મત્સ્થાનિ ભૂતાનિ પશ્ય મે યોગમેશ્વરમ્,
ભૂતભૂત્ર ચ ભૂતસ્થો મમાત્મા ભૂતભાવનઃ. ૫

યથાકાચસ્થિતો નિત્યં વાયુઃ સર્વંત્રગો મહાન્,
તથા સર્વાણિ ભૂતાનિ મત્સ્થાનીત્યુપધારય. ૬

સર્વભૂતાનિ કૌન્તેય પ્રકૃતિં યાન્તિ માગિકામ્,
ઠ્ઠપક્ષયે પુનસ્તાનિ કલ્પાદૌ વિસ્રજામ્યહમ્. ૭

અમૃતાબ્જલિ

નવમો અધ્યાય

રાજવદારાજગુહ્યયોગ

શ્રી ભગવાન બોલ્યા

વિજ્ઞાન સદ્ આ જ્ઞાન જે અતિ ગોપ્ય^૧ તે તને,
અસૂયાશૂન્યને ગોપ્ય^૨ જે જાણી પાપથી ફટ. ૧

ગોપ્ય ને શ્રદ્ધ આ વિદ્યા અતિ યવિત્ર ઉત્તમ,
પ્રાયશ્ચિદ્ધવાળી ને સુગમ, ધર્મ^૩,^૪ અબ્યય. ૨

જે જનોને નથી શ્રદ્ધા, પાર્થ^૫, આ ધર્મના વિષે,
મૃત્યુસંસારમાર્ગે^૬ તે મને પામ્યા વિના ભમે. ૩

વ્યાપ્ત છે પૂર્ણ આ વિશ્વ મારા અબ્યકત રૂપથી,
સર્વ ભૂતો રહ્યાં હું-માં, જે મારો યોગ ઇશ્વરી. ૪

નથી ભૂતો રહ્યાં હું-માં, જે મારો યોગ ઇશ્વરી,
ધાતા, સ્રષ્ટાય હું-આત્મા ભૂતો વિષે રહ્યો નથી. ૫

સર્વગામીક મહાવાયુ જેમ જ્યોમે સદા રહે,
તેમ સૌ જન મારામાં રહ્યાં છે એમ જાણજો. ૬

પ્રલયકાલમાં ભૂતો મારી પ્રકૃતિમાં મળે,
ઉપત્તિકાલમાં પાછાં સર્જું^૭, ઈન્તેય, તેમને. ૭

- प्रकृतिं स्वामवष्टय्य विस्तृजामि पुनः पुनः,
 लूतत्राभमिमं कृत्स्नमपशं प्रकृतेर्षशात्. ८
- न च मां तानि कर्माणि निबन्धन्ति धनञ्जय,
 विहामी न व द्वासी न म स क्तां तेषु कर्मसु. ९
- मयाध्यक्षेण प्रकृतिः सूयते सयराचरम्,
 हेतुनानेन कौन्तेय जगद्विपरिवर्तते. १०
- अवजानन्ति मां भूदा मानुषी तनुमाश्रितम्.
 परं लापमजानन्तो मम लूतमहेश्वरम्. ११
- भोधाशा भोधकर्माणि भोधज्ञाना विद्येतसः,
 राक्षसीभामुर्दी यैव प्रकृतिं मोहिनीं श्रिताः. १२
- महात्मानस्तु मां पार्थ हवीं प्रकृतिमाश्रिताः,
 भजन्त्यनन्यमनसो ज्ञात्वा भूतादिमव्ययम्. १३
- सततं कीर्तयन्तो मां यतन्तश्च दृढमताः,
 नमस्यन्तश्च मां लङ्घ्या नित्यमुक्ता उपासते. १४
- ज्ञानयत्नेन व्याप्यन्ते यजन्तो भासुपासते,
 श्रेष्ठत्वेन पृथक्त्वेन गुरुधा विश्वतोभुजम्. १५
- अहं कर्तुरहं यज्ञः स्वधाहमहमौषधम्,
 मन्त्रोऽहमहमेवानन्यमहमग्निरहं हुतम्. १६

- પ્રકૃતિવશ આ પૂર્ણ જૂતસંઘ ફરી ફરી,
કર્માત્મા^૪ સર્વું હુ મારી પ્રકૃતિ આશરી. ૮
- તે કર્મોના અનાસક્ત ને દ્રષ્ટા થા જ કેવલ—
રહેલાને મને કર્મો તે જાણે ના, ધનંજય. ૯
- પ્રકૃતિ પ્રમલે મૃદિ મારા સાંનિધ્ય માનથી,
આવાગમનમા^૫ ધૂમે મૃદિ આ જ નિમિત્તથી. ૧૦
- મહુધ્દેહમા મારો કરે મૂઢો અનાદર,
ન જાણતા પરંભાવ સર્વ-જૂત-મહેન્દર. ૧૧
- વૃથા આશા, વૃથા કર્મો, વૃથા જ્ઞાન અણુદ્ધિનાં,
રાક્ષસી-આસુરી તેમ સેવે પ્રકૃતિ મોહિની. ૧૨
- મને સેવે મહાત્માઓ દેવી પ્રકૃતિને વર્તા,
અનન્ય મનથી, પાથ^૬, બાણી જૂતાદિ, અવ્યય. ૧૩
- મારાં કીર્તન, યત્નોમા રહે મમ હૃદયતી,
નિત્યસુકૃત મને સેવે, વદે અનન્ય ભક્તિથી. ૧૪
- વિશ્વરૂપ મને સેવે એકત્વે જ્ઞાનયજ્ઞથી,
સ્વામી-સેવકભાવે કેા, કેા સેવે બહુ રીતથી. ૧૫
- હુ શ્રોત સમાર્ત કર્મો છું, હું સ્વધા,^૭ હુ વનસ્પતિ.
મંત્ર હું, ઘી વળી હું છું, અગ્નિ હું, હું જ આહુતિ. ૧૬

૪ ૪મું પ્રમાણે ૫ આગુ ને જણ તે, જન્માગુ અને જરૂર
૬ પિતૃઓના નિમિત્તથી આપવામાં આવતું અન્ન

पिताहमस्य जगतो माता धाता पितामहः,
 वेद्यं पवित्रमेकादं त्रैलोक्यं यजुर्वेद य. १७
 गतिर्लोतां प्रभुः साक्षी निवासः शरणं युद्धत,
 प्रभवः प्रलयः स्थानं निधानं जीवमव्ययम् १८
 तपाभ्यहमहं वरं निगृह्णाम्युत्सृजामि य,
 अभुतां येन भूतयुक्ते सदसस्याहमर्जुन. १९

त्रैविद्या मां सोमपाः पूतपापा
 यज्ञैरिष्ट्वा स्वर्गंतिं प्रार्थयन्ते,
 ते पुण्यभासाद्य ज्ञुर्द्रव्यलोक-
 भक्षन्ति दिव्यान् दिवि देवभोगान्. २०

ते तं लुप्तवा स्वर्गलोकं विशातं
 क्षीणे पुण्ये मर्त्यलोकं विद्यन्ति,
 ज्ञेयं त्रयीधर्मं भूतप्रपक्षा
 गतागतं कामकामा लभन्ते. २१

अनन्याश्चिन्तयन्तो मां ये जनाः पर्युपासते,
 तेषां नित्याभियुक्तानां योगक्षेमं वहाम्यहम्. २२

येऽप्यन्यदेवता लुक्ता यजन्ते श्रद्धयान्विताः,
 तेऽपि मामेव कौन्तेय यजन्त्यविधिपूर्वकम्. २३

अहं हि सर्वयज्ञानां लोकता य प्रभुरेव य,
 न ॥ मामनिजानन्ति तत्त्वेनातश्चयवन्ति ते. २४

હું જ આ સૃષ્ટિનો ધાતા, માતા, પિતા, પિતામહ,
જેય પવિત્ર ઓંકાર, વેદો ઝઘ્, સામ ને યજુર્. ૧૭

સ્વામી, સાક્ષી, સુદૃઢ, ભર્તા, નિવાસ, શરણું, ગતિ,
ઉત્પત્તિ-પ્રલયસ્થાન, નિધાન, બીજ અગ્યથી. ૧૮

હું તપુ, વારિ આકર્ષું ને વૃષ્ટિયે કરું જ હું,
હું જ અમૃત ને મૃત્યુ, સત-અસત પળુ હું જ છું ૧૯

મને ત્રિવેદી શુચિ સોમભક્તો,^૭
યજ્ઞે યજ્ઞ ધૌ^૮ પદપ્રાપ્તિ પ્રાપ્તે,
તે મેળવી પુણ્ય સુગન્ધલોક,
ત્યા દેવના દિવ્ય વિલાસ માણે ૨૦

તે ભોગવી સ્વર્ગ વિશાલ પાછા,
પુણ્યો ખુટ્યેથી જનલોક પામે,
સકાગ તે વૈદિક કર્મકાંડી,
આ રીત આવાગમને જ ધૂમે. ૨૧

અન્યપ્રભાવથી જેઓ ચિતવતા ભને મને,
તે નિત્યમુક્ત ભક્તોના વહુ છું યોગક્ષેમને. ૨૨

જે બકનો અન્ય દેવોયે પૂજે આગ્નિક ભુદિથી,
તેયે મને જ, કોન્ટેય, પૂજે છે અવિવેકથી ૨૩

શોકતા સ પૂર્ણ યજ્ઞોનો તથા સ્વામીય હું જ છું,
તારવે તે ન મને બાળે એથી પનિત^૯ થાય છે ૨૪

યાન્તિ દેવવ્રજા દેવાન્ પિતૃન્યાન્તિ પિતૃવ્રતા ,
 ભૂતાનિ યાન્તિ ભૂતેભ્યા યાન્તિ મધ્યાન્ગિનોડપિ મામ્ ૨૫
 પત્ર પુ પ ક્લ તોય ચો મે ભક્ત્ય પ્રયત્નતિ,
 તદ્દહ ભક્ત્યુપહૃતમશ્નામિ પ્રયતાત્મન , ૨૬
 ચત્કરોપિ ચદશનાસિ યજ્ઞગુહોપિ દદાસિ યત્
 યત્પ્રપચ્ચમિ કોન્તેય તત્કુરુશ્વ મદર્પણુમ ૨૭
 શુભાશુભકલેરેવ મોક્ષયસે ઝર્મજન્ધને,
 સન્ધ્યાસયોગયુષ્માત્મા વિમુખ્નો મામુપૈધ્યસિ ૨૮
 સમોડહ સર્વભૂતેષુ ન મે દ્રેષ્યોડન્તિ ન પ્રિય ,
 ચે ભજન્તિ તુ મા ભક્ત્યા મયિ તે તેષુ આપ્યહુમ ૨૯
 અપિ ચેત્સુદુરાચારો ભજતે મામનન્યભાક્,
 સાધુરેવ મ મન્તાચ્ય સમ્યગ્ યવસિતો હિ સ ૩૦
 ક્ષિપ્ર ભવતિ ધર્માત્મા શાશ્વચ્છાન્તિ નિગચ્છતિ,
 કોન્તેય પ્રતિ જ્ઞનીહિ ન મે ભક્ત પ્રણુશ્યનિ ૩૧
 મા હિ પાથ વ્રજાશ્રિત્ય ચેડપિ મ્યુ પાપયોનય ,
 શ્રિયો વેશ્યાસ્તથા શૂદ્રસ્તેડપિ યાન્તિ પરા ગતિમ્ ૩૨
 ડિ પુનર્દાણા પુણ્યા ભક્ત્યા રાજર્નયસ્તથા,
 અનિત્યમસુખ લોડમિમ પ્રાપ્ત ભજસ્વ મામ્ ૩૩
 મન્મના ભવ મદ્ભક્તો મદ્યાજી મા નમસ્કુરે,
 મામેવૈધ્યસિ સુક્તવૈવમાત્માન મત્પરાયણ ૩૪

દેવોના ભક્ત દેવોને, પિતૃના ભક્ત પિતૃને,
 ભૂતોના ભૂતને પામે, મારા મને જ મેળવે. ૨૫
 અર્પે જે પત્ર કે ચુખ, ફલ વા જલ ભક્તિથી,
 અર્ચું તે આત્મજેતાનું આદોશું અતિ મનેહૃદી. ૨૬
 જે કરે, ભોગવે વા જે, જે હોમે, દાન જે કરે,
 જે તથે તપ, કૌન્તેય, કર અર્પણુ તે મને. ૨૭
 શુભાશુભ ફલોવાળાં કર્મબન્ધન તોડી દુ,
 સન્યાસયોગથી યુક્ત વિમુક્ત પામશે મને. ૨૮
 સમ હું સર્વ ભૂતોમા પ્રિયાપ્રિય ન દેા મને,
 તોયે ભજે મને તેમા હું, તેયે મુજમા રહે ૨૯
 જો ઘોર પાતકીયે દેા જ્યેષ્ઠભાવે મને ભજે,
 તો તે સાધુ થયો માનો કા જે સુનિશ્ચયી થયો. ૩૦
 સત્વર થાય ધર્માત્મા, શાશ્વત શાંતિ મેળવે,
 મારા ભક્ત વિનાશે ના, કૌન્તેય, ભણુ નિશ્ચયે ૩૧
 સ્ત્રીઓ, વૈશ્યો તથા શૂદ્રો ને પાપી યોનિનાય જે,
 તેયે શ્રેષ્ઠ ગતિ પામે આવીને મુજ આશ્રયે. ૩૨
 તો પુણ્યશીવ.વિષ્ણો ને રાજર્ષિ ભક્તને ન કા ?
 મને તું મેવ, પામેવો દુઃખી અનિત્ય દેહ આ ૩૩
 મન, ભક્તિ મને અર્પા, મને સેવ, મને નમ,
 મને પાત્રીય, ગૂઢીતું આત્માને, મત્પરાયણુ ૧૦ ૩૪

નવમો અધ્યાય સંપૂર્ણ

અમૃતાંબજાલ

દસમો અધ્યાય

વિભૂતિયોગ

શ્રીભગવાનુવાચ

ભૂય એવ મહાગાહિ શૃણુ મે પરમં વચા,
યત્તેડહં પ્રીયમાણાય વક્ષ્યામિ કિતકામ્યયા. ૧

ન મે વિદુઃ સુરગણાઃ પ્રભવં ન મહર્થયઃ,
અહમાદિહિ દેવાનાં મહર્થાણાં ચ સર્વથા. ૨

યો મામજ્ઞમનાદિ ચ વેત્તિ લોકમહેશ્વરમ્,
અસંમૂહઃ સ મત્યેષુ સર્વપાપૈઃ પ્રમુચ્યતે. ૩

બુદ્ધિર્જ્ઞાનમસ મોહઃ ક્ષમા સત્યં દમઃ શમઃ,
મુળં દુષ્ટં ભવોડભાવો ભયં ચાલયન્નેવ ચ. ૪

અદિંસા સમતા તુષ્ટિસ્તપોઃ દાનં યશોડયશઃ,
ભવન્તિ ભાવા ભૂતાનાં મત્ત એવ પૃથગ્વિધા. ૫

મહર્થયઃ સપ્ત પૂર્વે ચત્વારો મનવસ્તાધા,
મદ્ભાવા આનસા જાતા ચેવાં લોક ઈમા પ્રજા ૬

અમૃતાગ્નિ

દસમો અધ્યાય

વિભૂતિયોગ

શ્રી ભગવાન યોક્ત્યા

સદુપદેશ મારો તું કરીથી સૂણ, અભુન,
તને જિજ્ઞાસુને^૧ જોધુ હિતેચ્છાથી^૨ જ દેવલ. ૧

મારા પ્રભાવને જાણે ન દેવો-ન મહર્ષિઓ,
આદિ છું સર્વથા હું જ દેવોનો ને મહર્ષિનો. ૨

અજ અનાદિ ને જાણે લોકમહેશ^૩ જે મને,
મનુષ્યોમાં વિવેકી તે પૂટતો સર્વ પાતકે. ૩

બુદ્ધિ, જ્ઞાન, ક્ષમા, સત્ય, વિવેક, શાંતિ, સંયમ,
જન્મ-મૃત્યુ, સુખો દુઃખો, લય નિર્લયતા સહ ૪

અહિંસા, સમતા, તુષ્ટિ^૪ તપ, દાન, યથાયશે,^૫
જૂતોના ભાવ આ લિજ સૌ મારાથી જ સંભવે ૫

મહર્ષિ સાત પૂર્વેના, કુમારો, મનુષ્યો યધા,
મારા સંકલ્પથી જન્મ્યા લોકે આ જેમની પ્રજા. ૬

૧ ભણવાની ઈચ્છાવાળાને ૨ કલ્યાણની હાંસીથી. ૩ લોકોનો મહાન હથેટ.
૪ સંતોષ ૫ કલિ અને અપ્રતિષ્ઠા.

એતા વિભૂતિ યોગ ચ મમ યો વેત્તિ તત્ત્વત,
સોઽવિકર્યેન યોગેન યુન્યતે નાત્ર સશય ૭

અહુ સર્વામ્ય પ્રલયો મત્ત સર્વ પ્રવર્તતે,
ઇતિ મત્વા ભજન્ને મા બુધા ભાવસમન્વિતા ૮

મચ્ચિત્તા મદ્ગતગ્રાણા બોધયન્ત પરસ્પરમ્,
કથયન્તશ્ચ મા નિત્ય તુધ્યન્તિ ચ રમન્તિ ચ. ૯

તેષા સતતયુક્તાના ભજતા પ્રીતિપૂર્વકમ્,
દદામિ બુદ્ધિયોગ ત યેન મામુપયાન્તિ તે ૧૦

તે પામે વા તુ ક મ્પા થં મ હ મ જ્ઞાનજં તમ .
નાશયામ્યાત્મભાવસ્યો જ્ઞાનદીપેન ભાસ્વતા. ૧૧

અબ્જુન ઉનાચ

પર પ્રજ્ઞ પર ધામ પવિત્રં પરમં ભવાન્,
પુરુષ શાશ્વત દિવ્યમાદિદેવમજ્ઞં વિશુભ્ ૧૨

આતુસ્વામૃતય સર્વે દેવર્ષિર્નારદસ્તથા,
અસિતો દેવલો વ્યાસ સ્વય યેવ બ્રહ્મવિદ્ ૧૩

સર્વમેતદત મન્યે યન્મા વદસિ દેશવ,
નહિ તે ભગવન્ વ્યગ્તિ વિદુર્દેવા ન દ્વાનવાઃ ૧૪

સ્વયમેવાત્મનાત્માન વેત્ય ત્વ પુરુષોત્તમ,
જૂતગ્રાવન ભૂતેષ્ઠ દેવદેવ જગદ્ધરને ૧૫

- મારી વિભૂતિ ને યોગ જાણે જે નર તત્ત્વથી,
નિશ્ચય યોગ તે સાધે એમાં સશય છે નહિ. ૭
- ઉત્પત્તિહેતુ હું સૌનો પ્રવર્તે સર્વ હું વડે,
એવું જાણી મને શાણું લગે ભાવભર્યા હૃદે. ૮
- ચિત્તપ્રાપ્ત મને અર્પી જેઓ અન્યેન્ય^૧ યોધતા,
મને પ્રશસતા^૨ નિત્ય, નૃસિં, આનંદ પામતા. ૯
- એવા અખંડ યોગી જે ભજતા ભક્તિથી મને,
બુદ્ધિનો યોગ તે અર્પું જેથી પામી શકે મને ૧૦
- હું અનુગ્રહને અર્થે^૩ તેઓના અતરે રહી-
હરું અજ્ઞાન-અધારું તેજસ્વી જ્ઞાન-દીપથી. ૧૧

અર્જુન યોગ્ય

- પર બ્રહ્મ, પર ધામ, પર પવિત્ર, હે વિજો,
પુરુષ, નિત્ય ને દિવ્ય, અજન્મા, આદિદેવ છો ૧૨
- કથે સૌ મધિઓ તેમ કથે દેવર્ષિ^૪ નારદ,
આવતે, દેવલે, બ્યામે ને કથો છો સ્વયં પણ ૧૩
- આ મર્વ સત્ય માનું હું આપ જે સુજને કહો,
ભગવન્ ! આપનું રૂપ ન જાણે દેવ-દાનવો ૧૪
- આપ જ આપને આપે જાણો છો, પુરુષોત્તમ,
ભૂતેશ, ભૂતચાલ હે ! જગદીશ સુરેશ્વર. ૧૫

वक्तुमर्हस्यशेषेषु दिव्या ह्यात्मविलूतयः,
याविर्विलूतिलिखीकानिमास्त्व' व्याप्य तिष्ठसि. १६

कथं विद्यामहं योगिस्त्वां सदा परिचिन्तयन्,
केषु केषु च सावेषु चिन्त्योऽसि लगवन्मया. १७

विस्तरेष्वात्मनो योगं विलूतिं च जनार्दन,
भूयः कथय तृप्तिर्हि शृण्वतो नास्ति भेदमृतम्. १८

श्रीलगवानुवाच

हन्त ते कथयिष्यामि दिव्या ह्यात्मविलूतयः,
प्राधान्यतः कुरुश्रेष्ठ नात्यन्तो विस्तरस्य मे. १९

अहं भात्मा शुद्धकेश सर्वलूताशयस्थितः,
अहमाहिश्च मध्यं च लूतानामन्त एव च. २०

आदित्यानामहं विष्णुर्द्यौतिषां रविरशुभान्,
मरीचिर्भस्माभस्मि नक्षत्राणामहं शशी. २१

वेदानां साभवेदोऽस्मि देवानाभस्मि वासवः,
इन्द्रियाणां मनश्चास्मि लूतानाभस्मि चेतना २२

रुद्राणां शंकरश्चास्मि वित्तेशो यक्षरक्षाम्भुः,
वसुनां पावकश्चास्मि मेरुः शिखरिणामहम्. २३

વિભૂતિ આપની દિવ્ય પૂર્ણતાથી કહોા મને,^૮
 જે વિભૂતિ વડે વ્યાપી રહ્યા આ સર્વ લોકને,^૯
 યોગેશ,^૯ કેમ જાણું હું આપને સ્મરતો સદા,
 ને શા શા લાવમાં આપ ચિન્ત્ય^{૧૦} છો મુજથી, લક્ષા? ૧૭

વિસ્તારે આપનો યોગ ને વિભૂતિ, જનાઈન,
 પુનઃ જોષો-નથી તૃપ્તિ થઈ-સૂણી કથામૃત.^{૧૧} ૧૮

શ્રી ભગવાન યોદ્યા

લક્ષે, તને કહું મુખ્ય મારી દિવ્ય વિભૂતિઓ,
 કાં જે નથી, કુરુશ્રેષ્ઠ,^{૧૨} અન્ત મુજ પ્રસારનો. ૧૯

આત્મા છું હું, શુકાકેશ,^{૧૩} સર્વભૂતહૃદે રહ્યો.
 આદિ, મધ્ય તથા અન્તે હું જ છું ભૂતમાત્રનો. ૨૦

જાર આદિત્યમા વિષ્ણુ,^{૧૪} તેજસ્વી સૂર્ય જ્યોતિમાં
 મરીચિ^{૧૫} મરુતોમાં ને નક્ષત્રોમાં હું અન્દ્રમા. ૨૧

હું સામવેદ વેદોમાં, દેવોમાં ઇન્દ્ર છું તથા
 મન હું ઇન્દ્રિયોમાં ને જૂતોમાં હું જ્યેષ્ઠના^{૧૬} ૨૨

રુદ્રોમાં શિવ છું હું ને કુબેર યક્ષ રાક્ષસે,
 અગ્નિ હું વસુઓમાં મેરુ હું ઉચ્ચ પર્વતે. ૨૩

૮ યોગના ઇશ્વર ૧૦ ચિન્તન કરવા થિન્ત્ય ૧૧ કથાકી અમૃત.
 ૧૨ કુરુક્ષેત્રમાં ઉત્પન્ન યયેશ્વરોમાં શ્રેષ્ઠ-અશ્રુત ૧૩ ત્રિદાનો સ્વામી-
 અન્તુન ૧૪ અદિતિના જાર પુત્રોમાં વામનઇ. ૧૫ એ નામના વાયુદેવતા
 ૧૬ જાનકાજી

- पुरोधसां य मुष्णं भां विद्धि पार्थ धृष्टस्थितिम्,
 सेनानीनामहं रक्तः सरसामस्मि सागरः. २४
- महर्षिणां लृगुरहं गिरा म रम्ये क म क्ष र म्,
 यज्ञानां नृपयज्ञोऽस्मि स्थावराणां हिमालयः. २५
- अश्वत्थः सर्ववृक्षाणां देवर्षिणां य नारदः,
 गन्धर्वाणां चित्ररथः सिद्धानां कपित्थो मुनिः. २६
- वृक्षैश्च वनममृधानां विद्धि भाभमृतोद्भवम्,
 औरवतं गजेन्द्राणां नराणां य नराधिपम्, २७
- आयुधानामहं वनं धेनूनामस्मि कामधुक्,
 प्रजनश्चास्मि कन्दर्पः सर्पाणामस्मि वासुकिः. २८
- अनन्तश्चास्मि नागानां वरुणो यादसामहम्,
 पितृणां भर्मा आस्मि यमः संयमतामहम्. २९
- प्रह्लादश्चास्मि दैत्यानां कालः कलयतामहम्,
 मृगाणां य भृगेन्द्रोऽहं वैनतेयश्च पक्षिणाम्. ३०
- पवनः पवतामस्मि रामः शस्त्रलृतामहम्,
 जपाणां भकरश्चास्मि स्रोतसामस्मि नद्गन्धी. ३१
- सर्गाणांमाहिरन्तश्च मध्यं यवाहमर्जुन,
 अध्यात्मविद्या विद्यानां वाहः प्रवहतामहम्. ३२
- अक्षराणामकारोऽस्मि द्वादं सामासिकस्य य,
 अहमेवाक्षयः काशो धाताहं विश्वतोभुजः. ३३

- પુરોહિત વિષે ગુપ્ત્ય મને જાણુ બૃહસ્પતિ,
સેનાપતિ વિષે સ્કંધ, સાગર હું સરોમહી. ૨૪
- ભૂગુ મહર્ષિઓમાં હું વાણીમાં એક અક્ષર,^{૧૭}
છું જપ્તયજ્ઞ યજ્ઞોમાં, રથાવરમાં હિમાલય. ૨૫
- પીપળો સર્વ વૃક્ષોમાં, દેવર્ષિ મધ્ય નારદ,
હું ચિત્રરથ ગંધર્વે, મુનિ કપિલ સિદ્ધમાં. ૨૬
- ઉત્તરેશ્વરા હું અધોમાં જાણુ અમૃત-નીપજ્યો,
ઐરાવત ગજેન્દ્રોમાં ને નરોમાં નરાધિપ^{૧૮} ૨૭
- વજ્ર હું આયુધોમાં^{૧૯} ને ગાયોમાં કામધેતુ છું,
જન્મહેતુ હું કંદર્પ ને સર્પોમાં હું વાસુકિ. ૨૮
- અનન્ત સર્વ નાગોમાં, વરુણ જલજન્તુમાં,
પિતૃમાં અર્યંમા હું ને યમ સંયમનારમાં. ૨૯
- પ્રજાદ સર્વ દેત્યોમાં, કાલ હું ગણનારમાં,
વનચરો વિષે સિંહ, ગરુડ બિડનારમાં. ૩૦
- વાયુ પાવનકારીમાં, શમ હું શસ્ત્રવાનમાં,
મગર સર્વ મત્સ્યોમાં^{૨૦} જાહ્નવી^{૨૧} સર્વ સ્રોતમાં^{૨૨} ૩૧
- સૃષ્ટિનો આદિ ને અન્ત તથા હું મધ્ય, અશ્વિન,
વિદ્યામાં બ્રહ્મવિદ્યા હું-વાદીમાં વાદ, તેમજ. ૩૨
- અકાર અક્ષરોમાં હું, સમાસે દ્વન્દ્વ છું, વળી,
હુંજ અક્ષય છું કાલ, ધાતા^{૨૩} હું વિશ્વતોમુખી.^{૨૪} ૩૩

- મૃત્યુઃ સર્વેહરશ્ચાહમુદ્ભવશ્ચ લવિધ્યતામ્,
કીર્તિઃશ્રીર્વાહ્ય નારીણાં સ્મૃતિર્થેધા ધૃતિઃ ક્ષમા. ૩૪
- બૃહત્સામ તથા સામ્નાં ગાયત્રી છન્દસામહમ્,
માસાનાં માર્ગશીર્ષેડહમૃતૂનાં કુસુમાકરઃ. ૩૫
- ધૂતં છલ્લયતામસ્મિ તેજસ્તેજસ્વિનામહમ્,
જયોડસ્મિ વ્યવસાયોડસ્મિ સત્ત્વં સત્ત્વવતામહમ્. ૩૬
- વૃષ્ટીનાં વામુદેવોડસ્મિ પાણ્ડવાનાં ધનંજયઃ,
સુનીનામપ્યહં વ્યાસઃ કવીનામુશના કવિઃ. ૩૭
- દણ્ડો દમયતામસ્મિ નીતિરસ્મિ જિજીવતામ્,
મૌનં ચૈવાસ્મિ શુદ્ધાનાં જ્ઞાનં જ્ઞાનવતામહમ્. ૩૮
- અચ્ચાપિ સર્વભૂતાનાં ખીજં તદહમભ્યુનં,
ન તદસ્તિ વિના યત્સ્થાન્મયા ભૂતં ચરાચરમ્. ૩૯
- નાન્તોડસ્તિ મમ દિવ્યાનાં વિભૂતીનાં પરંતપ્,
એવ તદ્દેશતઃ પ્રોક્તો વિભૂતેર્વિસ્તરૈ મયા. ૪૦
- યદ્યદ્વિભૂતિમત્ સત્ત્વં શ્રીમદ્જિતમેવ વા,
તત્તદેવાવગચ્છ ત્વં મમ તેજોડશસંભવમ્. ૪૧
- અથવા બહુનૈતેન કિં જ્ઞાતેન તવાભ્યુનં,
વિષ્ટભ્યાહમિદં કૃત્સ્નમેકાંશેન સ્થિતો જગત્. ૪૨

મૃત્યુ હું સર્વહારી^{૨૫} છું, ઉદ્ભવ હું ભવિષ્યનો,
 સ્ત્રીઓમા કીર્તિ^{૨૬}, વાણી, શ્રી, સ્મૃતિ, મેધા, ^{૨૭}ધૃતિ^{૨૮} ક્ષમા. ૩૪

સામોમા હું પૂહતસામ, ગાયત્રી સર્વ છંદમા,
 ને માર્ગશીર્ષ^{૨૯} માસોમા, ઋતુઓમા વસન્ત હું, ૩૫

દ્યુત હું છળનારાનું, તેજ તેજસ્વીઓનું હું,
 જ્યે હું, વ્યવસાયે હું, મત્વ હું સત્તવાનનું. ૩૬

બાહવોમા જહુનાથ, પાંચોમા ધનજય,
 વ્યાસ હું મુનિઓમા ને કવિમા ઉશના કવિ ૩૭

દંડ હું દમનારાનો, નીતિ હું જયવાહુની,
 શુભ લાવ વિષે મૌન, જ્ઞાનીનું જ્ઞાન હું, વળી ૩૮

સૂણું, જે સર્વ ભૂતોનું બીજ તે હું જ, અણુનું,
 હું વિનાનું નથી લોકે કોઈ ભૂત ચરાચર ૩૯

દિવ્ય મારી વિભૂતિનો નથી અન્ન, પરન્તપ,
 આ તો સક્ષેપમા^{૩૦} જોધ્યોમે વિન્તાર વિભૂતિનો ૪૦

જે જે અશ્વર્થવન્તુ ને શ્રીવન્તુ વા પરાક્રમી,
 તે તે સા બાણ જન્મેણુ મારા જ તેજઅશથી. ૪૧

અથવા આ ઘણું બાણ્યે તને શો લલ, અર્જુન ?
 ભભો છું એક અ શે હું ધારીને પૂર્ણ આ જગ ૪૨

દસમો અધ્યાય સંપૂર્ણ

અમૃતાબ્જલિ

અગિયારમે અધ્યાય

વિશ્વરૂપદર્શનયોગ

અર્જુન ઉવાચ

મહત્તુષાકાય પરમં શુદ્ધમધ્યાત્મસંજિતમ્,
યત્પયોક્ત વચસ્તેન મોહોડય વિગતો મમ. ૧

ભવાધ્યયૌ હિ ભૂતાનાં શ્રુતૌ વિસ્તરશે મયા,
ત્વત્ કમલપત્રાક્ષ માહાત્મ્યમપિ ચાલ્યયમ્. ૨

એવમેતદ્વધાત્ય ત્વમાત્માન પ૨ મેન્ધ ૨,
દ્રષ્ટુમિચ્છામિ તે ઉપમેન્ધરં પુરુષોત્તમ. ૩

મન્યસે યદિ તચ્છદ્યં મયા દ્રષ્ટુમિતિ પ્રયો,
યોગેન્ધર તતો મે ત્વ દર્શયાત્માનમન્યયમ્. ૪

શ્રીભગવાનુવાચ

પશ્ય મે પાર્થ ઉપાસિ શતશોડશ સહસ્રશઃ,
નાનાવિધાનિ દિવ્યાનિ નાનાવર્ણાકૃતીનિ ચ ૫

પરયાદિત્યાન્વસૂરુદ્રાનન્ધિનો મરુતસ્તયા,
ગદ્ગન્ધદદ્ધપૂર્વાણિ પશ્યાશ્રયાંણિ જાસ્ત. ૬

અમૃતાબ્જલિ

અગિયારમેા અધ્યાય

વિશ્વરૂપદર્શનયોગ

અર્જુન યોગ્યા

કૃપા કરી પર ગૂઢ યોધ અધ્યાત્મ નામનો,
આપે આપ્યો મને તેથી મારો મોહ ટળી ગયો. ૧

વિસ્તારે આપધી સૂણ્યા ઉત્પત્તિ-નાશ વિશ્વના,
આપનો અવિનાશી જે પ્રભાવ તેય સાલ્યો ૨

નિજને વર્ણવો જેમ તેણે જ પરમેશ્વર,
ઇચ્છુ છુ ઇશ્વરી રૂપ જોવાને પુરુષોત્તમ. ૩

માનો જો શય જોવાણુ મારાથી રૂપ તે, પ્રભો,
તો, યોગેશ, મને આપ અવ્યય રૂપ દાખવો ૪

શ્રી ભગવાન યોગ્યા

તે માત્ર દિવ્ય રૂપો જો, જે અનન્ત પ્રકારના,
અનેક લક્ષણોવાળા, ઘણા આકૃતિ-રંગનાં ૫

આદિત્યો, વસુઓ, રુદ્રો, અશ્વિનો, મરુતોય જો,
ઘણા પૂર્વે ન જોયેલા આશ્ચર્યમય રૂપ જો ૬

ઇન્દ્રેકસ્થં જગત્કૃત્સ્તન પશ્યાદ્ય સચરાચરમ્,
 મમ દેહે શુકાકેશ ચમ્યાન્યદ્રઘ્નુમિન્દ્રસિ. ૭
 ન તુ માં ચકયસે દ્રઘ્નુમનેનૈવ સ્વાયતુષા,
 દિવ્યં દદામિ તે ચક્ષુ પશ્ય મે યોગમેશ્વરમ્. ૮

સજય ઉવાચ

ઐવમુક્તવા તતો રાજન્મહાયોગેશ્વરો હરિ,
 દર્શયામામ પાર્થાપિ પરમં રૂપમેશ્વરમ્. ૯

અ ને ક વ ઠત્ર ન ચ ન મ ને કા દ્ર ણુ ત દ ર્શ ન મ્,
 અ ને ક દિ વ્યા ભ રણુ દિ વ્યા ને કો ય તા મુ ધ મ્. ૧૦

દિ વ્ય મા દ્યા મ્મ ર ધ રં દિ વ્ય ગન્ધા તુ લે પત મ્,
 અર્વાશ્ચિર્ધામય દેવમનન્તં વિશ્વતોમુખમ્. ૧૧

દિ વિ સૂ ર્યં સ હ મ્મ સ્ય બરે ધુ ગ પદ્ધ તિ તા,
 યદિ જ્ઞા સદશી મા સ્યાદ્જ્ઞાસસ્તસ્ય મહાત્મન. ૧૨

તત્રૈકસ્થં જગત્કૃત્સ્તન પ્રવિભક્તમનેકધા,
 અપશ્યદેવદેવસ્ય શરીરે પાદુવસ્તદા. ૧૩

તત્તસ વિસ્મયાવિષ્ટો દ્વૈતરોમા ધનંજય,
 પ્રભુમ્ય શિરસા દેવં કૃતાન્નલિરણ્યત. ૧૪

અર્જુન ઉવાચ

પશ્યામિ દેવાસ્તવ દેવ દેહે
 સર્વાસ્તથા ભૂતવિશેષસઘાન્,

આ મારા દેહમા આજ સમગ્ર સચરાચર,
એકરથ^૧ વિશ્વને જો ને ઇચ્છે તે અન્ય તેય જો. ૭

અશક્ત તુ મને જોવા તારા આ ચર્મચક્રથી,
દિવ્યચક્ર તને આપું જો મારો યોગ ઇશ્વરી ૮

સત્ય જોડયા

કહી એવુ પદી, રાજન! મહાયોગેગ વિષ્ણુએ,
વિરાટરૂપ દર્શાવ્યુ કુતીના વીર પુત્રને ૯

જેમા ઘણા મુખો, નેત્રો, ઘણા અદ્ભુત દર્શનો,
ને દિવ્ય ભૂષણો આઝા-સજેલા દિવ્ય આયુધો ૧૦

વસ્ત્ર-માલા ધર્યા દિવ્ય, દિવ્ય ગધોતુ અર્ચન,
સર્વ આશ્ચર્યથી મુક્ત હીધુ વિરાટ દર્શન ૧૧

જોગે જો સામટી વ્યોગે પ્રભા સહસ્ર^૨ સૂર્યની,
કહાવિત્ થાય તેયે તે મહાત્માની પ્રભા સમી ૧૨

દેવોના દેનના દેહે એકરથ પૂર્ણ વિશ્વને,
વે'ચાયેલુ મણી રીતે અર્જુને જોયુ તે કાણે ૧૩

પદી આશ્ચર્ય પામેલો રોમાચિત ધનજય-
દેવને શિરથી વહી જો'યો ભોગા કરી કર ૧૪

અર્જુન જોડયા

હે દેવ, દેખુ તુજ દેહમા સૌ
દેવો તથા ભૂતસમૂહ આઝા,

प्रदत्ताष्टमीशं क म ला स न स्थ-
मूर्ध्निश्च सर्वास्तु रगांश्च दिव्यान्.

१५

अ ने क णा हू द र व ऊ त ने त्रं
पश्यामि त्वां सर्वतोऽनन्तद्वयम्,
नान्तं न मध्यं न पुनस्तवादि
पश्यामि विश्वेश्वर विश्वद्वय

१६

किरीटिनं गहिनं यक्षिण्यं य
तेज्जराशिं सर्वतोऽदीप्तिमन्तम्,
पश्यामि त्वां दुर्निरीक्ष्यं यमन्ता-
दीप्तानलाकंद्युतिमप्रमेयम्.

१७

त्वमक्षरं परमं वेदितव्यं
त्वमस्य विश्वस्य परं निधानम्,
त्वमव्ययः शाश्वतधर्मगोपता
सनातनस्त्वं पुरुषो भूतो मे.

१८

अ ना हि म ध्या न्त म नन्त वी र्य-
म नन्त णा हुं शशिसूर्यनेत्रम्,
पश्यामि त्वां दीप्तहुताशवक्षत्रं
स्वतेजसा विश्वमिदं तपन्तम्.

१९

द्या वा पृ थिव्यो रि द्र मन्तरं हि
व्याप्तं त्वयैकेन दिशश्च सर्वाः,

પદ્માસને રાજિત ઇશિ-પ્રહ્લા,
ને દિવ્ય સર્પો, ઋષિઓય પૂરા.

૧૫

અનેકે આંખો-મુખ-હસ્ત-પેટો,
અનન્નરૂપી સઘળે નિહાળું,
ન આદિ તારો, નહિ મધ્ય-અન્ત-
વિલોકું, વિવેચર ! વિશ્વરૂપ !

૧૬

ધાર્યાં ગદા-ચક્ર અને કિરીટ
ચામેરથી ઉજ્જવલ તેજપુજ,
પ્રદીપ્ત અગ્નિ-રવિ જ્યોત જેવા
અમાપ દેખું મઘળી દિશામાં.

૧૭

તેથી, પર અક્ષર વેદ^૩ આપ
આ વિશ્વનું અઠ નિધાન^૪ સ્થાન,
અનાશ છે, શાશ્વત ધર્મપાલ,
માનું તમે છે પુરુષ પુરાણ.

૧૮

ન આદિ મધ્યાન્ન, અનન્તવીર્ય !
અગણ્ય હસ્તો, રવિ-સોમ નેત્ર,
પેણું પ્રદીપ્તાગ્નિ સમા મુખાળા-
સ્વતેજથી વિશ્વ તપાવનારા.

૧૯

આ સ્વર્ગ-પૃથ્વી સહ અંતરિક્ષ,^૫
તું જોકેથી વ્યાપ દિશા સમસ્ત;

દૃષ્ટવાદભુતં રૂપમુચ્યં તવેદં
લોકત્રયં પ્રવ્યયિતં મહાત્મનૃ. ૨૦

અમી હિ ત્વા સુરસઘા વિશન્તિ
કેચિદ્દૃષીતાઃ પ્રાન્વયોઃ ગૃણન્તિ,
સ્વસ્તીચ્યુત્વા મહર્ષિસિદ્ધસઘા
સ્તુવન્તિ ત્વા સ્તુતિભિ પુષ્કલાભિ ૨૧

કદ્રાદિત્યા વસવો યે ચ સાધ્યા
વિન્વેડઽવિનો મરુતશ્ચોધ્મપાશ્ચ,
ગન્ધર્વ ય દાસુરસિદ્ધસંઘા
વીક્ષન્તે ત્વા વિસ્મિતાશ્ચૈવ સર્વે. ૨૨

રૂપ મહત્તે બહુવક્રનેત્રં
મહાબાહુઃ બહુમાદૂરુપાદમૃ,
બહૂદર બહુદંધ્રાઃ કશલ
દૃષ્ટવા લોકા પ્રવ્યયિતાસ્તથાદમૃ ૨૩

નભરપૃથં દીપ્તમનેઃ કવર્ણ
વ્યાતાનનં દીપ્તવિથાલનેત્રમૃ,
દૃષ્ટવા હિ ત્વા પ્રવ્યયિતાન્નગતમા
ધૃનિ ન વિન્દામિ યમં ચ વિત્સો ૨૪

દધ્રાકાવાનિ ચ તે મુખાનિ
દૃષ્ટૈવ કાલાનલસન્નિભાનિ,
દિશો ન વ્યને ન લલે ચ યમં
પ્રમીદ દેવેશ જગન્નિવાસ. ૨૫

આ દિવ્ય ને લીધણુ ભાળી રૂપ,
પામે, મહાત્મન ! તણુ લોક હુઃખ. ૨૦

પ્રવેશતો આ સુરસંઘ તું-માં,
ઠેા હસ્ત જોડી વીનવે ડરેલા,
'કલ્યાણુ' ભાળી ઋષિ સિદ્ધ સઘે,
અસંખ્ય સ્તોત્રે છુજને સ્તવે છે. ૨૧

આદિત્ય, રુદ્રો, વસુ, વિશ્વદેવો,
ને પિતૃઓ, અશ્વિન, વાયુ, સાધ્યો,
ગંધર્વ, યક્ષાસુર સિદ્ધસઘો;
ભાળે તને વિસ્મય પામી તેઓ. ૨૨

બણાં મુખો, લોચન, હસ્ત, પાદો,
જંધા ઘણી, પેટ, કરાળ હાથ;
ભાળી તમારુ, વિશ્વ, વિશ્વરૂપ,
વ્યથિત હું ને સદૃશ સર્વ લોક. ૨૩

આલો અડેલા બહુ વર્ણવાળા,
ખુલ્લા મુખો, હીસ વિશાલ નેત્રો;
ભાળી, પ્રભો ! પીડિત અંતરાત્મા
પામું ન હું ધીરજ, શાન્તિ, વિષ્ણુ ! ૨૪

ને આપનાં લીધણુ દાઢવાળાં,
મુખો વિલોડી પ્રલયાગ્નિ જેવા,
દિશા ન સૂઝે, સુખયે ન થાય,
પ્રસન્ન હો દેવ ! જગન્નિવાસ ! ૨૫

अमी च त्वां धृतशस्त्रस्य पुत्राः
सर्वे स है वा व नि पा ल संधैः,
क्षीणो द्रोणः सूतपुत्रस्तथासौ
सहात्मदीयैरपि यो ध मु ष्यैः.

२१

वक्त्राणि ते त्वरमाणा विद्यन्ति
दंष्ट्राकरालानि लया न कानि,
ठेयिद्विलम्बा इत्यनान्तरेषु
संहरयन्ते यूयुतैरुत्तमांगैः.

२७

यथा नदीनां बहुवोऽम्बुवेगाः
समुद्रमेवालिमुखा द्रवन्ति,
तथा तमामी नरलोडवीरा
विद्यन्ति वक्त्राण्यभिविज्वलन्ति.

२८

यथा प्रदीप्ता नवलनं पतंग्य
विद्यन्ति नाशाय समृद्धवेगाः,
तथैव नाशाय विद्यन्ति लोका-
श्चवापि वक्त्राणि समृद्धवेगाः.

२९

लोलिहन्ते असमानः समन्ता
ल्लोकाः समान्वदनेन वल्लदृभिः,
ते लोभि रा पूर्यं जगत्समश्नं
भासस्तयोऽशा प्रपन्नि विष्णोः.

३०

અને વળી આ ધૃતરાષ્ટ્રપુત્રો,
ને સગ સર્વે જ ભૂપાલવૃન્દો,
આ કર્ણ, આ દ્રોણ, પિતામહિ આ,
માથે આમારા પણ મુખ્ય ચોદા—

૨૬

પેસે ધસી લીધણ દાકવાળા,
ગિહામણા આ મુખમા તમારા,
દીસે વળી દન્તાની મધ્ય ચોટયા,
ઠાઈકે તો મસ્તકચૂર્ણ શૂરા

૨૭

નદી તણા જેમ અસખ્ય સોત
વેગે ધસે સાગરમા જ-તેમ,
જવલન્ત^૭ તારા મુખમા પ્રવેશે,
સર્વે જ શૂરા નરલોકનાય

૨૮

પેસે પતંગોય પ્રદીપ્ત જાળે,
ઉતાવળા જેમ સ્વનાથ કાળે,
તારા મુખોમા પડતા સર્વેગે,
લોકાય સૌ તેમ વિનાથ માટે

૨૯

જવલન્ત મોઢે ઝસતા બધેથી
ચાટી રહ્યા આપ સમગ્ર સૃષ્ટિ,
પ્રણા વડે વિશ્વ સમસ્ત પુરી,
વિશ્વો ! તપે ઉગ્ર પ્રણા તમારી.

૩૦

આખ્યાહિ મે કેા લવાનુશરૂપેા
 નમેાડસ્તુ તે દેવવર પ્રસીદ્ધ,
 વિજ્ઞાતુમિચ્છામિ લવન્તમાદ્યં
 ન હિ પ્રજનામિ તવ પ્રવૃત્તિમ્.

૩૧

શ્રીભગવાનુવાચ

કાલોડરિમ લો કેશય કૃત્મ વૃદ્ધો
 લો કાન્સ માહર્તુ મિહ પ્રવૃત્તઃ,
 ઋતેડપિ ત્વાં ન લવિધ્યન્તિ સર્વે
 ચેડવસ્થિતા પ્રત્યનીકેષુ યોધાઃ

૩૨

તરમાત્પ્રમુત્તિષ્ઠ યયો લભસ્વ
 જિત્વાશત્રુન્શુદ્ધવ રાજ્યં સમૃદ્ધમ્,
 મયૈવૈતે નિહતા પૂર્વમેવ
 નિમિત્તમાત્રં લવ સંવ્યસાચિન્.

૩૩

દ્રોણં ચ ભીષ્મં ચ જયદ્રથં ચ
 કર્ણું તથાન્યાનપિ યોધવીરાન્,
 મયા હતાસ્ત્વં જહિ મા વ્યથિષ્ઠા
 મુધ્યસ્વ જેતાસિ રણે સપ્તમાન્.

૩૪

સંજય ઉત્તચ

એતચ્છૃત્વા વચનં કેશવસ્થ
 કૃતાં જલિર્વેપમા ન કિરીટી,

કો' કોણ છે આપ, કરાલરૂપ ?
 દેવેશ ! હો વંદન ! હો પ્રસન્ન !
 મુમુક્ષુ છું આપનો, આધસ્વામી,
 પ્રવૃત્તિ બણી શકું ના તમારી.

૪૧

શ્રી ભગવાન બોલ્યા

હું કાલ લોકક્ષયકર્ પ્રવૃદ્ધ
 સંહારના લોઠ અહીં પ્રવૃત્ત;
 તારા વિનાયે નહિ હોય સર્વે
 જે સૈન્યમાં સૈનિક જે ખડા તે.

૪૨

તેથી ખડો થા, કર પ્રાપ્ત કીર્તિ,
 છતી અરિ લોગવ રાજ્ય તદ્દિ;
 મેં પૂર્વથી સર્વ હણી મૂક્યા છે;
 નિમિત્ત થા. કેવલ, સંખસાચી.^{૧૦}

૪૩

આ લીખે ને દ્રોણ નયદ્રયે આ,
 આ કર્ણ ને અન્ય ઘણાય ચોદા;
 મેં જે હુણ્યાતું હણ, ખિન્ન થા મા,
 છતીશ વેરી લડ યુદ્ધમાં આ.

૪૪

સંનય બોલ્યા

મુવાક્ય આ કેશવજી સૂક્ષ્મીને,
 જે હાય ભેડી ધ્રુજતો કિરીટી;^{૧૧}

નમસ્કૃત્વા બૃથ એવાહ કૃષ્ણં
સગદ્રગદં લીલલીલં પ્રણમ્ય.

૭૧

અર્ચુન ઉવાચ

સ્થાને હૃષીકેશ તવ પ્રકીર્ત્યા
જ ગત્ત્વ હૃદયત્વં સુરજ્યતે ચ.
રક્ષાસિ લીલાનિ દિશો દ્રવન્તિ
સર્વે નમસ્યન્તિ ચ સિદ્ધસંધાઃ.

૭૨

કરમાચ્ય તે ન નમેરન્મહાત્મનઃ
ગરીયસે બ્રહ્મણોઽધ્યાધિકર્ત્રે,
અનન્ત દેવેશ જગન્નિવાસ
ત્વમક્ષરં ગદસત્તાપરં ચત્

૭૩

ત્વમાદિદેવં પુત્રપં પુંરાણ-
સ્ત્વમસ્ય વિન્ધસ્ય પરં નિધાનમ્,
વેતાસિ વેદં ચ પરં ચ ધામ
ત્વયા તત્ત્વં વિન્ધમનન્તરૂપ.

૭૪

વાયુર્યમોઽશિર્વરેણુઃ ચ શ્યાંકઃ
પ્રજાપતિસ્ત્વ પ્રપિતામહશ્ચ,
નમો નમસ્તેઽસ્તુ સહસ્રકૃત્વં
પુનશ્ચ બ્રૂયોઽપિ, નમો નમસ્તે.
નમઃ પુરસ્તાદય પૃથતસ્તે,
નમોઽસ્તુ તે સર્વત એવ સર્વં,

૭૫

વંદી-ફરીયે ભયભીત વંદી,
શ્રી કૃષ્ણને કુંઠિત કંઠ^{૧૩} બાળ્યું.

૩૫

અર્જુન જોડ્યા

સ્થાને,^{૧૩} હૃષીકેશ,^{૧૪} તુજ સ્તુતિથી
સંસાર પામે અતિ હર્ષ-પ્રીતિ,
નાસે દિશામાં ભયભીત દેત્રો.
અને નમે છે સહુ સિદ્ધસંઘો.

૩૬

ના કેમ વંદે તમને ? મહાક્રમા !
છો શ્રેષ્ઠ સૌથી, વિધિનાય કર્તા;
અનન્ત ! દેવેશ ! જગન્નિવાસ !
છો સત્-અસતથી પરબ્રહ્મ આપ
તમે પરપુરુષ આદિનાય,
આ સૃષ્ટિનું શ્રેષ્ઠ નિધાન સ્થાન;
વેત્તા અને વેદ્ય, પશં પદ્મેય,
તમે ભયું^{૧૫} વિન્ધ, અનન્તરૂપ !

૩૭

૩૮

વરુણ, અગ્નિ, યમ, ચન્દ્ર, વાત,^{૧૬}
પ્રજાપતિ, બ્રહ્માપિતાય આપ;
હજો નમસ્કાર હજાર વાર !
ફરી હજો વંદન વાર વાર.

૩૯

પ્રત્યક્ષ^{૧૬} હો વંદન-હો પરોક્ષ-^{૧૭}
હો^{૧૮} સૌ દિશે વંદન, સર્વઆત્મ !

अ न न्त पी र्या मि त वि क म स्त्वं
सर्वं सभाप्नोषि ततोऽसि सर्वः.

४०

सजेति भत्वा प्रसभं यदुक्तम्
हे कृष्ण हे यादव हे सजेति,
अलनता महिमानं तवेहं
भया प्रमादप्रलयेन वापि.

४१

य न्या व डा सार्थं म स तृ तो ऽसि
वि डा र श न्या स न वो ञ् ने पु,
ल्लोकाऽथवाप्यन्युत त त्स म क्षं
त त्सा म ये त्वामहमप्रमेयम्.

४२

पितासि लोकस्य चसत्यस्य
त्वमस्य पूज्यश्च गुरुर्गरीयान्,
न त्वत्समेऽस्त्यव्यधिकः कुतोऽन्ये।
लोकत्रयेऽप्यप्रतिमप्रभाव.

४३

तस्मात्प्रलुभ्य प्रक्षिधाय कायं
प्रसादये त्वामहमीशमीड्यम्,
पितेव पुत्रस्य सजेव सज्जुः
प्रिय प्रियायाहंसि देव सेहम्.

४४

अहृष्टपूर्वं हृषितोऽस्मि हृष्ट्य
अयेन य प्रन्ययितं मनो मे,

અખુટ છે શૌર્ય, અનન્ત શક્તિ,
છો સર્વરૂપ જગ વ્યાપ્ત તેથી.

૪૦

પ્રભાવ આ ના કળતાં તમારો,
'હિ કૃષ્ણ !' 'હિ યાદવ !' 'હિ સખે !' જે,
સખા ગણી આમહથી કહ્યું મેં,
પ્રમાદ કે પ્રેમ ચક્રીય કયારે.

૪૧

વિહાર શય્યાસન ભોજને મેં
બેકાન્ત કે, અચ્યુત,^{૧૮} સૌ સમક્ષે,
જે મશ્કરીમાં મસ્તહ છાંડી,
તેની ક્ષમા યાચું, અચિન્ત્ય ! તારી.

૪૨

સમસ્ત આં વિશ્વ તણા પિતા છો,
ને પૂજ્ય, મોટા ગુરુનાય ગુરુ.
ના તુલ્ય કે અન્ય, વિશેષ કયાંથી,
ત્રિલોકમાંયે ? અનુપપ્રસાવી !^{૧૯}

૪૩

તેથી નમી, દેવ ! શરીર ઢાળી
માથું છું હું સ્તુત્ય,^{૨૦} પ્રભો ! કૃપાર્ય,
સહે પિતા પુત્ર સખા સખાને,
પ્રિય પ્રિયા, આપ સહો મનેયે.

૪૪

પૂર્વે અદીકું અવલોકી હપું,
છતાં ભયે વિદલ^{૨૧} ચિત્ત માફં;

તદેવ મે દર્શય દેવ રૂપં
પ્રસીદ દેવેશ જગન્નિવાસ.

૪૫

કિરીટિનં ગદિનં ચક્રહસ્ત-
મિચ્છામિ ત્વાં દ્રઘ્નમહં તયૈવ,
તેનેવ રૂપેષુ ચ તુ હ્યં જે ન
સહસ્રબાહો ભવ વિશ્વમૂર્તે.

૪૬

શ્રીભગવાનુવાચ

મયા પ્રસન્નેન તવાર્જુનેહં
રૂપં પરં- દર્શિતમાત્મયોગાત્,
તેજોમયં વિ શ્વ મ ન ન્ત મા ધં
યન્મે ત્વહન્યેન ન દદ્યૂર્વમ.

૪૭

ન વેદ્યસાધ્યયૈર્નૈ દાને-
ર્ન ચ ક્રિયાભિર્ન તપોભિરુગ્રેઃ,
એવંરૂપઃ શક્ય અહં નૃલોકે
દ્રઘ્નું ત્વ હ ન્યે ન કુરુપ્રવીર.

૪૮

મા તે વ્યથા મા ચ વિમૂઢભાવો
દૃષ્ટ્વા રૂપં ઘોરમીદડમમેહં,
વ્યપેતશીઃ પ્રીતમનાઃ યુનસ્ત્વઃ
તદેવ મે રૂપમિદં પ્રપંથઃ.

૪૯

હાખો મને, દેવ ! સ્વરૂપ તે જ
પ્રસન્ન હો, દેવ ! જગન્નિવાસ !

૪૫

હાથે ગદા ચક્ર, મુકુટ માથે
એવા જ મુદ્ગુ અવલોકવાને,
યાઓ ચતુર્ભુજ રૂપે ફરીથી
મહાસનાહો !^{૧૩} પ્રભુ ! વિશ્વમૂર્તિ !

૪૬

‘ શ્રી ભગવાન બોલ્યા

દાખ્યુ તને, અર્જુન ! આત્મયોગે
સ્વરૂપ આ શ્રેષ્ઠ કૃપા કરી મે
વિરાટ, તેજોમય, આદિ, જે તે
પૂર્વે ન હોતુ તુજ ભિન્ન અન્યે

૪૭

ન વેદથી યજ્ઞ તથા ક્રિયાથી,
ન દાન કે ઉમ^{૧૪} તપેય કોથી-
વિલોકવો આમ નવોકમાહી^{૧૫}
તારા વિના શક્ય ન, મવ્યસાચી !

૪૮

વ્યથા ન હો કે નવ મૂઢતાય
આવુ વિલોકી મુજ ઉચ્ચ રૂપ,
પ્રસન્ન, નિર્ભીત^{૧૬} ખની, ફરી તુ
વિલોક આ તે જ સ્વરૂપ મારુ

૪૯

સંગ્રહ ઉવાચ .

ઇત્યર્જુનં વાસુદેવસ્તથોક્ત્વા
સ્વકં રૂપં દર્શયામાસ ભૂયઃ,
આશ્વાસયામાસ ચ ભીતમેનઃ
ભૂત્વા પુનઃ સૌમ્યવયુર્મહાત્માઃ

૫૦

અર્જુન ઉવાચ

દદ્ધવેદં માનુષં રૂપં તવ સૌમ્યં જનાર્દન,
ઇદાનીમસ્મિ સંવૃત્તઃ સચેતાઃ પ્રકૃતિં ગતાઃ

૫૧

શ્રીભગવાનુવાચ

સુદુર્દર્શમિદં રૂપં દદ્ધવાનસિ યન્મમ,
દેવા અમ્યસ્ય રૂપસ્ય નિત્યઃ દર્શનકાંક્ષિણાઃ

૫૨

નાહં વેદૈર્ન તપસા ન દાનેન ન ચેત્યયા,
શક્ય એવંવિધો દ્રષ્ટું દદ્ધવાનસિ માં યથા

૫૩

ભક્ત્યા ત્વનન્યથા શક્ય અહમેવંવિધોઽર્જુન,
શાન્તં દ્રષ્ટું ચ તત્ત્વેન પ્રવેશ્ટું ચ પરંતપ

૫૪

મત્કર્મકૃન્મત્પરમો મદ્ભક્તઃ સંગવર્જિતઃ,
નિવેરઃ સર્વભૂતેષુ યઃ સ મામેતિ પાશુડવ

૫૫

અગિયારમો અધ્યાય સંપૂર્ણ

સજય યોલ્યા

આતુ કહી અર્જુનને કૃત્રિયે,
દાખ્યુ સ્વરૂપ નિજ વાસુદેવે,
પછી પ્રભુએ થઈ સૌમ્યમૂર્તિ
એ ભીતને^{૧૭} ધીરજ ખૂબ દીધી

૫૦

અર્જુન યોદ્યા

હેખી આ આપતુ શાન્ત જનરૂપ, જનાર્દન !
ખની સચેત આત્યારે થયો હું સ્વસ્થ ને સ્થિર

૫૧

શ્રી ભગવાન યોલ્યા

જોયુ આ રૂપ મારું જે તે જોયુ અતિહુલ્ભ,
દેવોએ ઈચ્છતા નિત્ય આ રૂપતુ જ દર્શન

૫૨

ન વેદે, ન તપે-દાને અથવા તો ન યજ્ઞથી,
શક્ય હું આમ જોવાવો જોયો તે જોવી રીતથી

૫૩

શક્ય, અર્જુન ! આ રીતે અનન્ય લક્ષિતથી જ તો
તરૂણથી જાણવો, જોવો, એકત્વભાવ પામવો

૫૪

મારા માટે કરે કર્મો અસપ^{૧૮} ભક્ત મત્પર,^{૧૯}
નિર્વે^{૨૦} સર્વજૂતે તે પામે મને જ, પાડવ

૫૫

અગિયારમો અધ્યાય સ પૂર્ણ

अमृताञ्जलि

पारमे अर्ध्याय

लङ्कितयोग

अर्जुन उवाच

एवं सततयुक्ता ये लङ्कतास्त्वां पथुं पासते,
ये व्याप्यक्षरमव्यक्तां तेषां हे योगवित्तमाः । १

श्रीलङ्कितानुवाच

मयावेश्य मनो ये मां नित्ययुक्ता उपासते,
श्रद्धया परयोपेतास्ते मे युक्ततमा मताः । २

ये त्वक्षरमनिर्द्देश्यमव्यक्तां पथुं पासते,
सर्वत्रगमयित्वा य दृढस्थमचलं भुवम् । ३

स नियम्येन्द्रियग्रामं सर्वत्र समप्लुद्धयः,
ते प्राप्नुवन्ति मामेव सर्वभूतहिते रताः । ४

ह्येतेशोऽधिकतरस्ते पाभ्यक्ततासङ्गश्चेनसागः,
अन्यक्ता हि गनिर्दुष्पं देहवद्भिरर्वाप्यते । ५

ये तु सर्वाणि कर्माणि भ्रमि सन्त्यस्य भर्तृणां,
अनन्येनैव योगेन मां ध्यायन् उपासते । ६

અમૃતાન્બલિ

બારમો અધ્યાય

ભક્તિયોગ

અર્જુન બોલ્યા

ગૂથાયેલા સદા આમ જે લકનો આપને લાજે,
ને જે અક્ષર અવ્યક્ત—તે બેમા શ્રેષ્ઠ કોણુ છે ? ૧

શ્રી ભગવાન બોલ્યા

મારામા મન ગૂથી જે શ્રેષ્ઠ શ્રદ્ધાલયી મને,
ધ્યાનમગ્ન લાજે નિત્ય, તે યોગી શ્રેષ્ઠ માન્ય છે. ૨

અને અચિન્ત્ય, અવ્યક્ત, કૂટસ્થ,^૧ અચલ, વ,
સર્વવ્યાપી, અનિર્દેશ્ય,^૨ અક્ષરને ઉપાસતા. ૩

વશી ઇન્દ્રિયસંઘાત,^૩ સર્વન સમદર્શી જે,
સર્વભૂતહિતે રહ્ય, તેયે મને જ મેળવે. ૪

બ્રહ્મા ચિત્ત ચોટાટ, તેને શ્રમ લપો પડે,
કળે દેહાભિમાનીથી બ્રહ્મા ગનિ વાય છે ૫

મારામા સર્વ કર્મોને અર્પી જે મત્પરાયણ,
અનન્ય યોગથી સેવે સદા ધ્યાન ધરી યુગ ૬

તેષામહ સસુદ્ધર્તા મૃત્યુસંસારસાગરાત્,
લવામિ નથિરાત્પાર્થ મધ્યાવેશિતચેતસામ્. ૭

મધ્યેવ મન આધત્સ્વ મયિ બુદ્ધિં નિવેશય,
નિવબિધ્યસિ મધ્યેવ અત ભિર્વ ન સંશય ૮

અથ ચિત્ત સમાધાતું ન શકનોપિ મયિ સ્થિરમ્,
અભ્યાસયોગેન તતો મામિચ્છાપ્તુ ધનંજય ૯

અભ્યાસેડમ્મસમર્થોડસિ મતકર્મપરમો લવ,
મહર્થમપિ કર્માણિ કુર્વન્સિદ્ધિમવાપ્સ્યસિ. ૧૦

અયૈતદમ્મશક્ટોડસિ કર્તું મધોગમાશ્રિતં,
સર્વકર્મફલત્યાગં તત કુરે યતાત્મવાન્. ૧૧

અથો હિ જ્ઞાનમભ્યાસાન્જ્ઞાનાદ્ધ્યાનં વિશિષ્યતે,
ધ્યાનાતકર્મફલત્યાગસ્ત્યાગાન્છાન્તિરનન્તરમ્. ૧૨

આદ્વેષઃ સર્વભૂતાના મૈત્ર- કરુણ એવ ચ,
નિર્મમા નિરહંકાર સમદુઃખસુખ ક્ષમી. ૧૩

સંતુષ્ટ સતતં ચેત્તી યતાત્મા દૃઢનિશ્ચયં,
મધ્યર્પિતમનોબુદ્ધિર્થો મદ્ભક્ત સ મે પ્રિય. ૧૪

યસ્માન્નોદિજતે લોકો લોકાન્નોદિજતે ચ ય,
હર્ષામર્ષલયોદ્વેગૈર્મુક્ટો ય સ ય મે પ્રિય. ૧૫

મારામય બનેલા તે લક્ષ્મીનો હું ઉતાવળે,
ઉદ્ધારક બનું, પાર્થ, મૃત્યુ-સંસાર-સાગરે. ૭

ગૂંચ તું મન મારામાં, સંલગ્ન પુદ્ધિ હું-મહી,
તો મારામાં જ નિશ્ચય, તું વસીશ હવે પછી. ૮

જો તારું મન મારામાં નિશ્ચલ ના કરી શકે,
તો, પાર્થ, પામવા ઇચ્છ, અવ્યાસયોગથી મને ૯

અવ્યાસેયે કરે ના તો ત્યા મહર્મપરાયણ, ૪
હું કાળે કરતો કર્મ સિદ્ધિ પામીશ, ભારત ! ૧૦

કરી શકે ન આવે તો આલંબી મુજ યોગને,
સર્વકર્મદલો છાંડ રાખીને મન સંયમે. ૧૧

જ્ઞાન અવ્યાસથી ઝેઝ, જ્ઞાનથી ધ્યાન ઉત્તમ,
ધ્યાનથી ફલનો ત્યાગ, ત્યાગથી શાન્તિ સત્વર. ૧૨

મિત્ર-ક્ષમા-કયાભાવ, આત્મભાવ જ સર્વમાં,
નિર્મમ, નિરહંકાર, સમાન સુખ-દુઃખમાં. ૧૩

સદા સંતુષ્ટ યોગી જે સંયમી નિશ્ચયે સ્થિર,
મન-પુદ્ધિ મને અર્પ્યા, તે ભક્ત મુજને પ્રિય. ૧૪

હુઃખી ના લોક જેનાથી ને હુ ખી લોકથી ન જે,
હર્ષ-દ્વેષ-ભયોદ્વેગે મુક્ત છે, પ્રિય તે મને. ૧૫

અનપેક્ષાઃ શુચિર્દક્ષ ઉદાસીનોઃ મતંયથઃ,
સર્વારંભપરિત્યાગી યો મદ્રુભક્તઃ સ મે પ્રિયઃ. ૧૧

યો ન દૃષ્યતિ ન દ્રેષ્ટિ ન શોચતિ ન કાંક્ષતિ,
શુભાશુભપરિત્યાગી ભક્તિમાન્યઃ સ મે પ્રિયઃ ૧૭

સમઃ શત્રૌ ચ મિત્રે ચ તથા માનાપમાનયોઃ,
શીતોષ્ણસુખદુઃખેષુ સમઃ સંગવિવર્જિતઃ ૧૮

તુલ્યનિન્દાસ્તુતિર્મોની સંતુષ્ટો યેન કેનચિત્,
અનિકેતઃ સ્થિરભતિર્ભક્તિમાન્મે પ્રિયો નરઃ ૧૯

યે તુ ધર્મ્યામૃતમિદં યથોક્તં પશ્યુપાસતે,
શ્રદ્ધધાના મત્પરમા ભક્ત્યાસ્તેડવીવ મે પ્રિયાઃ ૨૦

ભારતીય અધ્યાય સંપૂર્ણ

વ્યથારૂન્ય, સ્પૃહારૂન્ય, ઉદાસી,^૬ શુદ્ધ, બ્રથત,
તે સર્વકર્મસંન્યાસી મારો ભક્ત મને પ્રિય ૧૬

કરે ના હર્ષ કે શોક, રાગ કે દ્વેષ ના કરે,
જે શુભાશુભનો ત્યાગી, તે ભક્ત પ્રિય છે મને. ૧૭

સમાન શત્રુ-સ્નેહીમાં તથા માનાપમાનમાં,
ટાઢે-તાપે, સુખેદુઃખે મમ, અસંગ સર્વમાં. ૧૮

સમાન સ્તુતિ ને નિન્દા, મૌની,^૭ સંતુષ્ટ સર્વદા,
સ્થિરમતિ, નિરાધાર, ભક્ત જે પ્રિય તે મને. ૧૯

આ ધર્મામૃત શ્રદ્ધાથી જે વિધિયુક્ત સેવતા,
મને સર્વાત્મ માની, તે ભક્તો પ્યારા મને ઘણા. ૨૦

બારમેા અધ્યાય સંપૂર્ણ

અમૃતાબ્જલિ

તેરમો અધ્યાય

ક્ષેત્રક્ષેત્રજ્ઞવિભાગયોગ

શ્રીભગવાનુવાચ

ઈદં શરીરં કૌન્તેય ક્ષેત્રમિત્યભિધીયતે,
એતદ્યો વેત્તિ તં બ્રાહ્મુઃ ક્ષેત્રજ્ઞ ઇતિ તદ્વિદઃ. ૧

ક્ષેત્રજ્ઞં યાપિ મમં વિદ્ધિ સર્વક્ષેત્રેષુ ભારત,
ક્ષેત્રક્ષેત્રજ્ઞયોજ્ઞાનં ચત્તજ્ઞજ્ઞાનં મતં મમ. ૨

તત્ક્ષેત્રં યચ્ચ યાદ્યુચ્ય ચદ્ધિકારિ ચતશ્ચ યત્,
સ ચ યો ચત્પ્રભાવશ્ચ તત્સમાસેન મે શૃણુ. ૩

ઋવિસિર્બહુધા ગીતં છન્દોભિવિવિધેઃ પૃથક્,
બ્રહ્મસૂત્રપદે શ્ચૈવ હેતુમદ્ભિવિનિશ્ચિનૈ. ૪

મહાભૂતાન્યહકારો ણુદ્ધિરવ્યક્તમેવ ચ,
ઇન્દ્રિયાણિ દશૈકં ચ પચ્ચ ચેન્દ્રિયગોચરા. ૫

ઇન્ધ્રિયા દેયઃ સુખં દુઃખં સંઘાતશ્ચેતના ધૃતિઃ,
એતત્ક્ષેત્રં સમાસેન સવિકારગુહાહુતમ્. ૬

અમૃતાઞ્જલિ

તેરમો અધ્યાય

ક્ષેત્રક્ષેત્રજ્ઞવિભાગયોગ

શ્રી ભગવાન યોગ્યા

ક્ષેત્રક્ષેત્રજ્ઞના જ્ઞાતા કહે ક્ષેત્ર શરીરને,
ને ક્ષેત્રજ્ઞ કહે ક્ષેત્રે વસેલા જાણનારને. ૧

ને, પાદ^૧, સર્વ ક્ષેત્રોમા ક્ષેત્રજ્ઞ જાણુ છું મને,
ક્ષેત્રક્ષેત્રજ્ઞ તુ જ્ઞાન તે જ છે જ્ઞાન હું-મને ૨

સૂષુ, તે ક્ષેત્ર જે, જેવું જ્યાથી, તેમા વિકાર જે,
વળી ક્ષેત્રજ્ઞ જે, જેવો, તે સક્ષેપે કહું તને ૩

જહુધા^૨ ઋષિઓએ ને વેદે વિવિધ મતથી,
અક્ષસૂત્રપદે ભાષ્ય સુનિશ્ચિત પ્રમાણથી ૪

બુદ્ધિ, પચમહાભૂતો ને અહકાર, પ્રકૃતિ,
મન, ઇન્દ્રિયો તેના પાચેયે વિષયો વળી ૫

પચ્છા, દેવ, સુષો, દુષો, ધૃતિ,^૩ સઘાત^૪, ચેતના,
સક્ષેપમા તને યોધ્યુ વિકારો સહ ક્ષેત્ર આ. ૬

अमानित्वमदम्भित्वमहिंसा क्षान्तिराजं वम्,
आचार्योपासन शौचं स्वैर्यमात्मविनिग्रहः. ७

छन्द्रीयार्थेषु वैराग्यमनङ्कार एव च,
जन्म मृत्युजरा व्याधि दुःखदोषानुदर्थं नम्. ८

असङ्गितरनलिपवंगं पुत्रहा र गृहा दि पु,
नित्यं च समश्चित्तवमिष्टानिष्टोपपत्तिषु ९

भयि आनन्दयोगेन लङ्कितरव्यभियाशिष्टी,
विविक्ता हे शसे वि त्व म र ति र्ज न स' स हि. १०

अध्यात्मज्ञान नित्य त्वतत्त्वज्ञानार्थं दर्शनम्,
एतलज्ञानमिति भोक्तृभक्षणं यदतोऽन्यथा. ११

ज्ञेयं यत्तत्रवक्ष्यामि यल्लात्वाभृतमभ्युते,
अनादिमत्परं ब्रह्म न सत्तत्तासदुच्यते. १२

सर्वत पाप्मिषा हं तत्सर्वतोऽक्षिशिरोभुजम्,
सर्वत श्रुतिमद्वैतोके सर्वमावृत्य तिष्ठति १३

सर्वेन्द्रियगुणुपासासं सर्वेन्द्रियविवर्जितम्,
असङ्गतं सर्वलभ्येव निर्गुणं गुणलोहपृथ १४

अद्विरन्ताश्च भूतानामय र यरमेव च,
सूक्ष्मत्वात्तद्विज्ञेय दूरस्थ आनिष्ठे च तत्. १५

- અમાનીત્વ, અદંભીત્વ, અહિંસા, આર્જવ^૪ ક્ષમા,
અક્રમનિશ્ચય ને સ્વૈર્ય,^૫ શુરુભક્તિ, પવિત્રતા. ૭
- વિષયો પ્રતિ વૈરાગ્ય, અહનેા ત્યાગ^૬ તેમજ.
જન્મ-મૃત્યુ-જરા-વ્યાધિ-દુઃખ-દોષોનું^૭ દર્શન. ૮
- અમૂલ્યતા, અનાસક્તિ પુત્ર-પત્ની-ગૃહાદિમા^૮,
ચિત્તની સમતા નિત્ય પ્રિય-અપ્રિય પામતાં. ૯
- અનન્ય યોગથી ભક્તિ નિશ્ચલ મુજ એકમા,
અપ્રીતિ વિષયી સઘે,^૯ પ્રીતિ એકાન્તવાસમાં. ૧૦
- અધ્યાત્મજ્ઞાનમાં નિષ્ઠા, તત્ત્વજ્ઞાનાર્થે ચિત્તના,
કષ્ટુ^{૧૦} આ સર્વ^{૧૧} તો જ્ઞાન એથી અજ્ઞાન અન્યથા^{૧૨} ૧૧
- જે ક્લેષ^{૧૩} તે કહું જેને બાણીને મોક્ષ મેળવે,
તે અનાદિ પરં બ્રહ્મ સત્-અસત્ કથાય તે. ૧૨
- સર્વત્ર હસ્ત ને પાદ, નેત્ર, શિર, ગુપ્તો બધે,
સર્વત્ર કષ્ટ^{૧૪} જૂતોમાં, સર્વને આવરી રહે. ૧૩
- સર્વેન્દ્રિયગુણે બાસે નિરિન્દ્રિય^{૧૫} જ્ઞાપ્ય જે,
નિગૂંધ, ગુણ સોકતાયે, ભર્તા તોયે અસંગ તે. ૧૪
- જૂતોમાં જૂતની બહાર ને ચરાચર સર્વમાં,
સદ્ગત તેથી જણાયે ના, દૂર તોયે સમીપમાં ૧૫

अविभक्तं य ब्रूतेषु विभक्तमिव वा स्थितम्,
 ब्रूतमर्तुं य तन्नेयं असिष्यु प्रभविष्यु य. १६

न्योतिषामपि तन्मन्योतिस्तमसः परमुच्यते,
 ज्ञानं ज्ञेयं ज्ञानगम्यं हृदि सर्वस्य विहितम्. १७

धृति क्षेत्रं तथा ज्ञानं ज्ञेयं योक्तुं समासतः,
 भद्रभक्त एतद्विज्ञाय भद्रभावायेपपद्यते, १८

प्रकृतिं पुरुषं यैव विद्वचनादी उभावपि,
 विकारांश्चशुक्लांश्चैव विद्धि प्रकृतिसंनयनम्. १९

कार्यं करणकर्तृत्वे हेतुः प्रकृतिरुच्यते,
 पुरुषः सुखदुःखानां लोकतृत्वे हेतुरुच्यते. २०

पुरुषः प्रकृतिरयो हि शुक्ले प्रकृतिर्न-शुक्लान्,
 कारणं शुक्लसंगोऽस्य सदसघोनिष्कम्भम्. २१

उपद्रष्टानुमन्ता य कर्ता लोकता भवेत्परः,
 परमात्मेति व्याप्युक्तो हृदिऽस्मिन्पुरुषः परः. २२

य एव वेत्ति पुरुषं प्रकृतिं च शुक्लैः सह,
 सर्वथा वर्तमानोऽपि न स ब्रूयोऽणिजयते. २३

ध्यानेनात्मनी परयन्ति केचिदात्मानमात्मना,
 अन्ये सांख्येन योगेन कर्मयोगेन व्यापरे. २४

અવિભક્ત^{૧૨} છતાંયે તે જૂતે વિભક્ત થું દિસે,
જૂતીને જન્મ દે, પોપે, અસેયે^{૧૩} તે જ જ્ઞેય છે. ૧૧

ન્યોતિઓનુંય તે ન્યોતિ, પર પ્રકૃતિથી કહ્યું,
જ્ઞાન, જ્ઞેય, જ્ઞાનગમ્ય^{૧૪} સર્વનાં હૃદયે રહ્યું. ૧૭

ક્ષેત્ર, જ્ઞાન તથા જ્ઞેય કહ્યાં સંક્ષેપમાં તને,
મારે ભક્ત લહી એને પામે મારા સ્વરૂપને. ૧૮

ક્ષેત્ર-ક્ષેત્રજા બનેયે અનાદિ ભણુ તત્ત્વથી,
શુણુ તથા વિકારોને જન્મેલા ભણુ ક્ષેત્રથી. ૧૯

કાર્ય, કારણ, કર્તૃત્વે^{૧૫} માયા હેતુ કથાય છે.
લોકકર્તૃત્વે^{૧૬} સુખ-દુઃખોના ભવ હેતુ કથાય છે, ૨૦

ક્ષેત્રજન્મ શુણુ સેવે ક્ષેત્રજા ક્ષેત્રમાં રજ્યો,
સદસદ ચોનિમાં એને જન્મભાવે શુણુસગ તો ૨૧

સાક્ષી, સંમતિદાતા ને ભર્તા. લોકતા, મહેશ્વર,
કથાયો પરમાત્માયે દેહમાં પુરુષોત્તમ. ૨૨

આ રીતે જે શુણુ સાથે ભણે પુરુષ-પ્રકૃતિ,
સર્વયા વર્તતોયે તે ફરીથી જન્મતો નથી. ૨૩

રૂપે છે કોક આત્માને આત્મામાં ધ્યાનયોગથી,
કાઇ તો સાંખ્યયોગે ને વળી કો કર્મયોગથી. ૨૪

અન્યે ત્વેવમજ્ઞનન્તાઃ શ્રુત્વાન્યેભ્ય ઉપાસતે,
તેઽપિ ચાતિતરન્ત્યેવ મૃત્યું શ્રુતિપરાયણાઃ. ૨૫

યાવત્સંજાયતે કિંચિત્સત્ત્વં શ્યાવરજંગમમ્,
શેત્ર શેત્ર જ્ઞ સંયોગાત્તદ્દિદિભરતપંભ. ૨૬

સમં સર્વેષુ ભૂતેષુ તિષ્ઠન્તં પરમેશ્વરમ્,
વિનશ્યત્ત્વવિનશ્યન્તં ચઃ પશ્યતિ સ પશ્યતિ. ૨૭

સમં પશ્યન્દિ સર્વંત્ર સમવસ્થિતમીશ્વરમ્,
ન હિનશ્યાત્મનાત્માનં તતો યાતિ પરાં ગતિમ્. ૨૮

પ્રકૃત્યેવ ચ કર્માણિ ક્રિયમાણાનિ સર્વથા,
ચઃ પશ્યતિ તથાત્માનમકર્તારં સ પશ્યતિ. ૨૯

યદા ભૂતપૃથગ્લાવમેકસ્થમણુપશ્યતિ,
તત એવ ચ વિસ્તારશ્રદ્ધા સંપદ્યતે તદા. ૩૦

અનાદિવાનિર્ગુણત્વાત્પરમાત્માયમન્યયઃ,
શરીરશ્ચોઽપિ કૈન્તેષ ન કરોતિ ન લિપ્યતે. ૩૧

યદા સર્વગતં સૌદમ્યાદાકાશં નોપલિપ્યતે,
સર્વત્રાવસ્થિતો દેહે તથાત્મા નોપલિપ્યતે. ૩૨

યદા પ્રકાશયત્યેક કૃત્સ્ન લોકમિમં રવિઃ,
શેત્ર શેત્રી તથા કૃત્સ્નં પ્રકાશયતિ ભારત. ૩૩

શેત્ર શેત્ર જ્ઞયોરેવમન્તરં જ્ઞાનચક્ષુષા,
ભૂતપ્રકૃતિમોક્ષં ચ યે વિદુર્યાન્તિ તે પરમ્. ૩૪

તેરમે અધ્યાય સંપૂર્ણ

- જેમ ના જાણુતા કેા તે શાણુથી સાંભળી બસે,
થદ્વાથી જોધ ધારેલા તે પણ મૃત્યુને તરે. ૨૫
- હિત્યન્ત થાય જે કાંઈ વસ્તુ સ્થાવર-જંગમ,
જાણુ તે જીવ-માયાના સંયોગથી જ જીવજે. ૨૬
- વિનાશી સર્વ જુતોમાં અનાશી પરમાત્મને—
જે સમભાવથી દેખે તે જ યથાર્થ દેખતો. ૨૭
- ઇશને જે જુએ તુલ્ય સર્વત્ર સમભાવથી,
આત્માથી ના હણે આત્મા તેથી પામે પરંગતિ. ૨૮
- પ્રકૃતિથી જ સૌ કર્મો સર્વથા થાય જાણુતો,
ને આત્માને અકર્તા જે દેખે તે યોગ્ય દેખતો. ૨૯
- જુતોતું વિજ્ઞ અસ્તિત્વ એકનામા જુએ અને
તેથી વિસ્તાર્યે દેખે ત્યારે તે પ્રજ્ઞ મેળવે. ૩૦
- જન્મ-વિકાર ના તેથી અવ્યય પરમાત્મ આ
ન કરતો ન લેપાતો શરીરમા રહ્યો છતાં. ૩૧
- સર્વવ્યાપક ને સૂક્ષ્મ વ્યોમ અલિપ્ત જેમ છે,
તેમ અલિપ્ત છે આત્મા રહેલો દેહમા બધે ૩૨
- પ્રકાશે એકલો સૂર્ય જેમ આ સર્વ વિશ્વને,
પ્રકાશિત કરે તેમ ક્ષેત્રજ સર્વ ક્ષેત્રને. ૩૩
- ક્ષેત્રક્ષેત્રજનો લેદ, જૂત-પ્રકૃતિ-મોક્ષ જે,
જ્ઞાનચક્ષુ વડે આમ જાણે, તે ગોક્ષ મેળવે. ૩૪

अमृताञ्जलि

चौदमो अध्याय

शुश्रूत्रयविकारागयोग

श्रीकृष्णवानुवाच

परं ब्रूयं प्रवक्ष्यामि ज्ञानानां ज्ञानमुत्तमम्,
यत्प्रदात्वा मुनयः सर्वे परां सिद्धिमितो गताः १

एतं ज्ञानमुपाश्रित्य मम साधर्म्यमागतां,
अर्गेऽपि नोपजयन्ते प्रलये न व्यथन्ति यः २

मम येनिर्भूतद्वन्द्वं तस्मिन्नावलम्ब्य
संलपः सर्वभूतानां ततो लवति भारत ३

सर्वं येनिषु कौन्तेय भूतैश्च सलवन्ति यः,
तासां ह्यहं भूद्योनिर्बन्धं जीवप्रदः पिता ४

सर्वं रश्मस्तम इति शुश्रू प्रकृतिसंलवां,
निष्पन्नन्ति महाभाहो देहे देहिनमव्ययम् ५

तत्र सर्वं निर्मलत्वात्प्रकाशकमनामयम्,
सुप्रसङ्गेन ज्ञप्तिनाति ज्ञानसङ्गेन चानघ ६

रज्जे सागात्मकं विद्धि तृष्णासङ्गसमुद्भवम्,
तन्निष्पन्नाति कौन्तेय कर्मसङ्गेन देहिनम् ७

અમૃતાન્બલિ

ચૌદમો અધ્યાય

ગુણત્રયવિભાગયોગ

શ્રી ભગવાન બોલ્યા

- ફરી બોધું પરં જ્ઞાન જે જ્ઞાનોમાંય ઉત્તમ,
જે ભણી મુનિ સૌ પામ્યા દેહાન્તે મોક્ષનું પદ. ૧
- જેઓ આ અજ્ઞાન આલંબી પામ્યા મારા સ્વરૂપને,
સૃષ્ટિકાલે ન તે જન્મે, પ્રલયમાંય ના થલે. ૨
- મારું ક્ષેત્ર મહદ્ પ્રલય તેમાં હું સ્થાપુ બીજને,
તેથી સંપૂર્ણ બૂતોનો, કારન, જન્મ થાય છે. ૩
- સઘળી યોનિઓમાં જે શરીરો જન્મ ધારતા,
તેમની મા મહામાયા ને ઉત્પાદક હું પતા. ૪
- ક્ષેત્રજન્ય શુદ્ધો જે આ સત્ત્વ, રજ તથા તમ,
બાંધે અન્યથા ક્ષેત્રીને, મહાબાહો, શરીરમાં. ૫
- નિર્વિકાર તથા સ્વચ્છ ને પ્રકાશક તે મહર્ષિ,
જે સત્ત્વગુણ તે બાંધે જ્ઞાનને સુખસંગથી. ૬
- વૃષ્ટા-આસક્તિ જન્માવે રાગાત્મક રમેગ્રસ્ત,
બાંધે છે તે જ દેહીને કરીને કર્મબોધિત. ૭

- तमसवज्ञानञ्च विद्धि मोहनं सर्वदेहिनाम्,
प्रमादाद्यस्य निद्राभिस्तन्निष्पन्नाति ८
- सत्त्वं सृष्टे संन्ययति रजः कर्मणि व्यासत,
ज्ञानमावृत्य तु तमः प्रमादे संन्ययत्युत. ९
- एवस्तमश्चासिञ्ज्य सत्त्वं लवति व्यासत,
रजः सत्त्वं तमश्चैव तम सत्त्वं रजस्तथा. १०
- सर्वं ह्येतेषु देहेऽस्मिन्प्रकाश उपलयते,
ज्ञानं यदा तदा विद्याद्विवृद्धं सत्त्वमित्युत ११
- लोभः प्रवृत्तिराश्मन् कर्मण्युभयम् स्पृहा,
एवमेतानि जायन्ते विवृद्धे भरतर्षभ. १२
- अप्रकाशोऽप्रवृत्तिश्च प्रमादो मोहश्चैव च,
तममेतानि जायन्ते विवृद्धे कुशेनन्दन १३
- यदा सत्त्वे प्रवृद्धे तु प्रलयं याति देहसूत,
तदा तमो विहां लोभानमत्यान्प्रतिपद्यते. १४
- रजसि प्रलयं गत्वा कर्मसंगिषु जायते,
तथा प्रलीनस्तमसि भूदयोनिषु जायते १५
- कर्मण्यु सुकृतस्याहु सात्त्विकं निर्मलं ह्रस्वम्,
रजसस्तु ह्रस्वं दुर्धमज्ञानं तमस ह्रस्वम्. १६
- सत्त्वात्स जायते ज्ञानं रजसो लोभश्चैव च,
प्रमादमोहौ तमसो लवतोऽज्ञानमेव च. १७

- તમ અજ્ઞાનથી જન્મે કરે છે ગુણ સર્વને,
ખાંધે છે જીવને તે તો નિદ્રા, પ્રમાદ, આળસે. ૮
- સત્ત્વ તો સુખમાં જોડે ને રજોગુણ કર્મમાં,
ને તમ આવરી જ્ઞાન જોડે છે જ પ્રમાદમાં. ૯
- રજસ્તમ હટાવીને પામે સત્ત્વ વિદ્યાસને,
રજોગુણ તમઃસત્ત્વ, તમ તે રજસત્ત્વને ૧૦
- દેહનાં સર્વ દારોમાં જ્ઞાન-પ્રકાશ જીપજે,
તે સમે જાણવું પામ્યે સત્ત્વગુણ વિકાસને. ૧૧
- પ્રવૃત્તિ, કર્મ-આરભ, અશાન્તિ, લોભ, લાલસા,
રજોગુણ વધે ત્યારે થાય ઉત્પન્ન સર્વ આ ૧૨
- પ્રવૃત્તિ ના, વિવેકે ના, હોય પ્રમાદ, મૂઠતા,
તમોગુણ વધે ત્યારે થાય ઉત્પન્ન સર્વ આ ૧૩
- સત્ત્વની વૃદ્ધિમાં જ્યારે દેહી ત્યાગે શરીરને,
ત્યારે ઉત્તમ જ્ઞાનીના નિર્મલ લોક મેળવે. ૧૪
- રજોગુણ મરી જન્મે કર્મસંગી મનુષ્યમાં,
ને તમસમાં મરેલો તે જન્મે છે મૂઢ્યોત્તમમાં. ૧૫
- કહે છે પુણ્ય કર્મોનું ફલ સાત્ત્વિક નિર્મલ;
રજનું ફલ છે દુઃખ, અજ્ઞાન તમનું ફલ ૧૬
- જન્મે સત્ત્વગુણે જ્ઞાન, લોભ જન્મે રજોગુણે,
મોહ, પ્રમાદ, અજ્ઞાન જીપજે તમોગુણે. ૧૭

ઉધ્વં ગચ્છન્તિ સત્ત્વસ્થામધ્યે તિષ્ઠન્તિ રાજસાં,
જઘન્યશુણ્ણવૃત્તિસ્થા અધો ગચ્છન્તિ તામસાં. ૧૮

નાન્યં શુણ્ણેભ્યં કર્તારં યદા દ્રષ્ટાનુપશ્યતિ,
શુણ્ણેભ્યશ્ચ પરં વેત્તિ મદ્રભાવં સોડધિગચ્છતિ ૧૯

શુણ્ણાનેતાનતીત્ય ત્રીન્દેહી દેહસમુદ્ભવાન્,
જન્મમૃત્યુજરાદુ યૈર્વિશ્વકર્તોડમૃતમશ્નુતે. ૨૦

અર્જુન ઉવાચ

કૈર્લિંગેશ્વીન્શુણ્ણાનેતાનતીતો ભવતિ પ્રભો
કિં માચાર કથં ચૈતાંશ્વીન્શુણ્ણાનતિવર્તતે ૨૧

મીભગવાનુવાચ

પ્રકાશ ચ પ્રવૃત્તિં ચ મોહમેવ ચ પાણ્ડવ,
ન દ્વેષ્ટિ સપ્રવૃત્તાનિ ન નિવૃત્તાનિ કાક્ષતિ ૨૨

ઉદાસીનવદાસીનો શુણ્ણ્યો ન વિચિન્ત્યતે,
શુણ્ણા વર્તન્ત્ય હત્યેવ ચોડવતિષ્ઠતિ નેગતે ૨૩

સમદુઃખસુખ સ્વરથ સમલોપાશ્મકાચર્ન,
તુલ્ય પ્રિયા પ્રિયો ધીરસ્તુત્યનિન્દાત્મસસ્તુતિ. ૨૪

માનાપમાનયોરતુલ્યસ્તુત્યો મિત્રારિપક્ષયો,
સંવારમ્ભપન્તિયાગી શુણ્ણાવીત સ ઉચ્યતે ૨૫

સત્વશુણી ચડે જિયે, રહે મધ્યે રજ્જેશુણી,
ને અધોગતિ પામે છે હીનવૃત્તિ તમેાશુણી. ૧૮

શુણેાથી અન્ય કેા કર્તા જ્યારે દ્રષ્ટા ન દેખતો,
શુણાતીત^૧ લહે ત્યારે મારું સ્વરૂપ પામતો. ૧૯

કાયાને જન્મ દેનારા આ ત્રણુ શુણુ જે ત્યજે,
જન્મ-મૃત્યુ-જરા-દુઃખે છૂટી તે મોક્ષ મેળવે. ૨૦

અર્જુન યોધ્યા

ત્રિશુણાતીતના શા શા લક્ષણો હોય છે, પ્રભો !
આચાર હોય શો તેનો ? ત્રિશુણે કેમ જ્ઞાતો ? ૨૧

શ્રી ભગવાન યોધ્યા

જીપાન્યાં હોય પ્રવૃત્તિ, પ્રકાશ, મોહ દેહમા,
તોયે તે ન કરે દ્રેષ, શમે તો ન કરે સ્પૃહા. ૨૨

જે સાક્ષી શો સદા વર્તે, શુણેા દ્વારા ચલે નહિ,
શુણેાને વર્તાતા જાણી રહે સ્થિર ડગે નહિ ૨૩

સ્વસ્થ, સમ સુખે-દુઃખે, હેમે-લોહિ-રજે-સમ,
તુલ્ય પ્રિયાપ્રિય, ધીર, નિન્દા ને સ્તુતિમાં સમ ૨૪

માનાપમાનમાં^૨ તુલ્ય, તુલ્ય શત્રુ-સખા વિષે,
કર્મે કર્તૃત્વનો ત્યાગી, શુણાતીત કયાય તે ૨૫

અમૃતાઝ્ઞાનિ

પંદરમેા અધ્યાય

પુત્રપોત્તમયોગ

શ્રીભગવાનુવાચ

લિપ્ત્વૈમૂલમધ સાખમન્યતઃ પ્રા હુ ર વ્યય મ્, ૧
છન્દાંસિ યસ્ય પર્ણાનિ યસ્ત વેદ સ વેદવિત્.

અધશ્ચોત્ત્વૈં પ્રસૂતાસ્તસ્ય સાખા
ગુણુ પ્ર વૃદ્ધા વિવચપ્રવાહા,
અધશ્ચ મૂલાન્યનુ સંતતા નિ
કર્માનુબન્ધીનિ મનુષ્ય લોકે. ૨

ન રૂપમસ્યેક તથોપલભ્યતે
નાન્તો ન આદિર્ન ચ મપ્રતિષ્ઠા,
અશ્ચ તથ મે ન સુવિરૂદ્ધમૂલ-
મસંગશત્રેષુ દેદે ન છિન્વા ૩

તત પદ તત્પરિમાર્ગિતવ્ય
યસ્મિન્ગતા ન નિવર્તન્તિ શૂન્ય,
તમેવ આદ્યં પુરુષ પ્રપદ્યે
યત પ્રવૃત્તિ પ્રસૂતા પુરાણી ૪

અમૃતાન્બલિ

પંદરમો અધ્યાય

પુરુષોત્તમયોગ

શ્રી ભગવાન બોલ્યા

જિએ મૂલ, તલે શાખા, જેના છે વેદ પડલવો,^૧
એને અન્યથ અશ્વત્થ^૨ જાણે, તે વેદ જાણતો.

૧

જિએ તલે છે પ્રસરેલ ડાળી-
ગુણે વધેલી, વિષયે ફળેલી;
કર્માતુળ-ધી^૩ જનલોકમાંથી
વિસ્તીર્ણું નીચે વડવાઈ જેની.

૨

એતું અહીં રૂપ ન થાય પ્રાપ્ત
કાં જે ન પાચે, નહિ આદિ-અન્ત,
હાડી જડાળા^૪ જગ પીપળાને
છેદી ઘણા તીક્ષ્ણ અસંગશસ્ત્રે.^૫

૩

પછી ઘટે તે પદ શોધવું કે
જેમાં ગયેલા ફરતા ન પાછા,
હું તે જ સેવું વિભુ આધને જ
મૃત્તિ બ્યાંથી પ્રસરી અનાદિ.

૪

૧ પાદડા. ૨ વડ અથવા પીપળો. ૩ કર્મેના અનુસાર ભાધરાવાળા. ૪ હાડાં
મૂળવાળા. ૫ વૈશામ્યરૂપ શસ્ત્ર વડે

भां य योऽव्यभियारेषु बह्निगोत्रेण सेवते,
 स शुष्मा-समतीक्ष्णैतान्प्रदाभूयात् ऋषते. २९

प्रदादौ हि अतिष्ठाहममृतस्यान्वयस्य न,
 शान्तस्य न धर्मस्य सुभस्यैकान्तिकस्य न. ३०

योऽभिः अध्याय संपूर्ण

મને જે એકનિષ્ઠાથી લક્ષિત્યોગે સદા બને,
તરી આ ત્રિગુણોને તે પ્રદાને પાત્ર થાય છે. ૨૬

અમૃતત્વં, અનાદીત્વં, આનન્દરૂપ પ્રદાત્વં,
શાશ્વત ધર્મત્વં, એક અવલંબન હું જ છું. ૨૭

ચૌદમો અધ્યાય સંપૂર્ણ

અમૃતાઞ્જલિ

પંદરમો અધ્યાય

પુરુષોત્તમયોગ

શ્રીભગવાનુવાચ

ઊર્ધ્વમૂલમધઃશાખમન્યત્યં પ્રા હુ રવ્યયમ્,
છન્દાંસિ યાય પર્ણાનિ યસ્તં વેદ સ વેદવિત્. ૧

અધઃશ્ચોર્ધ્વં પ્રસૂતાસ્તસ્ય શાખા
શુભ્રમૃદ્ધાં વિષયપ્રવાહાઃ,
અધઃશ્ચ મૂલાન્યત્ર સંતતાનિ
ઠર્માનુષન્ધીનિ મનુષ્યલોકે. ૨

ન રૂપમસ્યેહ તથોપલક્ષ્યતે
નાન્તો ન વ્યાહિર્નં ચ સંપ્રતિષ્ઠા,
અન્યત્યમેનં સુવિરૂદ્ધમૂલ-
મસંગશ્ચલેષુ દેહેન છિન્વા. ૩

તતઃ પદં તત્પરિમાર્ગિતન્યં
યસ્મિન્ગતા ન નિવર્તન્તિ ભૂયઃ,
તમેવ આદ્યં પુરુષં પ્રપદ્યે
યતઃ પ્રવૃત્તિઃ પ્રસૂતા પુરાણી. ૪

અમૃતાન્બલિ

પદરમો અધ્યાય

પુરુષોત્તમયોગ

શ્રી ભગવાન યોદ્યા

જિયે મૂલ, તલે શાખા, જેના છે વેદ પદ્મયો,^૧
એને અન્યથ અન્યથ^૨ જાણે, તે વેદ જાણ્યો. ૧

જિયે તલે છે પ્રમરણ ડાળી-
શુણે વધેલી, વિધયે ફળેલી,
ઠમાનુષન્ધી^૩ જનલોકમાહી
વિસ્તીર્ણુ નીચે વડવાઈ જેની. ૨

એતુ અહીં કૃપ ન થાય પ્રાપ્ત
કા જે ન પાયો, નહિ આદિ-અન્ત,
જાડી જડાળા^૪ જગ પીપળાને
દેહી ઘણા લીલણુ અસગરસે.^૫ ૩

પંત્રી ઘટે તે પદ શોધવું કે
જેમા ગયેલા ફરતા ન પાછા,
હું તે જ સેવું વિભુ આશને જ
પ્રવૃત્તિ જ્યાથી પ્રસરી અનાદિ. ૪

૧ પાદડા ૨ નહ અન્યથ પીપળા ૩ ઠમોના અનુસાર આયત્રાવાણી ૪ ઊંડા
મૂળવાળા ૫ વૈશાખચંદ્ર ચતુર્થ વડે

નિર્માનમોહા જિતસંગદોષા
અધ્યાત્મનિત્યા વિનિવૃત્તકામાઃ,
દન્દ્રેવિંમુક્તાઃ સુખદુઃખસંજે-
ગચ્છન્ત્યમૂઢાઃ પદમવ્યયં તત્.

૫

ન તદ્ભાસયતે સૂર્યો ન ચચાંકે ન પાવકઃ,
યદ્ગત્વા ન નિવર્તન્તે તદ્દામ પરમં મમ.

૬

મમૈવાંશેઃ જીવલોકે જીવભૂતઃ સનાતના,
મનપ્રધાનીન્દ્રિયાણિ પ્રકૃતિસ્થાનિ કપંતિ

૭

શરીરં યદ્વાપ્નોતિ યચ્ચાપ્નુક્તામતીશ્વરં,
ગૃહીત્વૈતાનિ સંયાતિ વાયુર્ગન્ધાનિવાચયાત્.

૮

ઓત્રં ચક્ષુઃ સ્પર્શનં ચ રસનં ગ્રાણુમેવ ચ,
અધિષ્ઠાય મનસ્થાયં વિષયાનુપસેવતે.

૯

ઉત્ક્રામન્ત સ્થિતં વાપિ ભુંભનં વાગુણાન્વિતમ્,
વિમૂઢા નાનુપश्यन्ति पश्यन्ति ज्ञानयक्षुषः.

૧૦

યેતન્તો યોગિનઐનં પश्यन्त्यात्मन्यवस्थितમ્,
યતન્તોઽધ્યકૃતાત્માનો નેનં પश्यन्त्यચેતસઃ.

૧૧

યદાહિત્યગતં તેજો જગદ્ભાસયતેઽખિતમ્,
યચ્ચન્દ્રમસિ યચ્ચાગ્રા તત્તેજો વિદ્ધિ મામકમ્.

૧૨

ગ્રામાવિશ્ય ચ ભૂતાનિ ધારયામ્યહમોજસા,
પુષ્પામિ ચૌવધીં સર્વાં સોમો ભૂત્વા રસાત્મકઃ

૧૩

ન માન કે મોહ ન સંગદોષ,
નિષ્કામ ને આત્મનિમગ્ન નિત્ય;
દેન્દ્રો વદ્ય્યાં સુખ-દુઃખનામી,
અમૂઢ પામે પદ તે અનામી.

૫

પ્રકાશી ના શકે તેને સૂર્ય કે ચંદ્ર અગ્નિયે,
જ્યાં જઈ ન ફરે પાછા તે મારું જાણે ધામ છે.

૬

દેહમાં અંશ મારો જ હવરૂપ સનાતન—
જેણે પ્રકૃતિમાંથી તે પાંચ ઇન્દ્રિય ને મન.

૭

ધારે તથા ત્યજે દેહ ત્યારે સાચે જ એમને—
શહે છે હવયે જેમ વસ્તુથી વાયુ ગંધને.

૮

કર્ણ, નેત્ર, ત્વચા, જિહ્વા, નાસિકા, મન આયરી,
આ હવ લોગવે લોગ ચાલક સર્વનો બની.

૯

ત્યાગતો-ધારતો દેહ માણતો શુભ મુક્ત વા,
મૂઢા ભેતા નથી એને જુએ જે જ્ઞાનચક્ષુના.

૧૦

દેખે છે યતિ યોગીઓ એને દૃઢ્યમાં રહ્યો,
યત્નેયે ના શકે દેખી સંસ્કારચૂન્ય મૂઢ તો.

૧૧

વસેલું તેજ સૂર્યે જે પ્રકાશે પૂર્ણ વિશ્વને,
જે ચંદ્રે, અગ્નિમાંયે જે તેજ મારું જ બાણ તે.

૧૨

પ્રવેશી જ્ઞાનમાં મારું જૂતોને સુખ શક્તિથી,
ચેલું છું ઝીવધી સર્વે રસાકર યદ્યપ શરી.

૧૩

અહં વૈશ્વાનરૌ ભૂત્વા પ્રાણિનાં દેહમાશ્રિતઃ,
પ્રાણાપાનસમાયુક્તાઃ પચ્યામ્યન્મં ચતુર્વિધમ્. ૧૪

સર્વસ્ય આહં હૃદિ સંનિવિષ્ટો
મત્તઃ સ્મૃતિર્જાનમપોહનં ચ
વે દેશ્ચ · સ વૈ ર હ મે વ વે ધો
વે હાન્ત કૃદે હ વિ દે વ ચાહમ્. ૧૫

દ્વાવિમૌ પુરુષૌ લોકે સ્વસ્ત્રાક્ષર ઓવ ચ,
ક્ષરઃ સર્વાણિ ભૂતાનિ કૃત્સ્થોઽક્ષર ઉચ્યતે. ૧૬

ઉત્તમઃ પુરુષસ્તવન્યઃ પરમાત્મેત્યુદાહૃતઃ,
યો લોકત્રયમાવિશ્ય જિજ્ઞાસ્ય વ્યય ધ્વિરઃ. ૧૭

અસ્માક્ષરમતીતોઽહ મક્ષરાદપિ ચોત્તમઃ,
અતોઽસ્મિ લોકે વેદે ચ પ્રથિતઃ પુરુષોત્તમઃ, ૧૮

યો માત્રેવમસંમૂઢો જાનાતિ પુરુષોત્તમમ્,
સ સર્વવિદ્રજજતિ માં સર્વભાવેન ભારત. ૧૯

ઇતિ શુદ્ધતમં શાશ્વતમુક્તં મયાનય,
એતદ્ગુરુત્વા શુદ્ધિમાન્સ્વાત્ કૃતકૃત્યશ્ચ ભારત. ૨૦

જઠરાગ્નિ થઈને હું આણીના દેહમાં રહ્યો,
પ્રાણાપાને થઈ સુકત પચાવું અન્ન ચોવિધ. ૧૪

ને હું જ સ્નાનાં દેહયે રહું છું,
હું-થી સ્મૃતિ, જ્ઞાન, વિવેક થાય;
ને હું જ છું વેદ્ય બધાય વેદે,
વેદાન્તકર્તા, હું જ વેદવેત્તા. ૧૫

ક્ષર-અક્ષર આ બે જ પુરુષો લોકના વિષે,
સર્વ ભૂતો કહેવાય ક્ષર, કૂટસ્થ અક્ષર. ૧૬

પરમાત્મા કહેવાતો પુરુષોત્તમ અન્ય ને,
બ્યાપી ત્રિલોકને પોપે, અનાશી પરમેશ્વર તે. ૧૭

પર છું ક્ષરથી હું ને અક્ષરથીય ઉત્તમ,
એથી હું લોક ને વેદે પ્રસિદ્ધ પુરુષોત્તમ. ૧૮

જે વિવેકી મને તત્ત્વે જાણે છે પુરુષોત્તમ,
તે સર્વજ્ઞ મને મેવે સર્વભાવે જ, ભારત ! ૧૯

નિગૂઢશાસ્ત્ર આ બ્રાહ્મ્ય મેં જે, નિબાધ ભારત !
એ જાણી તત્ત્વવેત્તા ને કૃતાર્થ થાય માનવ. ૨૦

પંદરમો અધ્યાય સંપૂર્ણ

अमृताञ्जलि

सोऽणभो अध्याय

देवामुरसंपद्विभागयोग

श्रीसगवानुवाच

- अ ञ यं सत्त्वसंशुद्धिरानयोगव्यवस्थिति,
हानं हमक्ष्य यज्ञक्ष्य स्वाध्यायस्तप आणं वभू. १
- अहिंसासत्यभेदाधस्त्यागं शान्तिरपैशुनम्,
दया भूतेष्वलोहृष्टम् भाहं वं शीरत्यापलम्. २
- तेजः क्षमा धृति शान्त्यभद्रोहो नातिमानिता,
भवन्ति संपदं देवीभणिज्जतस्य वारत ३
- हम्भो हर्षोऽभिमानक्ष्य हेऽध पारुष्यमेव च,
अज्ञानं चाभिज्जतस्य पार्थ संपदमासुरीम्. ४
- देवी संपद्विभेदाय निगन्धायासुरी मता,
मा शुच्यः संपदं देविभणिज्जतोऽसि पाण्डव ५
- अ भूतसर्गो लोकेऽस्मिन् देव आसुरं चैव च,
देवो विस्तरश्च भोग्य आसुरं पार्थ मे शृणु. ६

અમૃતાબ્જલિ

સોળથો અધ્યાય

દેવાસુરસંપદ્ધિભાગયોગ

શ્રી ભગવાન યોક્તા

અક્ષય, સત્વની શુદ્ધિ,^૧ મુનિષ્ઠા જ્ઞાનયોગમાં,^૨
નિઘ્રહ,^૩ હાન ને યજ્ઞ, સ્વાધ્યાય, તપ, આજ્ઞવ.^૪ ૧

અહિંસા, સત્ય, અક્રોધ, ત્યાગ, શાન્તિ, અલાલસા,
અનિન્દા, સ્થિરતા, લજ્જા, મૃદુતા જૂતમાં દયા. ૨

તેજ, અમાન, અદ્રોહ, ધૈર્ય,^૫ શોચ તથા ક્રમા,
દેવી સ્વભાવમાં જન્મે તેના આ લક્ષણો બધાં. ૩

અજ્ઞાન, દુષ્ટ^૬ ને દુષ્ટ,^૬ માન, ક્રોધ, કઠોરતા,
આસુરી સંપદે જન્મે તેના આ લક્ષણો બધાં. ૪

શોશુદ્ધિ^૭ સંપદા દેવી, આસુરી બન્ધકારિણી,
ચિન્તા ના કર જન્મ્યો છું દેવી સંપત્તિને લઇ. ૫

દેવી ને આસુરી બે છે જૂતોની સૃષ્ટિ આ જગે
ઠહી વિસ્તારથી દેવી, સાલળ આસુરી હવે ૬

પ્રવૃત્તિં ચ નિવૃત્તિં ચ જના ન વિદુરાસુરાઃ,
ન શૌચં નાપિ ચાચારૌ ન સત્યં તેષુ વિદ્યતે. ૭

અ સ ત્ય મ પ્ર તિ ઇં તે જગદાહુરનીશ્વરમ્,
અ પર ક્ષય ર સં ભૂ તં કિમન્યત્કામહેતુકમ્. ૮

એતાં દદિમવષ્ટભ્ય નબ્દાત્માનોડકપ્પમુદ્ધયઃ,
પ્રભવન્નશુશ્ર્કર્માણુ દયાય જગતોડહિતાઃ. ૯

કામમાશ્રિત્ય દુષ્પૂરં દમ્ભમાનમદાન્વિતા,
મોહાદ્ગૃહીત્વામદ્ધઆહાન્પ્રવર્તન્તેશુચિમતાઃ. ૧૦

ચિન્તામપરિમેયા ચ પ્રભયાન્તામુપાશ્રિતા,
કામોપભોગપરમા એતાવદિતિ નિશ્ચિતા. ૧૧

આશાપાશશતૈર્મૃદ્ધા કામક્રોધપરાયણા,
ઈહ ન્ને કામભોગાર્થમન્યાયેનાર્થસંવધાન્. ૧૨

ઈદમથ મયા લબ્ધમિમં પ્રાપ્સ્યે મનોરથમ્,
ઈદમસ્તીદમપિ મે લવિષ્યતિ પુનર્ધનમ્. ૧૩

અસૌ મયા હત શત્રુર્હનિષ્ઠે ચાપરાનપિ,
ઈન્દ્રોડકુમહં લોગી સિદ્ધોડહં જલવાન્મુખી. ૧૪

આદ્યોડભિજનવાનસ્મિ કોડન્યોડસ્તિ સદશૌ મયા,
યદમે દાસ્યામિ મોદિષ્ય ઇત્યજ્ઞાનવિમોહિતા. ૧૫

- પ્રવૃત્તિ કે નિવૃત્તિને ન જાણે આસુરી જન,
તેઓમાં શુદ્ધિ, આચાર કે નથી સત્યભાવણ. ૭
- કહે તે વિશ્વને મિથ્યા, નિરીશ્વર, નિરાશ્રિત,
અન્યોન્યયોગથી જન્મ્યુ ખીજું શું? કામ હેતુ જ. ૮
- એ મિથ્યા માન્યતા માની નદાત્મા,^૮ મંદબુદ્ધિના,
ઉચ્ચકર્મી^૯ ક્ષયાર્થે જ જન્મે છે શત્રુ વિશ્વના. ૯
- અતૃપ્ત કામને સેવે, દંભ-માન-મદે લર્પી,
મોડે દુરાશ્રદ્ધે ધારી પાપાચારી પ્રવર્તતા. ૧૦
- મૃત્યુ મુખી રહે એવી ચિન્તા અનન્ત એવતા,
વિપયભોગને માત્ર એક આનન્દ માનતા. ૧૧
- આશાના પાશથી બદ્ધ, કામક્રોધપરાયણ,
મુચ્છે છે કામ ભોગાર્થે અન્યાયે અર્થસંગ્રહ.^{૧૦} ૧૨
- આજ તો મેળવ્યું આ ને આ આશા ક્ષણે વળી,
આટલું ધન આ છે ને આયે મારું થશે પાત્રી. ૧૩
- આ શત્રુને હણ્યો મે ને હણીશ અન્યથે વંશી,
હું હિંસર તથા ભોગી, હું સિદ્ધ, બળિયો, મુખી. ૧૪
- શ્રીમન્ત છુ, કુલીને છું, મેળવું છે અન્ય હુ-સમે? ૧
યદ-દાન કરું, રાત્રું, કહે અજ્ઞાનથી મૂઠો. ૧૫

- અનેકચિત્તવિશાન્તા મોહજલસમાવૃતા,
પ્રસન્નાઃ કામભોગેષુ પતન્તિ નરકેડથુયા. ૧૧
- આત્મસંભાવિતાઃ સ્તબ્ધા ધનમાનમહાન્વિતા,
યજન્તે નામયજસ્તે હૃષ્ણેનાવિધિપૂર્વકમ્. ૧૭
- અહંકારં ભક્તં હર્ષં કામં ક્રોધં ચ સંશ્રિતા
મામાત્મપરદેહેષુ પ્રદિપન્તોડભ્યસૂયકાઃ. ૧૮
- તાનહં દિપતઃ કૂરાન્સંસારેષુ નરાધમાન્,
ક્ષિપામ્યજસમશુભાનામુરીબેવ યો નિ પુ. ૧૯
- આમુર્ષી યોનિભાષન્ના મૂઢા જન્મનિ જન્મનિ,
મામપ્રાપ્યૈવ કૌતેય તતો યાન્ત્યધર્માં ગતિમ્. ૨૦
- ત્રિવિધં નરકસ્યેદ દ્વારં નાશનમાત્મનં,
કામં ક્રોધસ્તથા લોભસ્તસ્માદેતત્રયં ત્યજેત્. ૨૧
- એતૈર્વિમુક્તઃ કૌતેય તમોદારેન્નિર્નિરંશઃ,
આચારત્યાત્મનં એયસ્તતો યાતિ પરાં ગતિમ્. ૨૨
- ય શાસત્રિધિમુચ્યન્ત્ય વર્જતે કામકારતઃ,
ન સ સિદ્ધિમવાપ્નોતિ ન સુખં ન પરાં ગતિમ્. ૨૩
- તરમાચ્છાજં પ્રમાણં તે કાર્યાકાર્યવ્યવસ્થિતો,
જ્ઞાત્વા શાસ્ત્રવિધાનોક્તં કર્મં કર્તુમિદાદંધિ. ૨૪

સોગમિ અપાય સંપૂર્ણ

- અતિ સંકલ્પથી ભૂલ્યા કસાયા મોહજાળમાં,
ઘોર નરકમાં ફૂમે મોહેલા કામલોગમાં. ૧૬
- ધનમાનમદોન્મત્ત, આત્મલાઘી,^{૧૧} અનસ્ર તે,
હંસથી વિધિને ત્યાગી જે યજ્ઞો નામના કરે ૧૭
- બલ, હર્ષ, અહંકાર, કામ ને ક્રોધ સેવતા,
દેવી દેવ કરે મારો નિજ ને પર દેહમાં. ૧૮
- એવા કૂર તથા દેવી નરમાં નીચ તેમને,
આસુરી યોનિમા નાણું હું સદા લોકના વિષે. ૧૯
- આસુરી યોનિ પામેલા તે મૂઢા જન્મ-જન્મમાં,
મને ન પામતા તેથી અધમગતિને પામતા. ૨૦
- કામ, ક્રોધ તથા લોભ-નરકદ્વાર આ ત્રણ,
આત્માનો કરતા નાશ તેથી તે ત્યાગવા ત્રણ. ૨૧
- આ ત્રણ તમદારોથી થયેલો શુક્લ માતવી,
આત્માનું આચરે શય તેથી પામે પરગતિ. ૨૨
- જે શાસ્ત્રવિધિને ત્યાગી પ્રવર્તે છે સ્વતંત્રી,
તે ન તો સિદ્ધિ પામે છે, ન સુખ કે પરગતિ ૨૩
- કાર્ય-અકાર્ય સળધે તને શાસ્ત્ર પ્રમાણ છે,
નિર્મેણ શાસ્ત્રનું કર્મ જાણી આચરવું ધરે. ૨૪

સોળમો અધ્યાય સંપૂર્ણ

અમૃતાઞ્ગલિ

સત્તરમેઁ અધ્યાય

શ્રદ્ધાત્રયવિભાગયોગ

અર્જુન ઉવાચ

યે શાસ્ત્રવિધિમુસ્યજ્ય યજન્તે શ્રદ્ધયાન્વિતા,
તેષાં નિષ્ઠા તુ કા કૃષ્ણ સત્ત્વમાહો રજ્જ્વરતમ ૧

શ્રીભગવાનુવાચ

ત્રિવિધા ભવતિ શ્રદ્ધા દેહિના સા રવભાવના,
સાત્ત્વિકી રાજ્જ્વી ચેવ તામસી ચેતિ તા શાસ્ત્ર ૨

સત્ત્વાનુદ્ધા સર્વસ્ય શ્રદ્ધા ભવતિ ભારત,
શ્રદ્ધામયોડય પુરુષો યો યન્મૂઢ સ એવ સ ૩

યજન્તે સાત્ત્વિકા દેવાન્યક્ષરદાસિ રાજસા,
પ્રેતાન્ભૂતગણાશ્ચાન્યે યજન્તે તામસા જના ૪

અશાસ્ત્રવિહિત ઘોર તપ્યન્તે યે તથો જના,
દમ્ભાહુઘરસંયુખ્તાઃ કામરાગખલાન્વિતા ૫

કર્મયન્તા શરીરસ્ય ભૂતામામયેતસ,
મા ચૈવાન્ત શરીરસ્ય તાન્પિદ્યામુરનિદ્રયાન્ ૧

અમૃતાબ્જલિ

સપ્તરમો અધ્યાય

શ્રદ્ધાત્રયવિભાગયોગ

અર્જુન ઓલ્યા

જે શાસ્ત્રવિધિને ત્યાગી પૂજે આસ્તિકબુદ્ધિથી,
સાત્ત્વિકી, રાજસી વા શુંતામસી સ્થિતિ^૧ તેમની ? ૧

શ્રી ભગવાન ઓલ્યા

સ્વભાવથી મનુષ્યોની શ્રદ્ધા છે ત્રણ જાતની,
સાત્ત્વિકી, રાજસી ત્રીજી તામસી, સૂણુ તે બધી ૨

સત્ત્વ સરીખડી શ્રદ્ધા હોય, બારત, સર્વની,
શ્રદ્ધા જેવી સ્વયં^૨ તેવો, આ શ્રદ્ધામય માનવી ૩

સાત્ત્વિકો દેવતા પૂજે, રાજસો યક્ષ-રાક્ષસો,
પૂજે ભૂતગણો, પ્રેતો, ત્રીજા જે તામસી જનો. ૪

દણી, કામી, અહંકારી ને રાગી લોહ તો વળી,
ઘોર તપ તપે છે જે શાસ્ત્રવિધિ ત્યજી બધી. ૫

દેહસ્થ^૩ પચ્યજીતો ને હૃદયસ્થ^૩ મને વળી,
શેષે જે અવિવેકી તે જાણુ આમુરનિશ્ચયી ૬

૧ નિષ્ઠા, શ્રદ્ધા ૨ દેહમાં સ્થિત ૩ હૃદયમાં સ્થિત

આહારસ્તવપિ સર્વં સ્ય ત્રિવિધો ભવતિ પ્રિય ,
યજ્ઞસ્તપસ્તથા દાનં તેષા લેહમિમ શ્લુ ૭

આયુ સત્ત્વભક્તારોગ્યસુખપ્રીતિવિવર્ધના ,
રસ્યા સ્નિગ્ધા સ્થિરા હૃદ્યા આહારા સાત્ત્વિકપ્રિયા . ૮

કૃત્વન્નૃત્તલવણાત્યુષ્ણતીક્ષ્ણરૂક્ષવિદાહિન ,
આહારા રાજસસ્યેષ્ટા દુ ખશોકામયપ્રદા ૯

ચાતયામ ગતરસ યૂતિ ચ્યુર્ણિતં ચ યત્ ,
ઉચ્છિન્નમપિ આમેદ્ય લોજનં તામસપ્રિયમ્ ૧૦

અક્ષલાકાક્ષિભિર્યજ્ઞો વિધિદૃષ્ટો ય ઇન્ધ્યતે ,
યષ્ટંચમેવેતિ મન સમાધાય સ સાત્ત્વિક . ૧૧

આભસન્ધાય તુ ફલં દમ્ભાર્થમપિ ચૈવ યત્ ,
ઇન્ધ્યતે ભરતશ્રેષ્ઠ ત યજ્ઞ વિદિ રાજસમ્ . ૧૨

વિધિહીનમસૃષ્ટાન્ન મન્ત્રહીનમહક્ષિણમ્ ,
શ્રદ્ધાવિરહિત યજ્ઞ તામસ પરિચક્ષતે ૧૩

દેવદિન્નશુરપ્રાણપૂજન યો ચ મા જ્ઞં વ મ્ ,
બ્રહ્મચર્યમહિસા ચ શારીર તપ ઉચ્યતે ૧૪

અનુદ્રેગકર વાક્ય સત્ય ત્રિયદિતં ચ યત્ ,
સ્વાધ્યાયાભ્યસન ચૈવ વાક્યમયં તપ ઉચ્યતે . ૧૫

- સર્વને હોય છે વહાલાં લોબ્ધન ત્રણ જાતનાં,
તેમ યજ્ઞ, તપે, દાને સુણ આ લેદ સર્વના. ૭
- બલ, બુદ્ધિ, સુખારોગ્ય,^૪ પ્રીતિ, આયુષ્યવર્ધક,^૫
સ્વાહુ, સુદા,^૬ સ્થિર, સ્નિગ્ધ^૭ આહારો સાત્ત્વિકપ્રિય. ૮
- કદુ, ખાટા, ઘણા ઊના, ખારા, લૂખા, વિદાહક,^૮
દે કદ, શોક ને રોગ, આહારો રાજસપ્રિય. ૯
- રસવિશુદ્ધ, ગંધાતો, અર્ધપકવ, નિષિદ્ધ ને,
વાસી, ઉચ્છિષ્ટ આહાર તામસી જનને પ્રિય. ૧૦
- દલ-આથા પરિત્યાગી માત્ર કર્તવ્યબુદ્ધિથી,
શાન્તચિત્તે કરે યજ્ઞ વિધિપૂર્વક સાત્ત્વિક. ૧૧
- જે દેવે કામના રાખી, કેવલ દંભ અર્થે જ,
જે યજ્ઞ થાય, કૌન્તેય, જાણુ તે યજ્ઞ રાજસ. ૧૨
- ન મંત્રો, વિધિ કે દાન, ન અન્નદાન, દક્ષિણા,
કહ્યો તે તામસી યજ્ઞ, જે યજ્ઞયો ભાવના વિના. ૧૩
- દેવ-દિવ્ય-ચુર-જ્ઞાની-પૂજન,^૯ શૌચ, આજ્ઞવ,
બ્રહ્મચર્ય, અહિંસા આ કયાય તનુ તપ. ૧૪
- સત્ય, અકટુ ને ઐય જે સંભાળણુ મીઠું,
તેમ સ્વાધ્યાય, અભ્યાસ, વાણીનું^{૧૦} તપ તે કહ્યું. ૧૫

^૪ સુખ અને આરોગ્ય. ^૫ આયુષ્ય વધારનારા ^૬ સ્વસ્થાવર્ધી ન મનને પ્રિય.
^૭ સ્નિગ્ધ. ^૮ બાળનાશ ^૯ દેવ-દિવ્ય-ચુર-જ્ઞાનીનું પૂજન.

भन प्रसाद सौम्यत्व मौनमात्मविनिग्रहः,
लावमशुद्धिरित्येतत्तपो। मा न स मु च्य ते १६

श्रद्धया परया तप्त तपस्तत्त्वावध नः,
अक्षलाक्षाक्षिभिर्युक्तैः सात्त्विक परिचक्षते १७

साकारभानपूजय तपो हृत्तेन यैव यत्,
क्रियते तद्विदुः प्रोक्त राज्ञस यक्षभधुवम् १८

मूढाहोष्युत्तमनो यत्पीडया क्रियते तपः,
परस्येत्सादनार्थं वा तत्तामसमुदाहृतम् १९

हात यन्निति यदानं ह्रीयतेऽनुपकारिणि,
द्वेगे ऽग्ने च पात्रे च तदानं सात्त्विकं स्मृतम् २०

यत्तु प्रत्युपकारार्थं ह्रियमुद्दिश्य वा पुनः,
ह्रीयते च परिक्लिष्टं तदानं राज्ञस स्मृतम् २१

अद्वेषात्ते यदानमपात्रेभ्यश्च ह्रीयते,
अथ तद्वृत्तमवज्ञातं तत्तामसमुदाहृतम् २२

ह्येकमदिति निर्देशो ब्रह्मण्यस्त्रिविधं स्मृतं,
ब्रह्मण्यस्तेन वेदाश्च यज्ञाश्च विहितं पुरा २३

तरमाहोमित्युदाहृत्य यज्ञदानतपजिज्ञासा,
प्रवर्तन्ते विधानोक्ता मता ब्रह्मवादिनाम् २४

- મનોનિશ્ચય ને મૌન વળી પ્રશાન્તિ ચિત્તની,
સૌમ્યતા,^{૧૦} ભાવની શુદ્ધિ, કહ્યું તે તપ માનસી. ૧૧
- ફલની કામના ત્યાગી પરં આસ્તિક બુદ્ધિથી,
યોગીજને કરેહું જે તે ત્રિધા તપ 'સાત્ત્વિકી. ૧૭
- સત્કાર-માન-પૂજ્યો કરે જે તપ હંભથી,
અલ, અધ્રુવ ભાખેહું લોકે, તે તપ રાજસી. ૧૮
- પરતા નાશ કાજે કે અન્તર-આત્મને દમી,
હરાશ્રદે તપે મૂઢા કહ્યું તે 'તપ તામસી. ૧૯
- સાત્ત્વિક દાન તો તે છે-ધારી કર્તવ્યભાવના,
આપે સુખાનને દાન, પવિત્ર દેશકાલમાં. ૨૦
- રાજસ દાન તો તે છે-પ્રત્યુપકારબુદ્ધિથી,
કે રાખી ફલનું ધ્યેય આપે જે અતિ કલેશથી. ૨૧
- તામસી દાન તો તે છે-અયોગ્ય દેશ-કાલમાં,
અપાત્રે દે, ઘણાથી દે કે સત્કાર કયાં વિના. ૨૨
- હૃત્ત સત્ત્વ પ્રદાનાં એવાં નામો છે ત્રણ ભૂતનાં,
તેણે જ વિપ્ર, વેદો ને યજ્ઞો નિર્માણ છે કર્યાં. ૨૩
- તેથી હૃ એમ ઉચ્ચારી યજ્ઞ-દાન-તપ-ક્રિયા,
આરંભે પ્રદાવાદીઓ વિધિપૂર્વક સર્વદા. ૨૪

તદિત્યનલિસ ધાય ફલ ય જા ત ય કિ યા ,
દાનક્રિયાશ્ચ વિવિધા. ક્રિયન્તે મોક્ષકાક્ષિભિ. ૧૫

મદ્ભાવે સાધુભાવે ચ સદિત્યેતાત્રયુજ્યતે,
પ્રથસ્તે કર્મણિ તથા સચ્છન્દ પાર્થ યુજ્યતે. ૨૬

યજ્ઞે તપસિ દાને ચ સ્થિતિ સદિતિ ચોચ્યતે,
કર્મ ઐ વ તદર્થાય સદિત્યેવાભિધીયતે. ૨૭

અશ્રદ્ધયા હુત ઈત તપસ્તપ્તં કૃત ચ યત્ ,
અસદિત્યુચ્યતે પાર્થ ન ચ નત્રેત્ય નો ઈહ. ૨૮

સત્તરમે અધ્યાય સંપૂર્ણ

- બોલી તત્ત્વ નામ મોક્ષાર્થી આરભે કલ્પને ત્યજ-
યજ્ઞ ને તપની ક્રિયા, દાનનીયે જુદી જુદી. ૨૫
- સત્ત્વ એવો શુદ્ધ ચોળય સત્ય ને શ્રેષ્ઠ ભાવમા,
તેમ ચોળય સત્ત્વ શુદ્ધ પ્રશસનીય^{૧૧} કર્મમા ૨૬
- તથા યજ્ઞ, તપે, દાને, નિષ્ઠા જે તેય સત્ત્વ ઠહી,
તે અર્થે જે થતી ક્રિયા તે સમ્પન્નીય સત્ત્વ ઠહી. ૨૭
- શ્રદ્ધા વિના કર્યા યજ્ઞ, તપ, દાન કરી ક્રિયા,
અસત્ત્વ કથાય તે સર્વ મિથ્યા તે જોઉ લોકમા ૨૮

સત્તરમો અધ્યાય સંપૂર્ણ

અમૃતાબ્જલિ

અઠારમેા અધ્યાય

મોક્ષસંન્યાસયોગ

અર્જુન ઉવાચ

સંન્યાસસ્ય મહાબાહો તત્ત્વમિચ્છામિ વેદિતુમ્ ,
ત્યાગસ્ય ચ હૃષીકેશ પૃથક્ કેશિનિપૂઠન. ૧

શ્રીભગવાનુવાચ

અભ્યાનાં કર્મણાં ન્યાસ સંન્યાસ કવયો વિદુઃ ,
સર્વકર્મફલત્યાગ પ્રાહુસ્ત્યાગ વિચક્ષણાઃ. ૨

ત્યાજ્યં દોષવદિત્યેકે કર્મં પ્રાહુર્મનીષિણુઃ ,
યસદાનતપઃકર્મં ન ત્યાજ્યમિતિ આપરે. ૩

નિશ્ચયં શુભુ મે તત્ર ત્યાગે ભરતસત્તમ ,
ત્યાગો હિ પુરુષવ્યાધ ત્રિવિધ સંપ્રકીર્તિતઃ. ૪

યસદાનતપઃકર્મં ન ત્યાજ્યં કાર્યમેવ તત્ ,
યસો દાનં તપઃત્રયેવ પાવનાનિ મનીષિણામ. ૫

એતાન્યપિ તુ કર્માણિ સગમ ત્યક્ત્વા ફલાનિ ચ ,
કર્તવ્યાનીતિ મે પાર્થ નિશ્ચિતં મતમુત્તમમ્ . ૬

અમૃતાઞ્જલિ

અઢારમો અધ્યાય

મોક્ષસંન્યાસયોગ

અર્જુન યોધ્યા

મહાબાહો દુષ્ટદેશ, સંન્યાસ તેમ ત્યાગના,
તત્ત્વને બાણવા ઇન્દ્ર, કેશિકન્તા,^૧ જુદું જુદું.

૧

શ્રી ભગવાન યોધ્યા

સંન્યાસ, કામ્ય^૨ કર્મોના ત્યાગને પડિતો કહે,
ને કહે ત્યાગ, જાનીઓ કર્મોના ફક્ત-ત્યાગને.

૨

કેા મુનિઓ કહે એમ મહોપ કર્મ ત્યાગ્ય છે,
તપ, દાન તથા યજ્ઞ ત્યાગ્ય ના એમ બે વદે.

૩

ત્યાગ સબધમા માગે નિશ્ચય સૂણ તુ હવે,
ત્રાણ પ્રજાઓ ત્યાગ કહ્યો છે શાસ્ત્રના વિષે.

૪

તપ, દાન તથા યજ્ઞ કર્તવ્ય છે ન ત્યાગ્ય તે,
પવિત્ર કળતારા છે જ્ઞાનીઓનેય આ ત્રણે

૫

કરવા આય કર્મોને ત્યાગીને ફક્ત-કામના,
આવી છે તે વિષે માગી નિશ્ચિત શ્રેષ્ઠ માન્યતા.

૬

^૧ કેશિક નામના દેવને મારનારા, શ્રીકૃષ્ણ ૨ પ્રિય વસ્તુની પ્રાપ્તિ માટે યજ્ઞ, તપ, દાન કરવામાં આવે છે એનું નામ કામ્ય કર્મ.

नियतस्य तु संन्यासः कर्मणो नोपपद्यते,
मोहात्तस्य परित्यागस्तामसः परिकीर्तितः. ७

दुःखमित्येव यत्कर्म कथं क्लेशजयात्यजेत्,
स कृत्वा राजसं त्यागं नैव त्यागश्च लभेत्. ८

कार्यमित्येव यत्कर्म नियतं कियतेऽर्जुन,
संगं त्यक्त्वा ह्येवं स त्यागः सात्त्विको मतः. ९

न द्वेष्ट्यकुशलं कर्म कुशले नानुपगन्ते,
त्यागी सत्त्वसमाविष्टो मेधावी छिन्नसंशयः १०

न हि द्वेष्ट्यता शक्यं त्यक्तुं कर्मण्यशेषतः,
यस्तु कर्मैकतयागी स त्यागीत्यभिधीयते. ११

अनिष्टमिष्टं मिश्रं च त्रिविधं कर्मणुः श्लभं,
भवत्यत्यागिनां मेत्य न तु संन्यासिनां कथयित. १२

पञ्चैतानि भङ्गाणादोऽकारणानि निषाध मे,
सांख्ये कृतान्ते भोक्तानि सिद्धये सर्वकर्मणाम्. १३

अधिष्ठानं तथा कर्ता कर्षुं च पृथग्विधम्,
विविधाश्च पृथक्कृष्येष्टा देवं यैवान्न पञ्चमभः. १४

शरीरवाङ्मनोजिर्यात्मं प्रा र ज ते न रः,
न्याय्यं वा विपरीतं वा पञ्चैते तस्य ह्येतवः. १५

तत्रैवं सति कर्तारमात्मानं केवलं तु यः,
पश्यत्यकृतशुद्धित्वात् स परयति दुर्मतिः. १६

- નિયત કર્મનો ત્યાગ કદી નથી જ શોભતો,
માટે મોહે થતો ત્યાગ શાસ્ત્રે તામસી કહ્યો. ૭
- કર્તાવ્યને ગણી દુઃખ કાયકલેશભયે ત્યજે,
તે કરી રાજસ ત્યાગ, ત્યાગ-ફલ ન મેળવે. ૮
- કર્તાવ્ય ભાવના ગણી જે નિત્ય કર્મ આચરે,
ફલ-આસક્તિને ત્યાગી, તે જ સાત્ત્વિક ત્યાગ છે. ૯
- ન રાગ નિત્ય-કર્મોભા, ન દ્વેષ કામ્યમાં નહિ,
તે ત્યાગી સત્ત્વથી યુક્ત સ્થિતપ્રજ્ઞ, અસંશયી. ૧૦
- ત્યાગવા કર્મ નિઃશેષ દેહધારી અશક્ત છે,
તેથી કર્મફલત્યાગી તે જ ત્યાગી કયાય છે. ૧૧
- સારુ, માહું તથા મિથ્ય ત્રિવિધ કર્મહું ફલ,
સકામી મેળવે અન્તે મંન્યાસી ના કદી પણ ૧૨
- સૌ કર્મો સિદ્ધિને પામે તેમા આ પાંચ હેતુ છે;
જે કહ્યા સાંખ્ય સિદ્ધાન્તે, મારાથી બાણુ તેમને. ૧૩
- આમા આધાર ને કર્તા, વિવિધ સાધનો અને,
લિપ્ત લિપ્ત ક્રિયા તેમ પાંચમો દેવ હેતુ છે. ૧૪
- ચરીર-મન-વાણીથી જે કર્મ નર આદરે,
શાસ્ત્રીય કે અશાસ્ત્રીય તેના આ પાંચ હેતુ છે. ૧૫
- શુદ્ધાત્માને જુએ કર્તા તેમાં આહું છતાંય જે,
તે દુર્બુદ્ધિ, અમંસ્કારી જેથી શકે ન સત્યને. ૧૬

यस्य नाङ्गदृतेऽभावेऽशुद्धिर्यस्य न लिप्यते,
क्षत्वापि न हर्मोऽवोक्तान्न क्षन्ति न निर्गम्यते. १७

ज्ञानं ज्ञेयं परिज्ञाता त्रिविधा कर्मयोगिना,
कर्मणः कर्म कर्तॄणां त्रिविधः कर्मसंश्रुतः. १८

ज्ञानं कर्म यः कर्ता यः त्रिधैव शुद्धमेतत्,
प्राप्यते शुद्धसंस्थाने यथावच्छिद्यु नान्यपि. १९

सर्वं भूतेषु येनैकं भावमन्ययमीक्षते,
अविभक्ता विभक्तेषु तज्ज्ञानं विद्धि सात्त्विकम्. २०

पृथक्त्वेन तु यज्ज्ञानं नानाभावात्पृथग्विधान्,
वेत्ति सर्वेषु भूतेषु तज्ज्ञानं विद्धि राजसम्. २१

यत्तु कृत्स्नवद्वेकमिन्द्रियैः संकृतमडेतुजम्,
अतस्त्वं त्वार्थं वदस्व यः तत्तामसमुदाकृतम्. २२

नियतं सगरहितमरागद्वेषतः कृतम्,
अद्वेष्टमेभ्युना कर्म यत्तत्सात्त्विकमुच्यते. २३

यत्तु कामेभ्युना कर्म साहकारैश्च वा पुनः,
क्रियते गृह्णता या स तद्राजसमुदाकृतम्, २४

अनुषन्ध क्षयं क्षिप्तामनवेक्ष्य यः पौरुषम्,
मोहादा रजस्य ते कर्म यत्तत्तामसमुच्यते. २५

- અહંકાર નથી જેને, જેની પુદ્ધિ ચલે નહિ,
તે લોકને હણીયે ના હણે, બંધાય ના વળી. ૧૭
- જ્ઞાન, જ્ઞેય તથા જ્ઞાતા-ત્રિધા કર્મ પ્રવર્તકો.
ક્રિયા, કરણ તે કર્તા-કર્મના ત્રણ પાલકો. ૧૮
- શુદ્ધના લેદથી ત્રિધા કહેલા સાંખ્યશાસ્ત્રમાં,
જ્ઞાન, કર્મ તથા કર્તા, સૂચુ તેનેય શાસ્ત્ર-શા ૧૯
- ભિન્ન-ભિન્ન બધા જૂતે એક અન્યયભાવને,
અવિભક્ત જુએ જેથી, જાણુ તે જ્ઞાન સાત્ત્વિક. ૨૦
- જે જ્ઞાને સર્વ જૂતોમા નાનાભાવો^૩ પૃથગ્વિધ^૪
ન્યારા-ન્યારા કંઠી જાણે, જાણુ તે જ્ઞાન રાજસ. ૨૧
- જે એક કાર્યમા પૂર્ણ, આસક્ત તે અકારણ,^૫
તત્ત્વાર્થશૂન્ય^૬ ને અદ્ય, જાણુ તે જ્ઞાન તામસ. ૨૨
- જે કર્મ નિત્ય, નિઃસંગ, રાગદ્વેષ વિના કર્યું,
દ્વલનૃષ્ટા પરિચાગી, સાત્ત્વિક કર્મ તે કહ્યું. ૨૩
- મકામી વા અહંકારી જન વડે કરાય જે,
અતિ આયાસથી કર્મ તે રાજમી કથાય છે. ૨૪
- પરિણામ, હિંસા, હાનિ, સામર્થ્ય સમન્વયા વિના,
આરબો અવિવેકે જે, તે કર્મ તામસી કહ્યું. ૨૫

अु क्त सं गो ऽ न हं वा ही धृत्युत्साहसमन्वितः,
सिद्धयसिद्धयोर्निर्विकारः कर्ता सार्विक उच्यते २९

रागी कर्मक्षेत्रेषुर्ध्वो हि मात्मकोऽशुचिः,
हृष्योऽकान्वितः कर्ता राज्ञः परिकीर्तितः ३७

अयुक्तः प्राकृतः स्तब्धः गठो नैकृतिर्कोऽलसः,
विषादी हीर्षसूत्री च कर्ता तामस उच्यते ३८

पुद्गेलोऽं धृतेष्वेव शुचुतस्त्रिविधः शुभः,
प्राप्यमानमशेषेषु पृथक्त्वेन धनजय ३६

प्रवृत्तिं च निवृत्तिं च कार्यकार्ये जयाजये,
गन्धं मोक्षं च या वेत्ति बुद्धिः सा पार्थ सार्विकी ३०

यया धर्ममधर्मं च कार्यं आकार्यमेव च,
अयथावत्प्रवृत्त्याति बुद्धिः सा पार्थ राज्ञसी ३१

अधर्मं धर्मगिति या मन्यते तमसावृता,
सर्वार्थान्विपरीतांश्च बुद्धिः सा पार्थ तामसी ३२

धृत्या यया धारयते मनःप्राप्तेन्द्रियक्रियाः,
योगेनाव्यलियारिष्या धृतिः सा पार्थ सार्विकी ३३

यया तु धर्मकार्थान्धृत्या धारयतेऽर्जुन,
प्रसंगेन क्लृप्ताकंक्षी धृतिः सा पार्थ राज्ञसी ३४

- નિષ્કામી, નિરહંકારી, ધૈર્ય-હિત્સાહથી ભર્યો,
હર્ષ-શોકે ન લેપાતો કર્તા સાત્ત્વિક તે કહ્યો. ૨૬
- રાણી, કર્મફલાકાંક્ષી,^૭ લોભી, અશુદ્ધ, હિંસક,
હર્ષ ને શોકથી સુદૃઢ કર્તા રાજસ તે કહ્યો. ૨૭
- અસ્થિર, જડ, ગર્વિન્ન, પ્રમાદી, શઠ, શોગિયો,^૮
દ્રેષી ને દીર્ઘસૂત્રી^૯ ને કર્તા તામસ તે કહ્યો. ૨૮
- જુદ્ધ અને ધૃતિના, પાર્થ, શુભથી ત્રણ બાતના-
પૂર્ણતાથી કહેવાતા ભેદ વિવેકથી સૂઝ. ૨૯
- કાર્ય, અકાર્ય, પ્રવૃત્તિ, નિવૃત્તિ ને ભયાભય,
અન્ધ ને મોક્ષ ને જાણે, પાર્થ, તે જુદ્ધ સાત્ત્વિક. ૩૦
- કર્તાવ્ય ને અકર્તાવ્ય ધર્મ-અધર્મ ને ધરી,
જન યથાર્થ જાણે ના તે જુદ્ધ, પાર્થ, ગૃહી. ૩૧
- અધર્મ ધર્મ ને અર્થો મૈ વિપરીત માનતી,
અજ્ઞાને આવરેલી જે જુદ્ધ તે, પાર્થ, તામસી ૩૨
- મન-ઇન્દ્રિય-પ્રાણોની ક્રિયાને ધ્યાનયોગથી-
દૃઢ જે ધૃતિથી ધારે, તે ધૃતિ, પાર્થ, સાત્ત્વિક. ૩૩
- ધર્મ-કામ અને અર્થ ધારે છે અતિ રાગથી-
જે ધૃતિથી ફલાકાંક્ષી,^{૧૦} તે ધૃતિ, પાર્થ, ગૃહી. ૩૪

૭ કર્મના ફલની ઉન્નતવાળો. ૮ શાક કરવાવાળો. ૯ દીર્ઘસૂત્રી એ
કહેવામાં આવે છે જે અલ્પકાલમાં સિદ્ધિ યાય જેના સાધકને ૬૫ ને ૫૫
૬૫ વર્ષ એવી આશાથી દીર્ઘકાલ સુધી ૫૩ કરે. ૧૦
ઉચ્ચવાળો.

यथा स्वप्नं लय शोकं विषादं महमेव य,
न विभुंयति दुर्भेधा धृतिं ना पार्थ तामसी. ३५

सुखं त्विदानीं त्रिविधं गच्छु मे लज्जतर्पण,
अभ्यामाद्रमते यत्र दुष्मान्तं य निगच्छति. ३६

य त्तदग्रे विषमिव परिष्णामेऽमृतोपमम्,
तत्सुखं नारिकं प्रोक्तमात्मशुद्धिप्रसादजम्. ३७

विषयेन्द्रियसंयोगाद्यतदग्रेऽमृतोपमम्,
परिष्णामे विषमिव तत्सुखं राजसं स्मृतम्. ३८

यदग्रे आनुषन्वे य सुखं मोहनमात्मनः,
निद्रालस्यप्रमादोत्थं त त्ता म स मु दा कृ त म्. ३९

न तदस्ति पृथिव्या वा द्रिषि देवेषु वा पुनः,
सर्व प्रकृतिर्गैर्भुङ्क्त यदेलिं स्यात्त्रिलिङ्गिणैः. ४०

आकाशशत्रियविशां शूद्राणां य परंतप,
क र्मा णि प्रविशन्तानि स्वभावप्रलवेर्गुणैः. ४१

शमेऽहमरतप शौचं क्षान्तिराजैवमेव य,
ज्ञान विज्ञानमास्तिक्य ब्रह्मकर्म स्वभावजम्. ४२

शौर्यं तेजो धृतिर्दाक्ष्य युद्धे साध्यपलायनम्,
दानमीश्वरभावश्च क्षात्रं कर्म स्वभावजम्. ४३

ચિન્તા, ઉન્મત્તતા,^{૧૧} નિદ્રા, લય, વિષણ્ણતા,^{૧૨} વળી.

હર્ષોદ્ધિ ના ત્યજે જેથી તે ધૃતિ ઠહી તામસી. ૩૫

મારાથી સૂષુ તું, પાર્થ, ત્રિવિધ સુખને હવે,
રાગે અખ્યાસથી જેમાં ને પામે હુ.ખ-અંતને. ૩૬

છે વિષતુલ્ય આરંભે, અન્તે અમૃતતુલ્ય જે,
તે સુખ સાત્ત્વિકી, જન્મે આત્મબુદ્ધિકૃપા વડે. ૩૭

આરભમાં અમી જેવું અન્તે વિષ સમાન જે,
તે સુખ રાજસી, જન્મે વિષયેન્દ્રિયસંગમે. ૩૮

આરભે પરિણામેયે આત્માને મુગ્ધ જે કરે,
તે સુખ તામસી, જન્મે પ્રમાદ-ઉદ્ધ-આળસે ૩૯

આ પ્રકૃતિ વડે જન્મ્યા ત્રિગુણે મુજ્જા હોય જે,
તેવુ સર્વ નથી ભોમે, સ્વર્ગે કે દેવતા વિષે. ૪૦

પ્રાદ્ધણે, ક્ષત્રિયો, વૈશ્યો ને શૂદ્રોના સ્વભાવથી-
ભિષજેલા શુભો દ્વારા કર્મો સૌ ભિન્ન ભિન્ન છે. ૪૧

શૌચ, શ્રદ્ધા, ક્ષમા, શાન્તિ, તપ, નિચલ, આજંવ,
જ્ઞાન, વિજ્ઞાન-એ કર્મો પ્રાદ્ધણેનાં સ્વભાવથી. ૪૨

શૌર્ય, તેજ, પ્રભરક્ષા, યુદ્ધથી નાસવું નહિ,
દક્ષતા, જ્ઞાન ને ધૈર્ય-ક્ષાત્રકર્મો સ્વભાવથી. ૪૩

कृपिगौरक्षयवाणिज्यं वैश्यकर्म स्वसाधनम्,
परिचर्यात्मकं कर्म शूद्रस्यापि स्वसाधनम्. ४४

स्वे स्वे कर्मपथनिरतः संसिद्धिं लभते नरः,
स्वकर्मनिरतः सिद्धिं यथा विन्दति तच्छृणु. ४५

यतः प्रवृत्तिर्भूतानां येन सर्वमिदं ततम्,
स्वकर्मण्यु तमभ्यर्च्य सिद्धिं विन्दति मानवः. ४६

श्रेयान्स्वधर्मा विमुक्त्यः परधर्मात्स्वनुष्ठितात्,
स्वभावनियतं कर्म कुर्वन्नाप्नोति किटिमपम्. ४७

सहजं कर्म कौन्तेय सदोषमपि न त्यजेत्,
सर्वश्रेष्ठा हि होषेण धूमेनाग्निरिवावृता. ४८

असक्तशुद्धिः सर्वत्र जितात्मा विगतस्पृहः,
नैकभ्यंसिद्धिं परमा संन्यासेनाधिगच्छति. ४९

सिद्धिं प्राप्नोति यथा श्रद्धा तथाप्नोति निजोध मे,
समासेनैव कौन्तेय निष्ठा ज्ञानस्य या परा. ५०

शुद्धया विशुद्धया युक्तो धृत्वात्मानं नियम्य च,
शष्ठादीन्विषयांस्त्यक्त्वा रागद्वेषौ व्युत्सरे च. ५१

विविक्तसेवी लम्बाशी यतवाच्यायमानसः,
ध्यानयोगपरो नित्यं वैराग्य समुपाधितः. ५२

કૃષિ,^{૧૩} વાણિજ્ય,^{૧૪} જોરશા,^{૧૫} વૈચકર્મો સ્વભાવથી,
 સેવાસ્વરૂપ કર્મો તે ચૂદ્રનાંચે સ્વભાવથી. ૪૪

સ્વકર્મમાં રહી મગ્ન સંસિદ્ધિ જન મેળવે,
 જે રીતે મેળવે સિદ્ધિ સ્વકર્મમગ્ન સૂણુ તે. ૪૫

જેથી પ્રવૃત્તિ જૂતોની, સર્વ આ વ્યાપ્ત જે વડે,
 તેને સ્વકર્મથી સેવી મનુષ્ય સિદ્ધિ મેળવે ૪૬

જિજ્ઞાસા સ્વધર્મમાં શ્રેય મુસેવ્યા પરધર્મથી,
 સહજ કર્મમાં વર્તે પાતક લાગતું નથી. ૪૭

હોય દૂષિતચે તોયે સ્વધર્મ ત્યાગવો નહિ,
 ધૂમે^{૧૬} અગ્નિ સમાં સર્વે કર્મ આવૃત્ત હોયથી. ૪૮

નિઃસ્પૃહી ને જિતાત્મા જે આસક્તિ કયાંય ના કરે,
 નૈષ્કર્મ્યની^{૧૭} પરં સિદ્ધિ તેને સંન્યાસથી મળે. ૪૯

જે રીતે સિદ્ધિ પામેલો પુરુષ બ્રહ્મ મેળવે,
 ને જ્ઞાનની પસ નિષ્કા સંક્ષેપે જાણુ હું વડે ૫૦

વિશુદ્ધ બુદ્ધિથી યુક્ત, ધર્મથી મન સંયમી,
 શબ્દાદિ^{૧૮} વિધયો ત્યાગી ને રાગ-દ્વેષને કહી. ૫૧

રહે એકાન્તમાં જીવી કાયા-વાત્યા તથા મન,
 મેવી વૈરાગ્ય ને નિત્ય ધ્યાનયોગપરાયણ. ૫૨

અહંકારં જલં દર્શં કામં ક્રોધં પરિગ્રહમ્,
વિમુચ્ય નિર્મમઃ શાન્તોઃ પ્રદાભૂયાય કલ્પતે ૫૩

પ્રદાભૂતાઃ પ્રસન્નાત્મા ન શોચતિ ન કાંક્ષતિ,
સમઃ સર્વેષુ જૂતેષુ મદ્ગુણક્તિં લલતે પરામ્. ૫૪

જૂલ્યા મામલિજ્જનાતિયાવાન્યશ્ચાસ્મિ તત્ત્વતઃ,
તતો માં તત્ત્વતો જ્ઞાત્વા વિશતે તદનન્તરમ્. ૫૫

સર્વકર્માણ્યપિ સદા કુર્વાણો મદ્ગુણપાશ્રયઃ,
મત્પ્રસાદાદવાન્નોતિ શાશ્વતં પદમવ્યયમ્. ૫૬

ચેતસા સર્વકર્માણિ મયિ સંન્યસ્ય મત્પરઃ,
બુદ્ધિયોગમુપાશ્રિત્ય મચ્ચિત્તઃ સતતં જવ. ૫૭

મચ્ચિત્તઃ સર્વદુર્ગાણિ મત્પ્રસાદાત્તરિખ્યસિ,
અથ ચેત્ત્વમહંકારાત્ત્રોખ્યસિ વિનુદ્યસિ. ૫૮

યદહંકારમાશ્રિત્ય ન ચોત્સ્ય ઇતિ મન્યસે,
મિથ્યૈવ વ્યવસાયસ્તે પ્રકૃતિસ્ત્વાં નિર્થોદયતિ ૫૯

સ્વભાવજ્ઞેન કૌન્તેય નિજહં સ્વેન કર્મણા,
કર્તું નેચ્છસિ યન્મોહાત્કરિખ્યસ્યવથોડપિ તત્ ૬૦

ઈન્ધરઃ સર્વજૂતાનાં હૃદયેડબ્જુનં તિષ્ઠતિ,
આમયન્સર્વજૂતાનિ યન્ત્રાડ્ઢાનિ માયયા. ૬૧

- બલ, દર્પ, અહંકાર, કામ, ક્રોધ, પરિગ્રહ-
ત્યાગી, નિર્મમ ને શાન્ત પ્રહને યોગ્ય થાય છે. ૫૩
- પ્રહનિષ્ઠ, પ્રમત્તાત્મા,^{૧૯} આશા કે ચોક ના કરે,
સ્વભાવ સર્વભૂતોમાં તે પરા-લક્ષિત મેળવે. ૫૪
- લક્ષિતથી તત્ત્વતઃ^{૨૦} જાણે જેવો ને જેટલો મને,
મને અનુભવી તત્ત્વે તે પછી મુજમાં જાયે. ૫૫
- સર્વદા સર્વ કર્મોથે કરતો મુજ સેવક,
મારા અનુગ્રહે પામે અનારી ધામ શાશ્વત. ૫૬
- સર્વ કર્મો મને અર્પીં બિતથી મત્પરાયણ,
સમત્વ બુદ્ધિને સેવી ગૂંથ હું-માં સદા મન. ૫૭
- સ્વભાવે સંકટો સર્વે તરીચ મારા અનુગ્રહે,
નહિ સણ અહંકારે તો શ્રેયબ્રહ્મ હું થશે. ૫૮
- જો અહંકાર સેવી હું માને કે 'નહિ હું લડું,'
તારો નિશ્ચય આ મિથ્યા પ્રકૃતિ પ્રેરશે તને. ૫૯
- મોહથી કરવા ના જે ઇચ્છતો અવશ્ય તે—
સ્વાભાવિક સ્વકર્મોથી બંધાયેલો કરીચ હું. ૬૦
- યન્ત્ર આરૂઢ^{૨૧} ભૂતોને સ્વમાયાથી લભાવતા,
ધ્મિર સર્વ ભૂતોના હૃદયમાં વિરાજતા. ૬૧

तमेव शरणुं गच्छ सर्वभावेन लारत,
तत्प्रसादात्परां शान्तिं स्थानं प्राप्स्यसि शाश्वतम्. १२

धृति ते ज्ञानमाख्यातं शुद्धाद्गुह्यतरं मया,
विभृक्ष्यै तद्वशे येषु यथेच्छसि तथा कुरु. १३

सर्वशुद्धतमं ब्रूयः शृणु मे परमं वयः,
धृष्टोऽसि मे दृढमिति ततो वक्ष्यामि ते हितम्. १४

मन्मना लव मद्बलकृते। मघाञ्च मां नमस्कुरु,
मामेवैष्यसि सत्यं ते प्रतिजने प्रियोऽसि मे. १५

सर्वधर्मान्परित्यज्य मामेकं शरणुं मम,
अहं त्वा सर्वपापेभ्यो भाक्षयिष्यामि मा शुचः. १६

धृष्टं ते नातपस्काय नाकृताय कदाचन,
न आशुश्रवणे वाच्यं न य मां योऽन्यसूयति. १७

य धर्मं परमं शुद्धं मद्बलकृतेष्वलिधास्यति,
लक्षितं मयि परां कृत्वा मामेवैष्यत्यसंशयः. १८

न य तस्मान्मनुष्येषु कश्चिन्मे प्रियकृत्तमः,
लविता न य मे तस्मादन्यः प्रियतरो लुवि. १९

अप्येध्यते य य धर्मं धर्म्यं संपादमावयोः,
ज्ञानयज्ञेन तेनाहुमिष्टः स्यामिति मे मतिः. २०

તેને જ શરણે જા તું, ભારત, સર્વ ભાવથી,
નિત્યધામ, પર શાન્તિ, મળે તેના પ્રસાદથી. ૬૨

આમ આ ગૂઢમાં ગૂઢ જ્ઞાન જે મેં તને કહ્યું,
તેને પૂર્ણ વિચારીને વર્ત સ્વેચ્છાનુસાર^{૨૨} તું. ૬૩

ફરીથી સ્મરુ તું મારાં ગૂઢમાં ગૂઢ વેણુને,
મારો પ્રીતમ તું તેથી તારું હિત કહું તને. ૬૪

મન બુદ્ધિ મને આપ, મને સેવ, મને નમ,
પ્રતિજાથી કહું સત્ય, પામીશ જ મને પ્રિય. ૬૫

સર્વ ધર્મો પરિત્યાગી મારું શરણુ માત્ર લે,
શોચ મા, સર્વ પાપોથી સુક્ત કરીશ હું તને ૬૬

તપ, ભક્તિ તથા સેવા, શ્રવણે ભાવ હોય ના,
ને મને નિન્દતા હોય તેને કે'વું કહી ન આ. ૬૭

કરી મારી પરા ભક્તિ, આ પરં ગૂઢ શાસ્ત્રને,
આપશે સુજ ભક્તોમા તે નિશક મને મળે. ૬૮

મનુષ્યોમા નથી મારો કેા પ્રિયકર^{૨૩} તે થઈ,
ન લોભે થશે તેથી કેા પ્રિયતરમે^{૨૪} વળી. ૬૯

ધારણા કરશે જે આ આપણા ધર્મવાદની,
પુણ્યો એમ માનું હું તેનાથી જ્ઞાનયજ્ઞથી. ૭૦

શ્રદ્ધાવાનનમૂયશ્ચ શુભ્રુયાદિયો નર,
 સોઽપિ મુક્ત શુભ્રાદ્યોકાન્મપ્રાપ્નુયાત્પુણ્યકર્મણામ ૭૧
 કશ્ચિદેતસ્મૃત યાચં ત્વયેકાગ્રેણ ચેતસા,
 કશ્ચિદ્દજ્ઞાનસ મોહ પ્રનુસ્ટો ધન જય ૭૨

અર્જુન ઉવાચ

નષ્ટો મોહ સ્મૃતિર્લગ્ધાત્તત્રસાદાન્મયાસ્મૃત,
 સ્થિતોઽસ્મિ ગતસ દેહઃ કરિષ્યે વચન તવ ૭૩

સજય ઉવાચ

ઇત્યહં વાસુદેવસ્ય યાચંસ્ય ચ મહાત્મન,
 સવાદમિમમશ્રોષમદ્ભુત રા મહર્ષિણમ્ ૭૪

વ્યાસપ્રમાણસ્મૃતવાનેતદ્દશુદ્ધમહ ય રમ્,
 યોગ યોગેશ્વરાત્કૃષ્ણાત્સાક્ષાત્કથયત રવચમ્ ૭૫

રાજન્સંસ્મૃત્ય સંસ્મૃત્ય સવામિમમદ્ભુતમ્,
 કેશવાર્જુનયો પુણ્ય હૃધ્યામિ ચ મુહુર્મુહુ ૭૬

તસ્ય સંસ્મૃત્ય સંસ્મૃત્ય રૂપમત્યદ્ભુત હરે,
 વિસ્મયો મે મહાન્ રાજન્હૃધ્યામિ ચ પુન પુન ૭૭

યત્ર યોગેશ્વર કૃષ્ણો યત્ર યાચોઽધનુધર,
 તત્ર શ્રીવિંજયો ભૂતિર્ધુવા નીતિર્મતિર્મમ ૭૮

અદાર્શો અધ્યાય સ પૂર્ણ

અસૂયાશૂન્ય, શ્રદ્ધાળુ જન જે માત્ર સૂણ્યો,
તે મુક્તે પુણ્યવન્તાના શ્રેઠ લોકને પામશે. ૭૧

એકાગ્ર ચિત્તથી શુ તેં સૂણ્યું આ સર્વ, અર્જુન !
અજ્ઞાનજન્ય^{૨૪} સંમોહ^{૨૬} વિનાશ્યો શું, ધનંજય ! ૭૨

અર્જુન બોલ્યા

આપ પ્રસાદથી મારો નાશ્યો મોહ, મળી સ્મૃતિ,
સ શયોથી થયો મુક્ત આજ્ઞા પાળીશ આપની. ૭૩

સંજય બોલ્યા

મેં આમ પાર્થનો તેમ મહાત્મા વાસુદેવનો,
દેવાડાયે કરે ઊભાં એવો સવાદ સાંભળ્યો. ૭૪

શ્રેઠ ને ગોપ્ય એવો મેં યોગ બ્યાસ પ્રસાદથી,
સૂણ્યો કે'તાં સ્વયં સાક્ષાત્ યોગ-ધંધર કૃષ્ણથી. ૭૫

આ કૃષ્ણાર્જુનસંવાદ પવિત્ર અતિ અદ્ભુત,
તેને સ્મરી સ્મરી થાઉં હું વારંવાર હર્ષિત ૭૬

અતિ અદ્ભુત તે દૃષ હરિતુ હું સ્મરી સ્મરી,
મહા આશ્ચર્ય પામું ને હર્ષ પામું ફરી ફરી. ૭૭

જ્યાં છે યોગેશ્વર કૃષ્ણ, જ્યાં છે પાર્થ ધનુર્ધર,
ત્યાં છે મુજ મતે લક્ષ્મી, નીતિ, ભૂતિ, જયદેવ ૭૮

અદારમો અધ્યાય સ પૂર્ણ

